

Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

25. maist 2018 hakkab isikuandmete kaitse õigust reguleerima otsekohalduv Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta¹ (*üldmäärus*), mis tingib ka vajaduse praegu kehtiv riigisisene regulatsioon üle vaadata.

Seni on isikuandmete kaitse õiguse küsimusi reguleerinud üldseadusena isikuandmete kaitse seadus (*IKS*), millega on üle võetud direktiiv 95/46/EÜ, mis aga tunnistatakse 25. maist 2018 kehtetuks.

Kuigi üldmääruse puhul on tegemist ELi otsekohalduva õigusaktiga, on teatud küsimustes jäetud liikmesriikidele kaalutusõigus riigisiselt täpsustada, kehtestada, säilitada üldmääruses sätestatud isikuandmete töötlemisega seotud küsimusi.

Isikuandmete kaitse õiguses on alates 25. maist 2018 keskne roll üldmäärusel. Siseriiklik õigusakt, uus IKS, loob üldised raamid isikuandmete töötlemise õiguslike aluste osas avaliku võimu kandja poolt, üldised reeglid isikuandmete töötlemise olukordade osas, mille osas on meil üldmäärusest tulenev diskretsioon. Samuti võetakse uue IKS-ga üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK² (*õiguskaitseasutuste direktiiv*).

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna avaliku õiguse talituse nõunik Merike Kaev (Merike.Kaev@just.ee, 620 8262), justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunik Sandra Mikli (Sandra.Mikli@just.ee, 620 8245), justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Liis Piilberg (Liis.Piilberg@just.ee, +372 58 513 027), justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik justiitsküsimustes EV alalises esinduses ELi juures (Julia.Antonova@mfa.ee, +32 2227 3916), justiitsministeeriumi

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, 27. aprill 2016, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex:32016L0680>.

õiguspoliitika osakonna avaliku õiguse talituse nõunik Katariina Kärsten (Katariina.Karsten@just.ee, 620 8177, käesoleval ajal õiguskorralduse talituse nõunik), avaliku õiguse talituse juhataja Illimar Pärnamägi (Illimar.parnamagi@just.ee, 620 8175). Mõjude osa on koostanud justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse nõunik Pilleriin Lindsalu (Pilleriin.Lindsalu@just.ee, 620 8221). Eelnõu keeletoiemataja on justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Taima Kiisverk (Taima.Kiisverk@just.ee, 620 8181).

1.3. Märkused

9. mail 2017 saadeti ministeeriumidele kooskõlastamiseks ning huvirühmadele arvamuse avaldamiseks „Isikuandmete kaitse uue õigusliku raamistiku“ [kontseptsioon](#). Kontseptsiooni kohta esitatud seisukohti on võetud arvesse ka uue isikuandmete kaitse seaduse eelnõu koostamisel.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamuse, kuna põhiseaduse § 73 kohaselt võetakse Riigikogu aktid vastu poolthääleteenamusega. Eelnõu on seotud õiguskaitseasutuste direktiivi ülevõtmise ning üldmääruses sätestatud küsimuste täpsustamise ja täiendamisega ulatuses, milles liikmeriikidele on see õigus antud.

2. Seaduse eesmärk

Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel on põhiõigus. Euroopa Liidu põhiõiguste harta³ (*harta*) artikli 8 lõikes 1 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu⁴ (*ELi toimimise leping*) artikli 16 lõikes 1 on sätestatud, et igaühel on õigus oma isikuandmete kaitsele.

Kiire tehnoloogiline areng ja üleilmastumine on tekitanud isikuandmete kaitsel uusi väljakutseid. Isikuandmete kogumise ja jagamise ulatus on märkimisväärselt suurenenud. Tehnoloogia võimaldab nii eraõiguslikul juriidilisel isikul kui ka avaliku võimu kandjal kasutada isikuandmeid oma tegevuses enneolematu ulatuses. Euroopa Komisjon on väljendanud seisukohta, et andmekaitsereegleid on vaja põhjalikult reformida, et tugevdada õigust eraelu puutumatusel internetis ja elavdada Euroopa digitaalmajandust.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ⁵, millega on üle võetud ka praegu kehtiv IKS, ei ole ära hoidnud Euroopa Liidus (*EL*) andmekaitse rakendamise killustumist ega õiguskindlusetust, mille tõttu tegi komisjon ka 2012. aastal ettepaneku ajakohastada 1995. aasta andmekaitse direktiivi põhimõtteid, et tagada edaspidigi õigus eraelu puutumatusel. Ettepanekud hõlmasid kahte õigusakti:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta.

³ Euroopa Liidu põhiõiguste harta: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:et:PDF>.

⁴ Euroopa Liidu toimimise leping: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:C2010/083/01&from=EN>

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, 24. oktoober 1995, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/ALL/?uri=CELEX:31995L0046>.

2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK.

Üldmäärust hakatakse kohaldama alates 25. maist 2018 ning see on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides ELi liikmesriikides. Üldmääruse eesmärgiks on ajakohastada kehtivad andmekaitsereeglid, võttes arvesse majanduse digiteerumist, uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ning piiriüleste tehingute arvu kasvu.

Praegu reguleerib isikuandmete kaitse õigust üldseadusena IKS, millega on üle võetud direktiiv 95/46/EÜ. Alates 25. maist 2018 tunnistatakse direktiiv 95/46/EÜ kehtetuks, mida asendab otsekohalduv üldmäärus. Kuna IKS-ga on üle võetud direktiiv, mis tunnistatakse kehtetuks, siis tuleb riigisiselt tunnistada kehtetuks ka IKS. Alates 25. maist 2018 reguleerib isikuandmete kaitse õigust Eestis kui ELi liikmesriigis otsekohalduv üldmäärus ning uus IKS, milles täpsustatakse ja täiendatakse üldmääruse küsimusi ulatuses, milles liikmesriikidele on see õigus antud.

Üldmääruse eesmärk on aidata kaasa vabadusel, turvalisusel ja õigusel põhineva majandusliidu saavutamisele, majanduslikule ja sotsiaalsele arengule, Euroopa Liidu majanduse tugevdamisele ja lähendamisele ning füüsiliste isikute heaolule.

Euroopa Komisjon on üldmääruse ja direktiivi väljatöötamise käigus defineerinud kolm peamist probleemide valdkonda, mida soovitakse lahendada⁶:

- 1) liikmesriikide andmekaitse regulatsioonide killustatus, õiguslik ebaselgus ja ebaühtlane rakendamine põhjustavad takistusi ettevõtete tegutsemisele ja suurendavad avaliku sektori administratiivset koormust;
- 2) füüsilistel isikutel on keeruline oma isikuandmete töötlemist kontrollida;
- 3) puudused ja vastuolud isikuandmete kaitses seoses õiguskaitseasutuste koostöö käigus toimuva andmete töötlemisega.

Eelnõus reguleeritavad küsimused on jaotatud viide peatükki:

- 1) üldsätted;
- 2) isikuandmete töötlemise õiguslikud alused;
- 3) isikuandmete töötlemine õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel ja karistuste täideviimisel;
- 4) järelevalve;
- 5) vastutus.

Eesti avalik sektor on oma teenuste pakkumisel kodanikele üles ehitatud e-teenustele, mis taanduvad sellistele olulistele komponentidele nagu X-tee, e-identiteet ja digitaalallkiri. Riigi käes on infosüsteemide ja teenuste kaudu palju andmeid, mille tõttu paratamatult suurenevad

⁶ Komisjoni ettepanek andmekaitse reformi läbiviimiseks ja teised väljatöötamisega seotud dokumendid, sh komisjoni mõjuanalüüs, on kättesaadavad: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/index_en.htm (20.10.2017).

ka andmemahud ja andmete laialdane riskasutus. Nendes tingimustes toimimine võib aga kaasa tuua ebaproportsionaalseid riske nii isikuandmete kui eraelu kaitsele. Selleks et tagada andmesubjektide maksimaalne kaitse eespool mainitud arvesse võttes ning ühtlasi toetada e-riigi võidukäiku, on oluline nende tegevuste seaduslikkus. Kui avaliku võimu kandjale on usaldatud niivõrd suures ulatuses isikuandmeid ja nende töötlemine, siis peab nende andmetega õiguspärane ümberkäimine olema selge ka andmete omanikele ehk andmesubjektidele.

Üldmääruse art 6 annab liikmesriigile ka võimaluse kehtestada konkreetsemaid sätteid isikuandmete töötlemise seadustamiseks avaliku võimu kandja poolt.

Lisaks on kõnealuse eelnõu eesmärk Eesti õigusesse üle võtta õiguskaitseasutuste direktiiv. Kuni õiguskaitseasutuste direktiivini ei olnud ELi õiguses kehtestatud andmekaitsereeglid, mis kohalduksid politsei ja teiste pädevate asutuste tegevusele väljaspool piiriülest koostööd. Selle valdkonna reguleerimine on seni olnud liikmesriikide pädevuses. Eestis on siiani kõnealust valdkonda reguleeritud IKS-ga menetlusseadustikes sätestatud eranditega. Õiguskaitsevaldkonna direktiivi eesmärk on kehtestada EL-s ühtsed andmekaitsereeglid ka õiguskaitsevaldkonnas ning erinevalt raamotsusest 2008/977/JSK on direktiivi kohaldamisala laiem, hõlmates kogu andmetöötlust pädevate asutuste poolt juhul, kui selline andmetöötlus leiab aset asutuste põhiülesannete täitmise raames. Tagamaks füüsiliste isikute isikuandmete järjekindel kõrgetasemeline kaitse ka õiguskaitsevaldkonnas, sätestatakse kõnealuse eelnõuga isikuandmete töötlemise õiguslikud alused.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb viiest peatükist:

1. Üldsätted – määratletakse seaduse reguleerimis- ja kohaldamisala, sisustatakse avaliku võimu kandja mõiste.
2. Isikuandmete töötlemise õiguslikud alused – sätestatakse töötlemine avaliku võimu kandja poolt, eriliiki isikuandmete töötlemine, isikuandmete töötlemise erialused ja muud juhud isikuandmete töötlemisel.
3. Isikuandmete töötlemine õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel või karistuste täideviimisel – sätestatakse peatüki kohaldamisala, mõisted (eriliiki isikuandmed, õiguskaitseasutus), isikuandmete töötlemise põhimõtted, andmesubjekti õigused, vastutava ja volitatud töötleja kohustused, andmekaitse spetsialisti määramise kohustus ja tema ülesanded, isikuandmete töötlemise turvameetmed ja isikuandmetega seotud rikkumisest teavitamine, isikuandmete edastamine kolmandatele riikidele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele.
4. Järelevalve – sätestatakse Andmekaitse Inspektsiooni ülesanded, pädevus, järelevalve teostamise kord ja nõuded järelevalveasutuse juhtidele.
5. Vastutus – nähakse ette vastutus isikuandmete töötlemise nõuete rikkumise eest.

Eelnõu struktuuri loogika:

1. Eelnõus kavandatu kohaselt ei reguleerita küsimusi, mis üldmäärusele tuginedes on otsekohalduva iseloomuga. Euroopa Liidu õiguse kohaselt on keelatud otsekohalduva õigusakti sisu ümber kirjutada riigi õigusesse.
2. Eelnõu oma struktuurilt liigub üldisemalt üksikule ehk kavandatu kohaselt kehtestatakse üldised alused avaliku võimu kandja poolt tehtavatele isikuandmete töötlemistoimingutele

ning liigutakse edasi eri iseloomuga töötlemistoimingute juurde, mille reeglid kehtivad nii avaliku võimu kandjale kui ka eraõigusliku isiku tehtavatele isikuandmete töötlemise toimingutele.

3. Kuna eelnõuga võetakse üle ka õiguskaitseasutuste direktiiv, siis eelnõus on ka peatükk, mis puudutab nimetatud direktiivi ülevõtmisega seotud sätteid ehk direktiivi peatükk.

4. Direktiivi peatükile järgnevad vastavalt järelevalve ja vastutuse peatükk.

Eelnõus kavandatu kohaselt reguleeritakse küsimusi, milles üldmäärus on liikmesriigile selle õiguse andnud ehk milline on diskretsiooni ulatus – kehtiva regulatsiooni säilitamine või kehtestamine/sättestamine, täpsustamine või piiramine. Eelnõu loob üldised raamid isikuandmete töötlemisele, kuid eeldab isikuandmete töötlemisega seonduvate reeglite täpsemat kehtestamist valdkonnaspetsiifilistes õigusaktides.

3.1. Üldsätted

§ 1. Reguleerimisala

Üldmääruse põhjenduspunkti 2 kohaselt on üldmääruse eesmärk aidata kaasa vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala ning majandusliidu saavutamisele, majanduslikule ja sotsiaalsele arengule, riikide majanduse tugevdamisele ja lähendamisele siseturul ning füüsiliste isikute heaolule.

Eelnõukohase IKS-i reguleerimisalasse jääb üldiselt füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel ulatuses, milles IKS täpsustab ja täiendab üldmääruses sätestatud, ning füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel või karistuste täideviimisel.

Eelnõukohane IKS reguleerib isikuandmete töötlemise õiguslikke aluseid, mille raames reguleeritakse isikuandmete eriliikide töötlemist, isikuandmete töötlemise eriolukordi, muid juhte isikuandmete töötlemisel ning isikuandmete töötlemist avaliku võimu kandja poolt. Samuti isikuandmete töötlemise õiguslikke aluseid õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel ja karistuste täideviimisel, isikuandmete töötlemise nõuete täitmise üle riikliku ja haldusjärelevalve teostamise korda, vastutust isikuandmete töötlemise nõuete rikkumise eest.

§ 2. Seaduse kohaldamisala

Uut seadust kohaldatakse avaliku võimu kandja poolt teostatavale isikuandmete töötlemise toimingutele, vastutavale ja volitatud töötlejale isikuandmete töötlemisele Eestis, kohtumenetlusele menetlusseadustikes sätestatud erisustega ning üldmääruse kohaldamisalasse jäävate isikute suhtes koos uuest seadusest tulenevate erisustega.

Üldmääruse kohaldamisalast jääb välja:

- 1) kaitse seoses selliste andmete töötlemisega, mis puudutavad juriidilisi isikuid, eelkõige juriidiliste isikutena asutatud ettevõtjaid, sealhulgas juriidilise isiku nime ja vormi ning kontaktandmeid;
- 2) riigi julgeolekut puudutav tegevus ning isikuandmete töötlemine liikmesriikide poolt Euroopa liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga seonduva tegevuse läbiviimisel;
- 3) kui isikuandmeid töötleb füüsiline isik eranditult isiklikel või kodustel eesmärkidel, seega väljaspool ametialast või äritegevust; isiklik ja kodune tegevus võiks hõlmata kirjavahetust ja

aadresside loetelu või tegevust suhtlusvõrgustikes ja internetis, mis toimub isikliku või koduse tegevuse raames.

§ 4. Avaliku võimu kandja

Üldmäärus seab mitmed õigused/kohustused/põhimõtted sõltuvusse sellest, kas täidetakse avalik-õiguslikku või eraõiguslikku ülesannet. Nii näiteks sätestab üldmääruse art 6 lg 1 p e, et isikuandmete töötlemine on seaduslik, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks (ingl „task carried out in the public interest or in the exercise of official authority“, sks „die Verarbeitung zur Wahrnehmung einer Aufgabe im öffentlichen Interesse oder in Ausübung öffentlicher Gewalt“). Üldmääruse põhjenduspunkt 45 ütleb, et see, kas avaliku huvi või avaliku võimu teostamisega seotud ülesannet täitev vastutav töötleja peaks olema avaliku sektori asutus või muu avalik-õiguslik või eraõiguslik füüsiline või juriidiline isik, näiteks kutseliit, tuleks samuti kindlaks määrata liidu õiguses või kui see on avalikust huvist lähtuvalt põhjendatud, sealhulgas tervishoiuga seotud eesmärkidel, nagu rahvatervis ja sotsiaalkaitse ning tervishoiuteenuste juhtimine, siis liikmesriigi õiguses. Üldmäärus ei defineeri, mis on „avalikes huvides olev ülesanne“ või „avaliku võimu teostamine“.

Ka kehtivas Eesti õiguses kasutatakse selliseid termineid nagu „haldusorgan“ (nt HMS) ja „avaliku võimu kandja“ (nt RVastS). Samuti seostavad Eesti õigusaktid kas kohaldamisala või teatud õiguste ja kohustuste tekkimise selliste formuleeringutega nagu „avalikke ülesandeid avalik-õiguslikul alusel“ (RVastS), „avaliku halduse ülesanne/haldusülesanne“ ja „täidesaatva riigivõimu volitus“ (HKTS), „seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites“ (AvTS), „elutähtis teenus“ (HOS, MsÜS), „üldhuviteenus“ ja „riigi või kohaliku omavalitsuse valdava enamiku elanike kasutatavat teenus“ (MsÜS), „avaliku võimu teostamine“ (ATS) jne. Paraku ei ole ükski neist üheselt kasutatav IKS eelnõus. Seda põhjusel, et üldteadaolevalt on EL terminitel autonoomne tähendus ja sisu. Teisisõnu, liikmesriik ei saa vastava volitusega siduvalt otsustada EL õigusaktis sätestatud termini sisu ning kui EL õigusakt seda ise ei defineeri, on lõppastmes see õigus Euroopa Kohtul.

Eelnõu § 4 defineerib avaliku võimu kandja, püüdes ühendada üldmääruse ja Eesti senist õigusterminoloogiat. Oluline on, et mõiste kohaldamisala piirub üksnes selle seadusega. Avaliku võimu kandja uue seaduse tähenduses on isik, kes teostab avalikku võimu või täidab avalik-õiguslikul alusel avalikes huvides olevaid ülesandeid. Avalikku võimu kannab näiteks riik, kohaliku omavalitsuse üksus, muu avalik-õiguslik juriidiline isik või füüsiline isik või eraõiguslik juriidiline isik, kes teostab avalikku võimu või täidab avalikke ülesandeid avalik-õiguslikul alusel väljaspool alluvussuhet.

Eeltoodust tuleneb, et avaliku võimu kandja mõiste on materiaalne – lähtutakse täidetavatest ülesannetest. Nii on avaliku võimu kandjaks ka eraisik, kes seaduse või seaduse alusel, s.o halduslepingu või haldusakti (vt HKTS § 3).

Kehtiv IKS § 10 lg 2 piirab haldusorgani töötlemisõigust vastava haldusorgani kohustuse täitmise, s.o selle haldusorgani pädevusega. Eelnõu § 4 viitab üldisemalt avaliku võimu kandjale, kelleks on riik või kohaliku omavalitsuse üksus tervikuna. Eelnõu paragrahv 4 lg 2

teeb aga vajaliku täpsustuse, mis seob ikkagi eelnõu §-s 5 sätestatud isikuandmete töötlemise seaduslikkuse konkreetse asutuse, kogu või isiku pädevusega.

Avaliku võimu kandjaks on ka eelnõu 3. peatükis nimetatud õiguskaitseasutus, kes on pädev süütegusid tõkestama, avastama, menetlema või karistusi täide viima. Õiguskaitseasutuste puhul lähtutakse samuti kõnesolevas eelnõus avaliku võimu kandja puhul sätestatust niivõrd, kui eelnõu 3. peatükis ei ole sätestatud teisiti.

Muud terminid (nt nagu volitatud töötleja, vastutav töötleja, isikuandmed, isikuandmete töötlemine jne), mida kasutatakse eelnõus, on defineeritud üldmääruse artiklis 4, mis kohaldub otse, ning eelnõukohases uues seaduses endas neid uuesti ei defineerita.

3.2. Isikuandmete töötlemise õiguslikud alused

3.2.1. Isikuandmete töötlemine avaliku võimu kandja poolt

§ 5. Isikuandmete töötlemise seaduslikkus

Eelnõu selle paragrahviiga luuakse üldine seaduslik alus isikuandmete töötlemisele avaliku võimu kandjale, mis tugineb üldmääruse art 6 lõike 1 punktile e koosmõjus üldmääruse art 6 lõikega 3. Üldmääruse art 6 lõike 1 punkt e ei loo isikuandmete töötlemiseks iseseisvat seaduslikku alust, see tuleneb üldmääruse art 6 lõikest 3. Liidu või liikmesriigi seadusandjal tuleb selleks kehtestada eraldiseisev seaduslik alus. Nimetatud ülesannet täidab Eesti seadusandja sarnaselt kehtiva IKS § 10 lõikega 2 üldisel kujul kõnesolevat sätet kehtestades.

Kindlasti tuleb isikuandmete töötlemise üldvolituse sisustamisel silmas pidada esiteks, et eelnõu § 5 ei anna piiramatut luba isikuandmete töötlemiseks. Avalikku ülesannet täitev asutus, kogu või isik saab isikuandmeid töödelda üksnes niivõrd, kuivõrd see on vajalik tema pädevuses oleva ülesande täitmiseks, järgides seejuures kõiki üldmääruse §-s 5 sätestatud isikuandmete töötlemise põhimõtteid.

Kehtiv IKS § 10 lg 2 piirab haldusorgani töötlemisõigust vastava haldusorgani kohustuse täitmisega, s.o selle haldusorgani pädevusega. Eelnõu § 5 viitab üldisemalt avaliku võimu kandjale, kelleks on eelnõu §-st 4 tulenevalt riik või kohaliku omavalitsuse üksus tervikuna. See ei tähenda siiski, et näiteks riigiasutus võiks isikuandmeid töödelda piiramatult riigi pädevusse jäävates küsimustes, sõltumata asutuse enda pädevusest. Nagu öeldud, saab avalikku ülesannet täitev asutus, kogu või isik isikuandmeid töödelda vaid tal lasuvate kohustuste täitmiseks.

Teiseks, tegemist ei ole normiga, mis asendaks isikuandmete töötlemise seaduslikkust avaliku võimu kandja poolt valdkonnaspetsiifilistes eriseadustes. Nimetatud paragrahv, koosmõjus nii üldmääruse põhjenduspunktiga 10 kui ka üldmääruse art 6 lõikega 3, sealhulgas isikuandmete töötlemise põhimõtetega üldiselt, eeldavad, et õiguspäraseks isikuandmete töötlemiseks spetsiifilistes valdkondades, tuleb õiguslik alus sisustada täpsemalt valdkonnaspetsiifilistes eriseadustes.

Sarnaselt praegu kehtiva IKS paragrahvi 10 lõikega 2 tuleb endiselt vaadata seda, milline on konkreetse asutuse pädevus, millised isikuandmeid on vaja töödelda jne, et asutus saaks oma

pädevust realiseerida. Ei saa olla nii, et nt Terviseamet kogub kuriteo ennetuseks isikuandmeid, kuna see on riigi (kuigi PPA) pädevuses.

Avaliku võimu teostamist on sisutanud näiteks avaliku teenistuse seadus mitmes paragrahvis, sealhulgas paragrahvides 5, 6, 7 jne.

Andmekaitse Inspeksioon on oma juhendisse „Eraõiguslike avaliku teabe valdajate juhend“⁷, muu hulgas koondanud Riigikohtu praktika avaliku ülesande sisustamisel. Juhendis on välja toodud järgnevad Riigikohtu seisukohad:

- Avaliku ülesande definitsiooni seaduses ei ole, kuid kohtupraktikast ja õiguskirjandusest tuleneb, avalikud ülesanded on vahetult seadusega või seaduse alusel riigile, omavalitsusele või muule avalik-õiguslikule juriidilisele isikule pandud ülesanded, või ülesanded, mis on tõlgendamise teel vastavast õigusnormist tuletatud (3-3-4-1-10).
- Avalik huvi mingi teenuse olemasolu vastu iseenesest ei muuda veel seda teenust avalikuks ülesandeks. Kui eraisik osutab teenust vabatahtlikult (nt eralasteaed), nt turul valitseva nõudluse rahuldamiseks, ei täida ta avalikku ülesannet. Avalikuks ülesandeks muutub teenus seega siis, kui seda osutatakse avalik-õigusliku isiku seadusest tuleneva kohustuse täitmiseks (3-3-1-19-14, p 12).
- Avalike ülesannete puhul reguleerib avalik õigus tihti soorituse tegemise kohustust, kuid sooritus ise võib alluda eraõiguslikule regulatsioonile. Nii on see näiteks vanglapoe pidamisel – kohustus tagada kinnipeetavale sisseostude tegemise võimalus on avalik ülesanne, samas kui vanglapoes kaupade ostmine toimub eraõigusliku müügilepingu alusel (ning seejuures ei ole vahet, kas kauplust peab vangla ise või on ta selle ülesande delegeerinud eraõiguslikule isikule (3-3-1-72-11).

§ 6. Isikuandmete töötlemine muul eesmärgil

Tuginedes üldmääruse art 6 lõikele 4 ning hinnates seda koosmõjus üldmääruse põhjenduspunktiga 50, annab üldmäärus liikmesriigile õiguse kehtestada reeglid muul eesmärgil töötlemise kohta, kui töötlemine on vajalik avaliku ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks või kui on vaja tagada üldmääruse artiklis 23 sätestatud eesmärkide täitmine. Nimetatud küsimus ei ole reguleeritud praeguses IKS-s.

Vastavalt eelnõu § 6 lõike 1 punktile 2 on isikuandmete töötlemine avaliku võimu kandja poolt muul eesmärgil võrreldes sellega, mille jaoks isikuandmeid on algselt kogutud, lubatud, kui seda tehakse avaliku ülesande täitmiseks ning andmete edasine töötlemine on vajalik süütegude tõkestamine, avastamise, menetlemise või karistuste täideviimise eesmärgil. Arvestades õiguskaitsevaldkonna eripära, on üsna tavapärane, et andmete kasutuse eesmärk muutub ning tekib vajadus kasutada varem kogutud andmeid muul eesmärgil. Süütegude tõkestamiseks, avastamiseks, menetlemiseks ja karistuste täideviimiseks võib olla vaja sel konkreetsel eesmärgil kogutud andmeid kasutada ka muuks otstarbeks ning teises menetluses, et saada teadmisi kuritegevuse kohta ning eri avastatud süütegusid omavahel seostada. Sageli kasutatakse kriminaalmenetluses kas varem kriminaalmenetluslikul eesmärgil teise

⁷ Eraõiguslike avaliku teabe valdajate juhend. Andmekaitse Inspeksioon. Täiendatud 2017. Veebis kättesaadav: http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/avts_juhend_eraoiguslikele.pdf.

kriminaalmenetluse raames kogutud andmeid uurimiseks või kasutatakse mõnel teisel eesmärgil kogutud andmeid, mis võivad sisaldada vajalikku tõendusteavet (nt isiku pangakonto väljavõte, sideandmed jt). Muul eesmärgil töötlemine hõlmab ka olukordi, kus õiguskaitseasutusel on vaja konkreetset menetluses kogutud isikuandmeid töödelda teises menetluses, kui on see, milleks andmeid kogutakse. Selline töötlemine on lubatud, kui õiguskaitseasutus on volitatud töötleva selliseid isikuandmeid teises menetluses ning isikuandmete töötlemine on selles menetluses vajalik ja proportsionaalne.

Eelnõu paragrahvi 6 lõike 1 kohaselt võib muul eesmärgil võrreldes sellega, mille jaoks isikuandmed algselt on kogutud, avaliku võimu kandja töödelda neid üksnes seaduse alusel, kui andmete edasine töötlemine on vajalik:

- 1) avalikku korda ähvardava ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks;
- 2) süütegude tõkestamiseks, avastamiseks, menetlemiseks või karistuste täideviimiseks või
- 3) andmesubjekti ilmselgelt esinevate huvide kaitseks ning puudub alus arvata, et andmesubjekt keelduks muul eesmärgil töötlemiseks nõusoleku andmisest.

Üldmääruse põhjenduspunkti 50 kohaselt isikuandmete töötlemine muul (edasisel) eesmärgil kui see, milleks andmed on algselt kogutud, peaks olema lubatud üksnes juhul, kui töötlemine on kooskõlas eesmärkidega, mille jaoks isikuandmed on algselt kogutud. Sellisel juhul ei ole nõutav, et õiguslik alus oleks erinev õiguslikust alusest, mis võimaldas isikuandmeid koguda. Edasist töötlemist avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil tuleks käsitada eesmärkidele vastavate seaduslike isikuandmete töötlemise toimingutena.

Näiteks koostatud statistikat võib edasi kasutada muul eesmärgil, sealhulgas teadusuuringute eesmärgil. Statistiline eesmärk eeldab, et töötlemise tulemus ei ole isikuandmed, vaid koondandmed, ning et seda tulemust või isikuandmeid ei kasutata ühtegi konkreetset füüsilist isikut puudutavate meetmete või otsuste toetamiseks.

Selleks et teha kindlaks, kas edasise töötlemise eesmärk vastab eesmärgile, mille jaoks isikuandmed on algselt kogutud, peaks vastutav töötleja võtma pärast kõikide esialgse töötlemise seaduslikkuse seisukohast vajalike nõuete täitmist muu hulgas arvesse:

- 1) mis tahes seoseid sellise eesmärgi ja kavandatava edasise töötlemise eesmärgi vahel;
- 2) isikuandmete kogumise konteksti, eelkõige andmesubjekti ja vastutava töötleja vahelisel suhtel põhinevaid andmesubjekti mõistlikke ootusi andmete edasise kasutamise suhtes;
- 3) isikuandmete laadi;
- 4) kavandatava edasise töötlemise tagajärgi andmesubjekti jaoks;
- 5) ning asjakohaste kaitsemeetmete olemasolu nii esialgsetes kui ka kavandatavates edasistes isikuandmete töötlemise toimingutes.

Tagamaks andmesubjekti põhiõiguste ja -vabaduste kaitse muul eesmärgil töötlemise käigus, teavitab vastutav töötleja andmesubjekti muust eesmärgist ja tema õigustest, sealhulgas õigusest esitada vastuväiteid.

Kui eelnõu § 5 kohaldub igasugusele töötlemisele, siis eelnõu § 6 on erinorm eelnõu § 5 suhtes.

§ 7. Eriliiki isikuandmete töötlemine

Üldmääruse artikkel 9 reguleerib eriliiki isikuandmete töötlemist. Sama artikli lõige 1 defineerib, mida võib käsitleda eriliiki isikuandmetena. Eriliiki isikuandmete definitsioon kattub sellega, mille võib leida kehtiva IKS-i paragrahvi 4 lõikest 2, kus eriliiki isikuandmeid nimetatakse delikaatseteks isikuandmeteks.

Üldmääruse art 9 lõike 1 kohaselt, mis on otsekohalduva iseloomuga ning ei vaja riigi õigusaktis eraldi defineerimist, on eri liiki isikuandmeteks andmed, millest ilmneb või ilmnevad:

- 1) rassiline või etniline päritolu;
- 2) poliitilised vaated;
- 3) usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine;
- 4) geneetilised andmed;
- 5) biomeetrilised andmed, terviseandmeid või andmeid füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta.

Üldmääruse art 9 puhul on tegemist artikliga, mille puhul on liikmesriikidele jäetud õigus valida, kas säilitada olemasolev regulatsioon eriliiki isikuandmete (praeguse sõnastuse kohaselt „delikaatsed isikuandmed“) töötlemise osas või kehtestada täiendavad tingimused.

Kuna praegu kehtiv IKS tunnistatakse tervikuna kehtetuks, siis tuleb uuesti kehtestada ka reeglid eriliiki isikuandmete töötlemiseks ehk praegu kehtiva termini järgi delikaatsete isikuandmete töötlemiseks.

Üldmääruse art 9 lõige 1 keelab eriliiki isikuandmete töötlemise ning sama artikli lõige 2 toob välja asjaolud, millest ühe esinemisel keeldu töötlemisele ei kohaldata. Eelnõu paragrahvi 7 lõikes 1 on välja toodud, millal on vastutaval ja volitatud töötlejal, kes võib olla nii avaliku võimu kandja kui ka eraõiguslik isik, lubatud eriliiki isikuandmeid töödelda. Tingimused on samad, nagu näeb ette üldmäärus: eriliiki isikuandmete töötlemine on lubatud, kui esineb vähemalt üks eelnõu paragrahvi 7 lõike 1 punktides 1–5 sätestatud vajadus. Lisaks üldmääruses sätestatule on eelnõus selle küsimuse reguleerimiseks lisatud ka kaitsemeetmed, mida tuleb kohaldada andmesubjekti põhiõiguste ja huvide kaitseks, kui soovitakse töödelda eriliiki isikuandmeid, mis omakorda on reguleeritud eelnõu paragrahvis 8.

Eelnõu paragrahvi 7 lõikes 3 on sätestatud, millisel juhul võib avaliku võimu kandja töödelda eriliiki isikuandmeid lisaks lõikes 1 sätestatule. Kuna avaliku võimu kandja on ka eelnõu 3. peatükis nimetatud õiguskaitseasutus, kes on pädev süütegusid tõkestama, avastama, menetlema või karistusi täide viima, siis lähtutakse kõnesoleva paragrahvi lõikes 3 sätestatust, millega võetakse üle direktiivi 2016/680 artikkel 10.

Eelnõu paragrahvi 7 lõikes 3 on sätestatud, et lisaks lõikes 1 nimetatud eesmärkidele võib avaliku võimu kandja töödelda eriliiki isikuandmeid, kui see on vajalik olulise avaliku huviga seotud põhjustel või kui töötlemine on vajalik, et ennetada ohtu avalikule korrale või riiklikule julgeolekule. Samas eeldab eelnõu paragrahvi 7 lõige 4, et kui avaliku võimu kandja

taandab isikuandmete eriliikide töötlemise õiguspärasuse lõikes 3 sätestatule, siis selline töötlemine on õiguspärase niivõrd kui ja senikaua, kuni lõikes 3 sätestatud huvid on kaalukamad kui andmesubjekti huvid ehk avaliku võimu kandja peab eelnevalt kaaluma, kas oluline avalik huvi, mille pärast on vaja eriliiki isikuandmeid töödelda, kaalub üles andmesubjekti huvid.

Eelnõu paragrahv 7 kirjeldab üldiseid reegleid eriliiki isikuandmete töötlemisele, kuid selles sisalduva kohaldamise eelduseks on taas täpsemate sätete kehtestamine valdkonnaspetsiifilistes seadustes.

Avaliku huvi definitsiooni ei ole võimalik leida ühestki õigusaktist ehk tegemist on määratlemata õigusmõistega. Kadriann Ikkonen on *Juridica* artiklis⁸ viidanud, et avaliku huvi sihiks on teatud avalik (üldine, ühiskondlik) hüve. Lihtsam kui öelda, mis asi on ühiskondlik hüve, on tuua näiteid asjade kohta, mis kuuluvad ühiskondliku hüve mõiste alla. Näiteks on need riigi sisemine ja välimine rahu, majanduse õitseng, keskkonna puutumatus ja kõrge kultuuritase. Samuti tõdemus, et avaliku huvi ammendava definitsiooni leidmine on problemaatiline, eelkõige avaliku huvi mõiste suure abstraktsuse tõttu, samuti selle dünaamilisus ehk kontekstirelevantsus. Ikkonen on viidanud oma artiklis ka Saksa õigusteadlaste käsitlesele avalikust huvist, mille kohaselt täitevvõim ei ole oma tegudes täiesti vaba, vaid on seotud oma eesmärgiga, milleks on demokraatlikus riigis avaliku hüve või avaliku heaolu hoidmine ja edendamine. Sellest tuleneb avaliku huvi ja seaduse tihe omavaheline seotus. Avalik huvi annab ühest küljest õigustuse, teisest küljest seab piirid.

Avalik huvi on suunatud avaliku hüve loomisele või säilitamisele, seega on avalik hüve avaliku huvi esemeks ja eesmärgiks. Avalik huvi on juriidilise argumendina enamasti kasutusel isiku subjektiivsete õiguste piiramisel. Avalikud huvid seavad üksikisikutele teatud kohustusi, mille tõttu keegi ei saa teostada oma õigusi ja vabadusi piiramatult. Jagamatus on see faktor, mis annab üldisele huvile erilise kvaliteedi ja eristab seda nõnda erahuvist. Avaliku võimu kandja tehtud toimingut või antud õigusakti ei saa siiski automaatselt pidada avalikust huvist kantuks. Kõik seadused (sh nende üksikud sätted) ei ole *eo ipso* avaliku huvi väljenduseks. Avaliku huvi nii lai tõlgendus muudab mõiste enda tarbetuks – avaliku huvi mõiste kaotaks õiguses oma tähenduse, sest see samastuks seadusega. Seega tuleb mõtestada avalik huvi lahti konkreetse juhtumi kontekstis, lähtudes just selles asjas tähtsust omavatest asjaoludest.⁹

Avalikku huvi saab argumendina kasutada siis, kui kehtib mingi norm, mis seda lubab. Näiteks kui mingi piirangu tegemine on lubatud avalikes huvides, siis selles kontekstis omandab avalik huvi argumendina määrava tähtsuse. Seega on avaliku huvi põhjendamise küsimus ühtlasi küsimus normi põhjendamisest. Niisiis saab lisaks mõiste abstraktsuse astmele tõmmata avaliku huvi kui mõiste argumendina lubatavuse korral väga selge paralleeli

⁸ K. Ikkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. *Juridica*, 2005. Veebis kättesaadav: https://www.juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2005/3/88525.PRN.prv.php.

⁹ K. Ikkonen.

tsiviilõiguses kasutusel olevate hea usu ja mõistlikkuse mõistetega: neid saab juriidiliste argumentidena kasutada vaid siis, kui õigusnorm seda lubab.¹⁰

Üldmääruse põhjenduspunkti 35 kohaselt peaksid tervisealaste isikuandmete hulka kuuluma kõik andmesubjekti tervise seisundit käsitlevad andmed, mis annavad teavet andmesubjekti endise, praeguse või tulevase füüsilise või vaimse tervise kohta. See hõlmab teavet füüsilise isiku kohta, mis on kogutud füüsilisele isikule tervishoiuteenuste registreerimise või osutamise käigus. Näiteks number, tähis või eritunnus, mis on füüsilisele isikule määratud tema kordumatuks tuvastamiseks tervishoiuga seotud eesmärkidel. Oluline ei ole siinkohal see, kas andmete allikaks on näiteks arst või muu tervishoiutöötaja, haigla, meditsiiniseade.

Üldmääruse põhjenduspunkti 51 kohaselt ei peaks näiteks fotode töötlemist süstemaatiliselt käsitlema isikuandmete eriliikide töötlemisena, kuna need on hõlmatud üksnes biomeetriliste andmete määratlusega, kui neid töödeldakse konkreetsete tehniliste vahenditega, mis võimaldavad füüsilist isikut kordumatult tuvastada või autentida.

§ 8. Eriliiki isikuandmete töötlemisele kohaldatavad meetmed

Üldmääruse põhjenduspunkti 51 kohaselt väärivad erilist kaitset isikuandmed, mis on oma olemuselt põhiõiguste ja -vabaduste seisukohast eriti tundlikud, sest nende töötlemise kontekst võib põhiõigusi ja -vabadusi olulisel määral ohustada. Teisisõnu, siin räägitakse ennekõike eriliiki isikuandmetest, mille töötlemise üldised õiguslikud alused on sätestatud eelnõu paragrahvis 7.

Üldmääruse art 32 sätestab isikuandmete töötlemise turvalisuse, mille lõikes 1 nimetatakse muu hulgas kaitsemeetmetena pseudonüümimist ja krüptimist. Üldmääruse põhjenduspunkti 28 kohaselt isikuandmete pseudonüümimine võib vähendada asjaomaste andmesubjektide jaoks ohte ning aidata vastutavatel töötlejatel ja volitatud töötlejatel täita oma andmekaitsekohustusi ehk kohustusi, mis tulenevad nii üldmäärusest kui ka uuest seadusest. Pseudonüümimise kasutamine ei ole mõeldud välistama mis tahes muid andmekaitsemeetmeid. Üldmääruse põhjenduspunkti 108 kohaselt peaksid kaitsemeetmed olema eelkõige seotud vastavusega üldistele isikuandmete töötlemise põhimõtetele ning lõimitud andmekaitse ja vaikimisi andmekaitse põhimõtetega. Lõimitud andmekaitse ja vaikimisi andmekaitse põhimõtted on sätestatud üldmääruse artiklis 25.

Eelnõu paragrahvi 8 lõige 1 sätestab nimekirja võimalikest meetmetest, mida vastutav ja volitatud töötleja peavad kasutama, kui töötlevad isikuandmete eriliike. Tegemist ei ole kinnise nimekirjaga, mille tõttu on võimalik kasutada ka muid asjakohaseid meetmeid, mis aitavad tagada andmesubjekti põhiõigusi ja -vabadusi. Meetmete asjakohasuse hindamisel tuleks ennekõike arvesse võtta isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke ning ohtu füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele.

See paragrahv on vastavuses ka direktiivi 2016/680 artikliga 10, mille kohaselt tuleb isikuandmete eriliikide töötlemisele kohaldada asjakohaseid kaitsemeetmeid andmesubjekti õiguste ja vabaduste kaitsmiseks.

¹⁰ *Ibidem.*

3.2.2. Isikuandmete töötlemise erialused

§ 9. Isikuandmete töötlemine ajakirjanduslikul eesmärgil

Nii rahvusvahelises õiguses kui ka Eesti põhiseaduse §-s 45 tunnustatakse ajakirjandusvabadust. Riigil lasub üldiselt kohustus mitte sekkuda ajakirjandusvabadusse, samas on talle pandud ülesanne tagada toimiv õigusraamistik põhivabaduse toimimiseks ning adekvaatsed õiguskaitsevahendid. Ajakirjanduse kaudu või mõnel muul viisil vaba informatsiooni edastamine on väljendusvabaduse üks alaliike, mis seisneb möödapääsmatus demokraatia idee levitamises. Ajakirjandusvabadus on piiratud teiste õigustega: eraelu kaitse, solvamise ning laimamise keeluga, valeandmete edastamise ning rassiviha õhutamise keeluga, samuti alaealiste ohustamise jms keeluga. Ajakirjandusvabaduse olemuslikud tunnused tähendavad täiendavate garantiide loomist ajakirjanikele nende erialases tegevuses ning nende allikate saladuse kaitset. Ajakirjaniku võimalus mitte avaldada oma informatsiooni allikaid tagab talle informatsiooni allikate paljususe ja soodustab tegelikku infovabadust. Ajakirjanikel oleks kahtlemata väga raske teha põhjalikke uurimislugusid, kui nad peaksid hiljem osalema tunnistajatena kohtulikus uurimises. Ajakirjaniku missioon on teha avalikuks asjaolud ja sündmused, informeerides nii avalikkust talle teada olevatest olulistest juhtumitest.

Ajakirjandusvabaduse ning eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse õiguse tasakaalustamiseks on isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 85 antud liikmesriikidele võimalus näha ette vabastusi ja erandeid üldmääruses sätestatud kohustustest. Üldmääruse põhjenduspunktis 153 on kehtestatud, et liikmesriigid peaksid sellised vabastused ja erandid vastu võtma üldpõhimõtete, andmesubjekti õiguste, vastutava töötleja ja volitatud töötleja, isikuandmete kolmandatele riikidele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele edastamise, sõltumatute järelevalveasutuste, koostöö ja ühtsuse ning andmete töötlemise eriolukordade kohta. Kui sellised vabastused või erandid erinevad liikmesriigiti, tuleks kohaldada selle liikmesriigi õigust, mida kohaldatakse vastutava töötleja suhtes.

Selleks et võtta arvesse sõnavabadusõiguse tähtsust igas demokraatlikus ühiskonnas, tuleb laialt tõlgendada selle vabadusega seonduvaid kontseptsioone, näiteks ajakirjandust. Seetõttu on ka kõnesolevas eelnõus jäetud isikuandmete ajakirjanduslik töötlemine täpsemalt määratlemata.

Üheks oluliseks suunanäitajaks ajakirjandusvabaduse ja eraelu puutumatus huvide kaalumise osas on EIK otsus asjas Hannover vs. Saksamaa¹¹ (tuntud ka kui printsess Caroline'i kaasus). Monaco printsess Caroline (kes ei täida Monaco vürstiriigi ametlikke funktsioone) oli alates 1990ndatest aastatest üle kümne aasta üritanud takistada oma eraelu kajastavate fotode avaldamist Euroopa riikide kõmulehtedes. Selles kohtuasjas olid vaidlusaluseks Saksa tabloidväljaandes avaldatud pildid, mis kujutasid teda nt hobuse seljas, tegemas sisseoste üksi ja ihukaitsjaga, istumas restoranis koos Prantsuse näitlejaga, suusapuhkusel Austrias, lahkumas üksi ja koos prints Ernst August von Hannoveriga oma Prantsuse residentsist ning

¹¹Euroopa Inimõiguste Kohus. Von Hannover vs. Saksamaa. Veebis kättesaadav: [http://194.242.234.211/documents/10160/2055471/EHCR+CASE+OF+VON+HANNOVER+v.+GERMANY+No.+2.pdf](http://194.242.234.211/documents/10160/2055471/EHCR+%C3%A4CASE+OF+VON+HANNOVER+v.+GERMANY+No.+2.pdf).

komistamas Monte Carlo rannaklubis takistusele. Kohus leidis, et viidatud piltide avaldamine meediaväljaandes rikub printsess Caroline'i õigusi. Oluliseks faktoriks eraelu puutumatus ja sõnavabaduse tasakaalustamisel tuleb kohtu hinnangul pidada asjaolu, kas ajakirjanduses avaldatavad faktid (sh ka fotod) aitavad kaasa diskussiooni tekkimisele demokraatlikus ühiskonnas. Sel juhul oli fotode avaldamise eesmärk vaid teatud lugejaskonna uudishimu rahuldamine ning meedia majandushuvide kindlustamine. Kohus on lahendis võtnud lähtealuseks funktsiooni, mida isik täidab, mitte selle, kas tegemist on isiku avaliku või eraeluga. Seega nt foto, millel printsess avab ostukeskust, ei riiva tema eraelu, ent foto, millel kujutatakse printsessi samas ostukeskuses tegemas järgmisel päeval sisseoste, riivab. Kui avaliku elu tegelane on avalikus kohas, kuid ei täida avaliku elu tegelase ülesandeid, on tegemist tema eraeluga.

Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on mitmel korral väljendanud ka seisukohta¹², et poliitikud peavad taluma märksa ulatuslikumat kriitikat kui lihtsalt avaliku elu tegelased. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) art 10 lõiget 2 ei kohaldata EIK hinnangul mitte ainult „informatsioonile“ ja „ideedele“, mida käsitatakse üldiselt kui kahjutuid või neutraalseid, vaid ka solvavatele, šokeerivatele või häirivatele teadetele. Sellised on pluralismi, tolerantsuse ja eelarvamustevaba suhtumise nõuded, ilma milleta ei eksisteeriks ka demokraatlikku ühiskonda¹³. Konventsiooni art 10 lõige 2 hõlmab endas ka väheses ulatuses piiranguid poliitilistele kõnedele või debatile avaliku huvi küsimustes. Veelgi enam, aktsepteeritava kriitika piirid on laiemad poliitiku kui muu eraisiku puhul. Võttes arvesse ajakirjanduse silmapaistvat rolli, peab press siiski eristama informatsiooni ja ideesid poliitilistes küsimustes ja teistes avaliku huvi asjades.

Ajakirjandusvabadus võimaldab üldsusele parima meetme arvamuse kujundamiseks oma poliitiliste liidrite ideede ja hoiakute kohta. Ajakirjandusvabadus hõlmab ka võimaluse tugineda teatud astmeni liialdustele või koguni provokatsioonidele. Poliitikud peavad üles näitama suuremat tolerantsust kriitika suhtes. Ehkki väljendusvabadus allub eranditele, peavad nad neid erandeid tõlgendama kitsendavalt ning vajadus piirangute järele peab olema veenvalt tuvastatud. Nii on EIK ka leidnud, et trükised, mis sisaldasid kahe poliitiku kriitikat poleemilises ja sarkastilises keeles, kahtlemata riivasid ja šokeerisid neid, ent olles valinud oma elukutse, asetasid poliitikud end ise tugeva kriitika ja huvi objektiks ning see on koormis, mida nad peavad taluma demokraatlikus ühiskonnas¹⁴. Poliitik paljastab vältimatult ja teadlikult iga oma sõna ja teo tihedale kontrollile ajakirjanduse ja avalikkuse poolt ning peab seetõttu väljendama suuremat taluvusastet. EIK on omistanud kõige kõrgemat tähtsust väljendusvabadusele poliitilise debati kontekstis ning leidnud, et väga tugevad argumendid on nõutavad, et õigustamaks poliitiliste kõnede piiranguid.

Eeltoodust tulenevalt võib öelda, et tuleb eristada väljendusvabadust poliitiku ja avaliku elu tegelase puhul. Viimase suhtes on piirid mõneti rangemad, eriti kui see puudutab tema eraelu, iseäranis nii kaua, kui ta ise ei ole seda afišeerinud ega soovi seda. Seega kokkuvõttes on

¹² Dabrowski vs. Poola, EIK 19.12.2006.

¹³ Hanyside vs. Ühendkuningriik, EIK 07.12.1976.

¹⁴ Ukrainian Media Group vs. Ukraina, EIK 29.03.2005.

kolm isikute kategooriat, kelle puhul on ajakirjandusel õigus sekkuda eraelu puutumatusse eri ulatuse ja kaaluga:

- 1) tavainimesed;
- 2) avaliku elu tegelased;
- 3) poliitikud.

Seoses avaliku elu tegelaste fotode avaldamisega on Ühendkuningriigi kohus teinud otsuseid, millest on võimalik esile tuua mõningaid elemente, mida tuleks arvestada. Eraelu puutumatusse riive intensiivsuse hindamisel on kohus kaalunud kõiki ümbritsevaid asjaolusid, nt mida foto kujutab, kes on subjekt, kus ja kuidas see foto tehtud on. Eraelu puutumatusse proovikiviks on kahtlemata asjaolu, kas isikul oli mõistlik ootus eraelu puutumatusse. Nii nt leidis Ühendkuningriigi kohus asjas *Campbell vs. MGN Ltd*, et ajalehes ilmunud uudist ilmestanud foto avaldamine ei olnud põhjendatud. Tegemist oli juhtumiga, kus tuntud modelli, kes oli avalikkuses eitanud igasugust narkootiliste ainete tarbimist, fotografeeriti, kui ta väljus anonüümsete narkomaanide regulaarselt kohtumiselt ning uudis ja seda illustreerinud foto avaldati laia levikuga ajalehes. Anonüümsed alkohoolikud ja anonüümsed narkomaanid ei kasuta sellist nimetust lihtsalt efekti pärast. Nad pakuvad neile, kes otsivad abi, anonüümsust nende endi kaitseks. Kui avalikkusele tekitatakse mulje, et inimeste sellised meditsiiniandmed ja fotod, mis kujutavad neid osalemas ravikohtumistel, võivad saada avalikuks, siis mõtleavad nad suure tõenäosusega hoolikalt järele, enne kui lähevad vajalikule ravile. Ja see oleks vastuolus nii avaliku huviga kui ka ühiskonna huvidega tervikuna.¹⁵

EIK on leidnud, et teatud sündmustele pereelus tuleb anda eriliselt hoolikas kaitse. Lähedase surm ja sellele järgnev lein kohustavad mõnikord võimuorganeid võtma meetmeid, et austada puudutatud isikute eraelu ja perekonnaelu. Tegemist oli fotoga, mis kujutas tapetud prefekti surnukeha mõni hetk pärast mõrva ning mis avaldati kõigest 13 päeva pärast mõrva ja 10 päeva pärast matuseid. Seetõttu leidis kohus, et lein, mida ohvri perekond tundis, pidanuks ajakirjanikke panema ilmutama taktitunnet ja ettevaatlikkust, kuna surma asjaolud olid vägivaldsed ja traumaatilised ohvri perekonna jaoks.¹⁶

Teatud isikute puhul on EIK leidnud, et eraelu puutumatusse piirid ulatuvad kaugemale. EIK on omistanud kõige kõrgemat tähtsust väljendusvabadusele poliitilise debati kontekstis ning leidnud, et poliitiliste kõnede piirangute õigustamiseks on nõutavad väga tugevad argumendid. Konventsiooni art 10 lõige 2 hõlmab endas ka väheses ulatuses piiranguid poliitilistele kõnedele või debatile avaliku huvi küsimustes. Veelgi enam, EIK hinnangul on aktsepteeritava kriitika piirid poliitiku puhul laiemad võrreldes eraisikuga. Võttes arvesse ajakirjanduse silmapaistvat rolli, peab press siiski eristama informatsiooni ja ideesid poliitilistes küsimustes ja teistes avaliku huvi asjades. Ajakirjandusvabadus võimaldab üldsusele parima meetme oma poliitiliste liidrite ideede ja hoiakute kohta arvamuse kujundamiseks, tagades ühtlasi ka võimaluse tugineda seejuures teatud astmeni liialdustele või koguni provokatsioonidele.

¹⁵ Lordide Kojas 06.05.2004 otsus asjas *Campbell vs. MGN Ltd*. Kättesaadav aadressil: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldjudgmt/jd040506/campbe-1.htm>.

¹⁶ *Hachette Filipacchi Associates vs. Prantsusmaa*, EIK 14.06.2007.

Ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmete töötledajad on kohustatud järgima isikuandmete kaitse üldmäärusest tulenevaid nõudeid. Selleks et paremini tasakaalustada ajakirjandusvabaduse teostamist ning õigust eraelu ja isikuandmete kaitsele, on kõnesolevas eelnõus mõningad erandid, mis peaksid hõlbustama ajakirjandusvabaduse teostamist. Esmalt on analoogselt varasema regulatsiooniga säilitatud õigus töödelda isikuandmeid andmesubjekti nõusolekuta ülekaaluka avaliku huvi korral. See tähendab, et ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmeid töötlev isik ei pea lähtuma tavapäraistest isikuandmete töötlemise õiguslikest alustest, mis on sätestatud üldmääruse artiklis 6. Näiteks ei ole vaja küsida andmesubjekti nõusolekut. Samas on ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmeid töötlev isik kohustatud järgima isikuandmete kaitse põhimõtteid, sealhulgas, kas isikuandmeid töödeldakse minimaalselt vajalikul määral, et saavutada oma eesmärk. Oluline on ka andmete aja- ja asjakohasuse kontroll.

Samuti on oluline tähele panna, et ajakirjanduslikul eesmärgil töötlemise korral tuleb iga töötlemistoimingu puhul eraldi hinnata, kas selleks on õigus kasutada erandeid. Avalikustamine on üks põhilisemaid isikuandmete töötlemise toiminguid, kuid analüüsida oleks vaja ka säilitamist, otsingumootoritele kättesaadavaks tegemist, edastamist kolmandatele isikutele ning arhiveerimist või kustutamist.

Üldmääruse kohaldamisala on piiratud, kui andmesubjektile tuleb anda teavet tema kohta kogutud andmete kohta või kui see võimaldab andmesubjektil tutvuda teda käsitlevate andmetega (artiklid 14 ja 15). Art 14 välistamine võimaldab kaitsta ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmeid töötleva isiku allikaid ehk seda kolmandat isikut, kes on ajakirjanikule andmesubjekti andmed avaldanud. Artikkel 15 pakub samasuguse eesmärgiga sätte, millest välistuse tegemine võimaldab piirata andmesubjekti õigust tutvuda tema kohta käivate andmetega. Välistuste sätestamine IKS-s ei tähenda, et vaidluste korral ei oleks ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmeid töötleva isikul kohustust esitada näiteks tõendeid selle kohta, et avalikustatud väited on tõesed.

Kui Andmekaitse Inspeksioon on teinud ajakirjandusvaidluses töötleja suhtes otsuse, millega andmesubjekt ei ole rahul, võib ta Andmekaitse Inspeksiooni otsuse vaidlustamiseks pöörduda töötleja suhtes kohtusse. Paberväljaannete kokku korjamise, hävitamise jne üle ei otsusta Andmekaitse Inspeksioon, vaid kohus.

Kõnesoleva paragrahvi lõige 3 annab võimaluse kaaluda, kas ülejäänud andmesubjekti õigused on konkreetses olukorras rakendatavad või on nendest vaja teha erandeid. Näiteks õigus olla unustatud võib olla rakendatav, kui ülekaalukas avalik huvi jätkuva avalikustamise vastu on ära langenud. Kuna art 17 lõike 3 punkt a annab sõna- ja teabevabaduse teostamiseks teha erandeid juba määruse alusel, ei ole riigisisesse õigusesse täiendavaid erandeid vaja kirjutada.

§ 10. Isikuandmete töötlemine kunstilise ja kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks

Üldmääruse artikkel 85 võimaldab liikmesriigil kehtestada muu hulgas normid, mis käsitlevad isikuandmete töötlemist kunstilise ja kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks. Nimetatud eesmärgil isikuandmete töötlemine võimaldab liikmesriigil kehtestada vabastusi ja erandeid üldmääruse artikli lõikes 2 sätestatust.

Regulatsioon kunstilise ja kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks on vajalik nt raamatute, filmide, aga ka kujutava kunsti teoste jaoks (nt kui kasutatakse isiku kujutist kujutava kunstiteose loomisel), kui need ei kvalifitseeru ajakirjanduseks. Samuti tuleks arvesse võtta elulooraamatute ja -filmide populaarsuse kasvu aasta-aastalt, mille raames käsitletakse ka kogu ühiskonna jaoks väga olulisi teemasid, nagu naiste- või lastevastane vägivald, pagulasküsimused jne.

Nimetatud küsimuse reguleerimine uues seaduses ei ole oluline vaid seetõttu, et üldmäärus sellise õiguse liikmesriigile annab, vaid see vajadus on tingitud ka erinevatest kohtuasjadest, mille raames on vaidlustatud isikuandmete avalikustamise õiguspärasust nii kinokunsti kui ka kirjanduses. Samuti on pidanud Andmekaitse Inspeksioon selle küsimusega kokku puutuma oma nõustamispraktikas, kui on olnud vaja töödelda isikuandmeid kõnesolevas paragrahvis sätestatud eesmärkidel.

Näiteks on Riigikohus oma lahendis nr 3- 2- 1- 153- 16¹⁷ käsitlenud küsimusi, mis puudutab isikuandmete avaldamise õiguspärasust elulooraamatus, samuti nõusoleku andmist ja selle tagasivõtmise õiguslikke tagajärgi. Kohtulahendis on analüüsitud ka ajakirjanduslikul eesmärgil töötlemise erisuse kohaldamist elulooraamatule. Samuti on Riigikohus oma lahendis nr 3-2-1-104-09¹⁸ käsitlenud isikuandmete avalikustamist filmis ja selle õiguspärasust.

Praegu kehtivas IKS-s puudub konkreetne õiguslik alus isikuandmete töötlemiseks akadeemilise, kunstilise või kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks. Tagamaks isikuandmete töötlemise õiguspärasust sel eesmärgil, toimitakse praktikas põhimõtteliselt kahte moodi: andmesubjekt annab selleks nõusoleku või sõlmitakse vastavasisuline tsiviilõiguslik leping.

Kui aga analüüsida põgusalt nõusoleku kui õigusliku aluse olemust, siis nii kehtiva IKS-i järgi kui ka üldmääruses sätestatu kohaselt võib nõusoleku igal ajal tagasi võtta, mis aga selgelt võib kaasa tuua majandusliku surve nii elulooraamatute kui ka -filmide tootjatele ja tegijatele. Õigus nõusolek igal ajal tagasi võtta võib kaasa tuua ebaproportsionaalseid pingutusi filmide ja elulooraamatute tegijatele, mis võib selgelt kahjustada ka sõna- ja teabevabaduse olemust tervikuna.

Kõnesoleva paragrahviga sätestatakse õigus töödelda isikuandmeid ilma andmesubjekti nõusolekuta, kui see ei kahjusta ülemääraselt andmesubjekti õigusi. Selle paragrahvi olemus seisneb kahe põhiõiguse vahel tasakaalu leidmises isikuandmete kaitse kaudu – sõna- ja teabevabadus ning õigus eraelu kaitsele. Seega eeldab isikuandmete töötlemine ilma

¹⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3- 2- 1- 153- 16, <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-2-1-153-16&sortVaartus=LahendiKuulutamiseAeg&sortAsc=false&kuvadaVaartus=Sisu&pageSize=25&defaultPageSize=25>.

¹⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-104-09 <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-2-1-104-09&sortVaartus=LahendiKuulutamiseAeg&sortAsc=false&kuvadaVaartus=Sisu&pageSize=25&defaultPageSize=25>.

andmesubjekti nõusolekuta kõnesolevas paragrahvis sätestatud eesmärgil ikkagi iga kord kaalumist võimalike ohtude osas, mis võivad tekkida andmesubjekti õigustele.

Paberväljaannete ja kunstiteoste kokku korjamise, hävitamise jne üle ei otsusta Andmekaitse Inspektsioon, vaid kohus.

§ 11. Isikuandmete töötlemine teadusuuringu ja riikliku statistika vajadusteks

Üldmääruse artikkel 89 võimaldab liikmesriikidel sätestada teadusuuringute ja statistilisel eesmärkil töötlemisele erandeid andmesubjektidele sätestatud õigustest.

Praegu kehtiva IKS paragrahv 16 reguleerib samuti isikuandmete töötlemist teadusuuringu või riikliku statistika vajadusteks. Eelnõuga plaanitakse säilitada kehtiv regulatsioon, kuid täiendades eranditega, mis tulenevad üldmääruse artiklist 85 ning kehtestades ka kaitsemeetmed, mis peavad olema tagatud vastavalt üldmääruse artiklile 85, kui isikuandmeid töödeldakse kõnesolevas paragrahvis sätestatud eesmärkil.

Üldmääruse põhjenduspunkti 159 kohaselt tuleks teadusuuringute eesmärgil toimuvat isikuandmete töötlemist tõlgendada nii laialt, et see hõlmab näiteks:

- 1) tehnoloogiaarendust ja tutvustamistegevust;
- 2) alusuuringuid, rakendusuuringuid ja erasektori vahenditest rahastatavaid uuringuid, lisaks tuleks arvesse võtta ELi toimimise lepingu artikli 179 lõikes 1 sätestatud liidu eesmärki luua Euroopa teadusruum;
- 3) rahvatervise valdkonnas avalikust huvist lähtuvad uuringud.

Teadusuuringute eesmärgil isikuandmete töötlemise eripära arvessevõtmiseks tuleks kohaldada eritingimusi eelkõige seoses isikuandmete avaldamise või muul viisil avalikustamisega teadusuuringute eesmärgi kontekstis. Kui teadusuuringute tulemus eelkõige tervishoiu kontekstis loob aluse täiendavateks meetmeteks andmesubjekti huvides, tuleks nende meetmete suhtes kohaldada käesoleva määruse üldiseid eeskirju.

Üldmääruse põhjenduspunkti 33 kohaselt ei ole isikuandmete kogumise ajal võimalik täielikult kindlaks määrata teadusuuringute eesmärgil toimuva andmetöötlemise eesmärki. Seetõttu peaks andmesubjektidel olema võimalik anda oma nõusolek teatavates uuringuvaldkondades, kui järgitakse selle valdkonna tunnustatud eetikanorme. Andmesubjektidel peaks olema võimalik anda oma nõusolek üksnes teatavatele teadusuuringuvaldkondadele või teadusprojektide osadele kavandatud eesmärgiga lubatud ulatuses. Üldmääruse põhjenduspunkti 161 kohaselt tuleks kliinilisi uuringuid hõlmavates teadusuuringutes osalemiseks nõusoleku küsimiseks kohaldada Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 536/2014 (15) asjakohaseid sätteid. Tegemist on määrusega, milles käsitletakse inimtervishoiu kasutatavate ravimite kliinilisi uuringuid.

Statistiline eesmärk tähendab kõiki isikuandmete kogumise ja töötlemise toiminguid, mis on vajalikud statistikauuringuteks või statistika koostamiseks. Koostatud statistikat võib edasi kasutada muul eesmärgil, ka teadusuuringute eesmärgil. Statistiline eesmärk eeldab, et töötlemise tulemus ei ole isikuandmed, vaid koondandmed, ning et seda tulemust või isikuandmeid ei kasutata ühtegi konkreetset füüsilist isikut puudutavate meetmete või otsuste toetamiseks.

Eelnõu paragrahvi 11 lõike 1 kohaselt võib andmesubjekti nõusolekuta teadusuuringu või riikliku statistika vajadusteks töödelda andmesubjekti kohta käivaid andmeid eelkõige pseudonüümitud või samaväärset andmekaitse taset võimaldaval kujul. Pseudonüümimise all tuleb mõista üldmääruse art 4 punktis 4 sätestatud.

Seoses tehnoloogilise kiire arenguga, sealhulgas privaatsust toetavate tehnoloogiate arenguga¹⁹, on põhjendamatu piirata andmesubjekti nõusolekuta töötlemist pseudonüümimisega, eesmärk peab olema ennekõike see, et tagatud on andmesubjektide põhiõigused ja -vabadused.

Kaitsemeetmena kõnesoleva paragrahvi mõttes käsitletakse eelnõu paragrahvis 8 sätestatud meetmeid.

§ 12. Isikuandmete töötlemine avalikes huvides toimuva arhiveerimise eesmärgil

Üldmääruse artikkel 89 võimaldab liikmesriikidel sätestada avalikes huvides toimuva arhiveerimise eesmärgil erandeid andmesubjektidele sätestatud õigustest. Tegemist on küsimusega, mida ei ole reguleeritud praegu kehtivas IKS-s.

Isikuandmete töötlemisel avalikes huvides toimuva arhiveerimise eesmärgil võib piirata järgmisi andmesubjekti õigusi:

- 1) õigus tutvuda andmetega (piirata niivõrd, kui võrd arhiivimaterjali ei ole inimese nime kaudu identifitseeritud või kui ei ole antud sellist teavet, mis lubaks arhiivimaterjali mõistliku pingutusega üles leida);
- 2) õigus andmete parandamisele;
- 3) õigus isikuandmete töötlemise piiramisele, kui: a) andmesubjekt vaidlustab isikuandmete õigsuse ajaks, mis võimaldab vastutaval töötlejal isikuandmete õigsust kontrollida; b) isikuandmete töötlemine on ebaseaduslik, kuid andmesubjekt ei taotle isikuandmete kustutamist, vaid kasutamise piiramist; d) andmesubjekt on esitanud isikuandmete töötlemise suhtes üldmääruse art 21 (õigus esitada vastuväiteid) lõike 1 kohaselt vastuväite ajaks, kui kontrollitakse, kas vastutava töötleja õiguspärased põhjused kaaluvad üles andmesubjekti põhjused (piirata niivõrd, kui võrd nende õiguste teostamine tõenäoliselt muudab võimatuks avalikes huvides arhiveerimise eesmärgi saavutamise või takistab seda oluliselt);
- 4) andmete ülekandmise õigus (piirata niivõrd, kui võrd nende õiguste teostamine tõenäoliselt muudab võimatuks avalikes huvides arhiveerimise eesmärgi saavutamise või takistab seda oluliselt);
- 5) õigus esitada vastuväiteid (piirata niivõrd, kui võrd nende õiguste teostamine tõenäoliselt muudab võimatuks avalikes huvides arhiveerimise eesmärgi saavutamise või takistab seda oluliselt ning).

3.2.3. Muud juhud isikuandmete töötlemisel

§ 13. Lapse isikuandmete töötlemine infoühiskonna teenuste pakkumisel

¹⁹ 2017 Privacy Tech Report. Veebis kättesaadav: <https://iapp.org/resources/article/2017-privacy-tech-vendor-report/>.

Eelnõu § 13 reguleerib küsimust, kui infoühiskonna teenuseid pakutakse lastele ning määrab vanuse, millal lapse antud nõusolek on õiguspärane. Tegemist on uue küsimusega, mida ei ole reguleeritud kehtivas IKS-s. Üldmääruse art 8 lõike 1 kohaselt võivad liikmesriigid sätestada madalama vanuse, tingimusel et madalam vanus ei ole alla 13 aasta. Üldmääruse art 8 lõike 3 kohaselt ei mõjuta üldmääruse art 8 lõike 1 liikmesriikide üldist lepinguõigust.

Üldmääruse põhjenduspunkti 38 kohaselt väärivad laste isikuandmed erilist kaitset, kuna lapsed ei pruugi olla piisavalt teadlikud asjaomastest ohtudest, tagajärgedest ja kaitsemeetmetest ning oma õigustest seoses isikuandmete töötlemisega. Niisugune eriline kaitse peaks eelkõige rakenduma laste isikuandmete kasutamisel turunduse eesmärgil või isiku või kasutajaprofiili loomiseks ja laste isikuandmete kogumisel otse lastele pakutavate teenuste kasutamise puhul. Vanemliku vastutuse kandja nõusolekut ei peaks olema vaja seoses lapsele otse pakutavate ennetavate või nõustamisteenustega.

Üldmääruse põhjenduspunkti 58 järgi peaks laste isikuandmete töötlemisel kogu teave olema selges ja lihtsas keeles, mis on lapsele kergesti arusaadav, samamoodi tuleb ka lapsega suhelda.

Eelnõus kavandatu kohaselt on lapse isikuandmete töötlemine infoühiskonna teenuste pakkumisel seaduslik üksnes juhul, kui laps on vähemalt 14-aastane. 14 aasta piir on kehtestatud ka karistusõiguses ja konkreetsemalt süüvõime sisustamisel. Vastavalt karistusseadustiku paragrahvile 33 on isik süüvõimeline, kui ta on teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt neljateistaastane. Võttes arvesse kõnesoleva paragrahvi sisu, ei ole mingit põhjust, miks peaks paragrahvis 13 kehtestama teistsuguse vanuse alampiiri, kui see on kehtestatud karistusseadustiku paragrahvis 33.

§ 14. Isikuandmete töötlemine pärast andmesubjekti surma

Eelnõu paragrahvis 14 reguleeritakse isikuandmete töötlemist pärast andmesubjekti surma. Tegemist on küsimusega, mis jääb üldmääruse kohaldamisalast välja, kuid selle põhjenduspunkt 27 näeb liikmesriikidele ette võimaluse seda küsimust oma riigi õiguses reguleerida.

Isikuandmete töötlemine pärast andmesubjekti surma on ka reguleeritud kehtiva IKS-i paragrahvis 13.

Eelnõuga muudetakse kehtiva regulatsiooni sõnastust, sealhulgas täiendatakse nõusoleku tingimusi. Muu hulgas sätestatakse, et pärast andmesubjekti surma on tema isikuandmete töötlemine piiritletud füüsilisest isikust pärija nõusolekuga.

Nimetatud küsimust on oluline reguleerida ka uues seaduses, kuna surnud isikute andmete avalikuks saamine võib kahjustada järgnevat põlvkonda.

§ 15. Isikuandmete töötlemine krediidivaldkonnas

Eelnõu § 15 sätestab isikuandmete töötlemise üldreeglid krediidivaldkonnas. Nimetatud küsimus on reguleeritud ka praegu kehtivas IKS-s.

Reguleerimise vajadus on soovist tagada võimalus isikute finantsilise usaldusväärsuse ehk krediivõimelisuse hindamiseks. Eestis tegutseb juba AS Krediidiinfo poolt hallatav maksehäireregister (vt www.krediidiinfo.ee). On olemas praktiline vajadus selleks, et finantsasutused ning äriettevõtted saaksid hinnata teise lepingupoole usaldusväärsust lepinguliste suhete täitmisel. Üks kriteerium isiku usaldusväärsuse hindamisel on see, kuidas isik on käitunud oma seniste lepinguliste kohustuste täitmisel.

Oluline on, et töödelda võib vaid lepinguliste kohustuste rikkumist käsitlevaid andmeid - säte ei laiene sellistele isikuandmetele, mis ei ole lepinguliste kohustuste rikkumise seisukohalt olulised. Kuna lepingulise kohustuse rikkumine ei ole isikut püsivalt negatiivsest seisukohast iseloomustav fakt, siis ei tohi vaadeldavaid isikuandmeid töödelda ja edastada igavesti.

Paragrahv 15 lõige 2 punkt 4 kohustab selliste andmete töötlemise ja edastamise lõpetama, kui rikkumise lõppemisest on möödunud üle kolme aasta. Samuti on keelatud isikute kohta selliseid andmeid edastada juba siis, kui kohustuste rikkumisest on möödunud kõigest 30 päeva. Selline lühiajaline viivitus võib olla põhjustatud puhtalt objektiivsetest või muidu mõjuvatest põhjustest ning juhtumil, kui isik lepingurikkumise kohe heastab, oleks võimalik tagajärg, et teda loetakse kolme aasta jooksul ebausaldusväärseks lepingupooleks, ilmselgelt liiga ränk.

§ 16. Isikuandmete töötlemine avalikus kohas ning isikute ja vara kaitseks

Eelnõu paragrahv 16 reguleerib küsimust, mis on reguleeritud ka kehtiva IKS-i paragrahvi 14 lõikes 3 ja paragrahvi 11 lõikes 8.

Eelnõuga ajakohastatakse nimetatud sätete sõnastust, mis oleks kooskõlas üldmääruses sätestatuga. Põhimõtted, mida järgida ehk andmesubjekti teavitamine heli- või pildimaterjali jäädvustamise faktist, jäävad samaks, kuid lisatakse tingimus, et teavitamisega ei tohiks kaasneda ebaoproportsionaalseid kulutusi

Nutiseadmete kasutamise järjepidev tõus ning igapäevastumine on muu hulgas üks põhjuseid, miks jätkuvalt on vaja seda küsimust reguleerida ka uues seaduses, kuigi üldmäärus seda otseselt ei käsitle. Samuti on jälgimisseadmestiku kasutamise võimalused nüüdiskeskkonnas oluliselt suuremad, kui need olid ajal, kui võeti vastu kehtiv IKS.

Avalike kohtade jälgimine avaliku korra tagamise eesmärgil jääb kõnesoleva paragrahvi kohaldamisalast välja. Ka filmimine, kui füüsiline isik teeb seda isiklikul otstarbel, jääb nii uue seaduse kui ka üldmääruse kohaldamisalast välja.

3.3. Isikuandmete töötlemine õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel ja karistuste täideviimisel

Vastavalt üldmääruse nr 2016/679 art 2 lõike 2 punktile d ei kohaldata määrust, kui isikuandmeid töötlevad pädevad asutused süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise või nende eest vastutusele võtmise ja kriminaalkaristuste täitmisele pööramise, sealhulgas avalikku julgeolekut ähvardavate ohtude eest kaitsmise ja nende ennetamise eesmärgil. Isikuandmete töötlemisele nimetatud eesmärkidel teostatavate isikuandmete töötlemise toimingute suhtes kohaldatakse seetõttu käesoleva eelnõu sätteid. Eelnõu 3. peatükk sätestab

isikuandmete töötlemise õiguslikud alused, mida peavad järgima õiguskaitseasutused süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel või karistuste täideviimisel.

3.3.1. Üldsätted

§ 17. Käesoleva peatüki kohaldamisala

Eelnõu § 17 kohaselt kohaldatakse uue IKS-i 3. peatükki isikuandmete töötlemisele õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel või karistuste täideviimisel. Direktiiv 2016/680 kasutab kohaldamisala piiritlemisel süütegude *tõkestamist (prevention)*, *uurimist (investigation)*, *avastamist (detection)*, *vastutusele võtmist (prosecution)* ja *kriminaalkaristuste täitmisele pööramist (execution of criminal penalties)*. Eesti õiguses on nii süütegude uurimine kui ka nende eest vastutusele võtmine direktiivi mõttes hõlmatud süütegude menetlemise mõistega, mistõttu kasutatakse just terminit *süütegude menetlemine*. Kuigi direktiivi 2016/680 kohaldamisala piiritlemisel kasutatakse eestikeelses tõlkes sõnastust *karistuse täitmisele pööramine (execution of criminal penalties)*, on Eesti õigusega vastavuses *karistuse täideviimine*, mis hõlmab ka kohtuotsuse täitmisele pööramise.

Vastavalt eelnõu § 17 lõikele 2 jääb seaduse 3. peatüki kohaldamisalast välja riikliku järelevalve teostamine korrakaitse seaduse § 2 lõike 4 tähenduses, kuivõrd sellisel juhul ei ole tegemist pädeva asutuse tegevusega, mis seisneks süütegude ennetamises, avastamises, uurimises, süüdistuse esitamises või avaliku julgeoleku tagamises direktiivi kohaldamisala tähenduses.

Seega riikliku järelevalve teostamisel kohaldatakse määrust 2016/679 ning eelnõu 3. peatükk tuleb kohaldamisele väärteomenetluse alustamisel. Riikliku järelevalve pädevusega asutuste puhul, nagu seda on näiteks Terviseamet ja Tööinspeksioon, on vaja pöörata tähelepanu eelkõige määruse ja direktiivi erinevale kohaldamisalale. Kahe akti kohaldamine eeldab nende kohaldamisala eristamist ehk eristamist riikliku järelevalve teostamise ja väärteomenetluse läbiviimise vahel. Seega isikuandmete töötlemisele riikliku järelevalve teostamisel tuleb kohaldada andmekaitse üldmäärust ning eelnõu 3. peatüki kohaldamine tuleb kõne alla siis, kui alustatakse väärteomenetlust.

Direktiivi 2016/680 ei kohaldata isikuandmete töötlemisele sellise tegevuse käigus, mis ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse. Seega jääb direktiivi kohaldamisalast välja riikliku julgeolekuga seotud tegevus, riikliku julgeoleku küsimustega tegelevate asutuste või üksuste tegevus ning isikuandmete töötlemine liikmesriikide poolt Euroopa Liidu lepingu V jaotise 2. peatüki kohaldamisalasse kuuluva tegevuse käigus. Eestis hõlmab see julgeolekuasutusi, kelle tegevuse eesmärk on julgeolekuasutuste seaduse (JAS) § 2 lõike 1 järgi tagada riigi julgeolek põhiseadusliku korra püsimisega mittesõjaliste ennetavate vahendite kasutamise abil ning koguda ja töödelda julgeolekupoliitika kujundamiseks ja riigikaitseks vajalikku teavet. JAS-i § 3 lõike 1 järgi kogub ja töötleb julgeolekuasutus teavet, sealhulgas isikuandmeid, kui see on vajalik tema ülesannete täitmiseks. Eelnõu 3. peatükk ei kohaldu seega JAS-i alusel nimetatud julgeolekuasutustele riigi julgeoleku tagamisel (JAS § 5 kohaselt on julgeolekuasutused Kaitsepolitseiamet ja Välisluureamet). Eelnõu 3. peatükk kohaldub Kaitsepolitseiamenti poolt isikuandmete töötlemisele, kui seda ei tehta riigi julgeoleku tagamiseks, vaid JAS § 6 punkti 3 kohaselt kuritegude tõkestamisel ning § 6 punkti 4 alusel kuritegude kohtueelsel uurimisel.

Seda põhjusel, et sellise tegevuse puhul on täidetud nii materiaalse kui ka isikulise kohaldamisala kriteeriumid, mis on direktiivi ja seega kõnealuse eelnõu 3. peatüki kohaldamise eelduseks.

Eelnõu 3. peatüki kohaldamisala piiritlemiseks on eristatud isikulist ja materiaalist kohaldamisala. Eelnõu 3. peatüki sätete kohaldamiseks peavad olema täidetud kumulatiivselt nii materiaalse kui isikulise kohaldamisala kriteeriumid. Seega ei piisa eelnõu 3. peatüki sätete rakendamiseks sellest, et tegemist on pädeva asutusega, kui asutus tegutseb väljaspool materiaalses kohaldamisalas sätestatud ülesannete piire (näiteks Politsei- ja Piirivalveameti tegevus personali värbamisel). Isikulise kohaldamisala piiritlemiseks on selles peatükis võetud kasutusele õiguskaitseasutuste termin. Vastavalt eelnõu § 18 punktile 2 on õiguskaitseasutus 3. peatüki tähenduses asutus, kes on pädev seaduse alusel süütegusid tõkestama, avastama, menetlema või karistusi täide viima. Õiguskaitseasutuseks eelnõu 3. peatüki tähenduses on seaduses sätestatud väärtegade kohtuvälised menetlejad, nagu Finantsinspeksioon, Maanteamet, Terviseamet, Tööinspeksioon jm. Samuti karistuse täideviimisega tegelevad asutused, nagu vanglad ja kriminaalhooldusosakonnad. Karistuse täitmisele pööramine hõlmab nii rahatrahvi ja aresti kui ka rahalise karistuse ja vangistuse täitmisele pööramist. Väärteomenetluses pöörab määratud karistuse täitmisele kas kohtuväline menetleja või maakohus (VTMS § 202), kriminaalmenetluses on karistuse täitmisele pööramine kohtu või valdkonna eest vastutava ministri käskkirjaga määratud asutuse ülesanne (KrMS § 414 ja § 417). Üldkasuliku töö, elektroonilise valve ja ravi täideviimise eest vastutab süüdimõistetud elukohajärgne kriminaalhooldusosakond (KrMS § 419, 419¹, 419²). Samuti tuleb kõnealuse peatüki sätteid kohaldada vangistuse ja aresti täideviimise korral vanglate ja arestimajade tegevusele.

Lisaks isikulisele kohaldamisalale tuleb 3. peatüki kohaldamisala piiritlemiseks eristada ka selle materiaalist kohaldamisala. Nimelt kohaldub eelnõu 3. peatükk üksnes osale õiguskaitseasutuse tegevustest ning seetõttu jääb 3. peatüki kohaldamisalast välja selline õiguskaitseasutuse tegevus, mis ei ole suunatud süütegude tõkestamisele, avastamisele, menetlemisele või karistuste täideviimisele. Selline on näiteks õiguskaitseasutuse haldustegevus (sh dokumendihaldus, personalitöö jt), õiguskaitseasutuste haldustegevusele kohaldub määrus nr 2016/679.

§ 18. Terminid

Eelnõu 3. peatükis kohaldatakse määruse nr 2016/679 artiklis 4 sätestatud termineid, et tagada isikuandmete valdkonda puudutavate terminite samatähenduslik kasutamine isikuandmete töötlemise seonduva valdkonna reguleerimisel. Lisaks kasutatakse eelnõu 3. peatükis isikuandmete eriliikide terminit, mis ei sisaldu määruse 2016/679 artiklis 4 ning vajab seetõttu eraldi defineerimist. Lisaks defineerib direktiiv 2016/680 artiklis 3 punktis 7 pädeva asutuse, kelleks on eelnõu 3. peatüki tähenduses õiguskaitseasutus.

3.3.2. Põhimõtted

§ 19. Isikuandmete töötlemise põhimõtted

Eelnõu §-s 19 on sätestatud isikuandmete töötlemise põhimõtted, mis tulenevad direktiivi 2016/680 artiklist 4 ning mida tuleb järgida 3. peatüki kohaldamisalasse jääva isikuandmete töötlemise korral. Direktiivi artiklist 4 tulenevad andmetöötlemise üldpõhimõtted on sarnased

üldmääruse artiklis 5 sätestatuga, kuid arvestades valdkonna eripära on isikuandmete töötlemise põhimõtted sätestatud mõnevõrra leebemalt.

Punktis 1 nimetatud põhimõtte kohaselt töödeldakse isikuandmeid seaduslikult ja õiglaselt. Selleks, et isikuandmete töötlemine oleks seaduslik, peab nende töötlemine olema vajalik pädeva asutuse avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks liidu või liikmesriigi õiguse alusel süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil, sealhulgas avalikku julgeolekut ähvardavate ohtude eest kaitsmise ja nende ennetamise eesmärgil (direktiivi art 4 lõige 1 punkt 1, art 8 ja direktiivi põhjenduspunkt 35). Seaduslikkuse põhimõtte ei takista õiguskaitseasutustel näiteks jälitustoimingute läbiviimist ning sellised toimingud on lubatud süütegude tõkestamise, avastamise, menetlemise või karistuste täideviimise eesmärgil, kui need on seaduses ette nähtud ning kujutavad endast demokraatlikus ühiskonnas vajalikku ja proportsionaalset meetet ning nende puhul arvestatakse nõuetekohaselt asjaomase füüsilise isiku õigustatud huve.

Andmekaitstes kehtiv õiglase töötlemise põhimõtte on määratletud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47 ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 õiglase kohtumenetluse õigusest eraldiseisva põhimõttena. Direktiivi põhjenduspunkti 26 kohaselt tuleb isikuandmete töötlemisel füüsilisi isikuid teavitada nende isikuandmete töötlemisega seotud ohtudest, normidest, kaitsemeetmetest ja õigustest ning sellest, kuidas nad saavad isikuandmete töötlemisega seoses oma õigusi kasutada (vt ka eelnõu 3. peatüki 3. jagu „Andmesubjekti õigused“ ja § 48 „Andmesubjekti teavitamine isikuandmetega seotud rikkumisest“).

Punktis 2 on sätestatud eesmärgikohasuse põhimõtte, mille kohaselt kogutakse isikuandmeid täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel ning neid ei töödelda viisil, mis on nende eesmärkidega vastuolus. Eesmärgikohasuse põhimõttest tulenevalt tohib isikuandmeid koguda süütegude tõkestamise, avastamise, menetlemise või karistuste täideviimise eesmärgil. Õiguskaitsevaldkonna puhul võib süütegude tõkestamiseks, avastamiseks, menetlemiseks ja karistuste täideviimiseks olla vaja konkreetsel eesmärgil kogutud andmeid kasutada ka muuks otstarbeks ja teises menetluses, et saada teadmisi kuritegevuse kohta ning eri avastatud süütegusid omavahel seostada. Valdkonna eripära arvestades on üsna tavapärane, et andmete kasutamise eesmärk muutub ning tekib vajadus kasutada varem kogutud andmeid ka muul eesmärgil. Sellest tulenevalt on käesoleva eelnõu §-s 6 sätestatud alused isikuandmete töötlemiseks muul eesmärgil. Vastavalt eelnõu § 6 lõike 1 punktile 2 võib avaliku võimu kandja isikuandmeid töödelda muul eesmärgil võrreldes sellega, mille jaoks isikuandmed on algselt kogutud, kui seda tehakse avaliku ülesande täitmiseks või avaliku võimu teostamiseks ning andmete edasine töötlemine on vajalik süütegude tõkestamiseks, avastamiseks, menetlemiseks või karistuste täideviimiseks.

Punktis 3 on sätestatud andmete kvaliteedi põhimõtte, mille kohaselt isikuandmed peavad olema piisavad ja asjakohased ning ei tohi olla ülemäärased andmetöötluse eesmärkide suhtes. Sellest tulenevalt võib isikuandmeid koguda üksnes ulatuses, mis on vajalik määratletud eesmärkide saavutamiseks. See põhimõtte erineb üldmääruse art 5 lõike 1 punktis c sätestatust, mille kohaselt on isikuandmete kogumine piiratud sellega, mis on vajalik nende töötlemise eesmärgi seisukohalt (võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtte). Direktiivi artikli 4 lg

1 punkti c kohaselt ei tohi andmed olla ülemäärased andmetöötluse eesmärkide suhtes. Tulenevalt eelnõu 3. peatüki kohaldamisala valdkonnast on see andmetöötluse põhimõte sätestatud pehmemalt, sest nii kriminaal- kui ka vääртеomenetluse eri etapil ei pruugi olla teada, millised andmed on taotletava eesmärgi suhtes asjakohased ning seetõttu võib menetlejal olla tarvis koguda andmeid ulatuslikumalt, kui neid tegelikult kasutatakse. Samas tuleb arvestada, et selline andmete kogumine ei tohi olla siiski ülemäärane ning peab olema kooskõlas ka eesmärgikohasuse põhimõttega.

Punktis 4 on sätestatud õigsuse põhimõte, mille kohaselt isikuandmed peavad olema õiged ja vajaduse korral ajakohastatud. Sellest põhimõttest tulenevalt peab andmetöötluse eesmärgi seisukohast ebaõiged isikuandmed viivitamata kustutama või parandama. Direktiivi põhjenduspunktis 30 on märgitud, et eelkõige kohtumenetluses antakse isikuandmeid sisaldavaid ütlusi, mis põhinevad füüsiliste isikute subjektiivsel ettekujutusel toimunud ning mida ei saa alati kontrollida. Seetõttu ei tohiks õigsuse nõue puudutada tunnistuse õigsust, vaid üksnes tõsiasi, et konkreetne tunnistus on antud. Õiguse põhimõte seondub eelnõu §-s 37 nimetatud isikuandmete töötlemise nõuetega ning §-s 28 nimetatud andmesubjekti õigusega nõuda isikuandmete parandamist ja kustutamist.

Punktis 5 on sätestatud säilitamise põhimõte, mille kohaselt säilitatakse isikuandmeid kujul, mis võimaldab andmesubjekte tuvastada üksnes seni, kuni see on vajalik selle eesmärgi täitmiseks, milleks isikuandmeid töödeldakse. Seega peaks isikuandmeid säilitama piiratud aja jooksul. Varem ei olnud Eesti õiguses isikuandmete töötlemiseks säilitamise põhimõtet sellisel kujul kehtestatud. Tagamaks, et andmeid ei säilitataks vajalikust kauem, peaks vastutav töötleja kindlaks määrama andmete kustutamise tähtajad. Säilitamise põhimõte seondub eelnõu §-ga 21, kus on sätestatud isikuandmete säilitamise nõuded.

Punktis 6 on sätestatud turvalisuse põhimõte, mille kohaselt peab isikuandmeid töötleva viisil, mis tagab nende turvalisuse, sealhulgas kaitseb loata või ebaseadusliku töötlemise eest ning juhusliku kadumise, hävimise või kahjustamise eest. Turvalisuse põhimõtte järgimiseks tuleks kasutada asjakohaseid tehnilisi või korralduslikke meetmeid. Andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitsmise vajadusest tulenevalt esineb vajadus, et isikuandmete töötlemise ajal tuleb rakendada asjakohaseid meetmeid, et tagada isikuandmete turvalisus ja eelkõige välistada andmete omavolilise töötlemise võimalus. Turvameetmete piisavus on tulenevalt tehnoloogia arenemisest ajas muutuv näitaja, mistõttu tuleb igal ajal isikuandmete töötlemisel tagada selline turvalisuse tase, mis on võimalik saavutada, arvestades tehnoloogia taset. Turvalisuse tagamiseks peaks vastutav töötleja või volitatud töötleja hindama töötlemisega seotud ohtusid ja rakendama asjaomaste ohtude leevendamiseks meetmeid, näiteks krüpteerimist. Selliste meetmetega tuleks tagada vajalik turvalisuse tase, sealhulgas konfidentsiaalsus, ja võtta arvesse teaduse ja tehnoloogia viimast arengut, ohule vastavaid rakenduskulusid ja kaitstavate isikuandmete laadi. Andmeturbeohtusid hinnates tuleks kaaluda isikuandmete töötlemisest tulenevaid ohtusid, nagu edastatavate, salvestatud või muul viisil töödeldavate isikuandmete juhuslik või ebaseaduslik hävitamine, kaotsimine, muutmine või loata avalikustamine või neile juurdepääs, mille tagajärjel võib eelkõige tekkida füüsiline, varaline või mittevaraline kahju. Turvalisuse põhimõttega seonduvalt tuleb tagada, et isikuandmete eriliikide suhtes kohaldataks kõrgemaid tehnilisi ja korralduslikke kaitsemeetmeid, et tagada andmesubjektide põhiõiguste ja -vabaduste maksimaalne kaitse niivõrd tundlike isikuandmete töötlemisel. Turvalisuse põhimõte seondub eelnõu 3. peatüki 6.

jaoga, kus on sätestatud isikuandmete töötlemise nõuded ja isikuandmete töötlemise turvameetmed.

§ 20. Isikuandmete töötlemise seaduslikkus

Selleks et isikuandmete töötlemine oleks seaduslik, peaks nende töötlemine olema vajalik õiguskaitseasutuse avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks seaduse alusel süütegude tõkestamise, avastamise, menetlemise või karistuse täideviimise eesmärgil. Õiguskaitseasutustele institutsiooniliselt süütegude tõkestamise, avastamise ja menetlemise eesmärgil seadusega antud ülesanne annab neile õiguse nõuda või kohustada, et füüsilised isikud vastaksid esitatud taotlustele. Seetõttu ei ole andmesubjekti nõusolek (mis on määratletud üldmääruses 2016/679) õiguslik alus isikuandmete töötlemiseks õiguskaitseasutuste poolt. Kui õiguskaitseasutus nõuab andmesubjektilt juriidilise kohustuse täitmist, puudub andmesubjektil tõeline ja vaba valikuvõimalus ning seetõttu ei saa tema reaktsiooni käsitada vabatahtliku tahteavaldusena. See ei takista aga näiteks võimalust näha ette seda, et andmesubjekt võib nõustuda oma isikuandmete töötlemisega nimetatud eesmärgil, nagu näiteks tema asukoha jälgimine elektroonilise valve kohaldamisel karistuste täideviimisel.

§ 21. Isikuandmete säilitamine

Erinevalt kehtivast IKS-st on eelnõus kavandatuga sätestatud isikuandmete kindla säilitamisperioodi nõue. See nõue tuleneb direktiivi art 4 lg 1 punktist e ning artiklist 5. Vastavalt direktiivi põhjenduspunktile 26 peaks vastutav töötleja selle tagamiseks, et andmeid ei säilitataks vajalikust kauem, kindlaks määrama tähtajad andmete kustutamiseks või korrapäraseks läbivaatamiseks. Isikuandmeid tohib säilitada kujul, mis võimaldab andmesubjekte tuvastada ainult seni, kuni see on vajalik õigusaktis sätestatud eesmärgi saavutamiseks. Isikuandmete säilitamise tähtaeg on üldjuhul sätestatud seaduses, mille puhul vastutaval töötlejal ei ole võimalik eraldi säilitamise tähtaega kehtestada ning tuleb järgida seaduses sätestatud. Olukorras, kus seaduses säilitamise tähtaega ei ole kehtestatud, peab vastutav töötleja isikuandmete töötlemisel tagama, et kehtestab ka isikuandmete säilitamise tähtaja. Isikuandmeid ei ole lubatud säilitata vajalikust kauem, mistõttu tuleb isikuandmed kustutada pärast säilitamise tähtaja lõppemist jäädavalt. Tulenevalt eelnõu § 21 lõikest 1 määrab vastutav töötleja kindlaks töödeldavate isikuandmete säilitamise tähtaja, mida vastavalt lõikele 2 võib vastutav töötleja põhjendatud juhul pikendada. Seega ei pikene isikuandmete säilitamise tähtaeg automaatselt, vaid isikuandmete säilitamise pikendamine peab olema põhjendatud. Säilitamisperioodi pikendamist peavad toetama piisavad ja asjakohased põhjused.

Isikuandmete säilitamise tähtaja kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta isikuandmete töötlemise eesmärki ja selle vajadust kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega. Isikuandmete säilitamise tähtaja lõppemisel kustutab vastutav töötleja isikuandmed jäädavalt. Isikuandmete kustutamise all mõistetakse sisuliselt andmete hävitamist ehk andmed tuleb andmetööstusest kõrvaldada sellisel viisil, et nende hilisem taastamine ei oleks tehniliselt võimalik. Tuleb arvestada, et andmete arhiveerimine on samuti töötlemine, mistõttu ei asenda andmete arhiveerimine nende kustutamist. Eelnõu §-s 21 lõikes 1 sätestatud nõue välistab võimaluse säilitada isikuandmeid määramata aja jooksul.

Isikuandmete säilitamise tähtaeg peab olema kindlaks määratud ka andmesubjekti õiguste tagamiseks. Tulenevalt eelnõu § 26 lg 1 punktist 2 peab vastutav töötleja seaduses sätestatud andmesubjekti teavitamise kohustuse korral teavitama andmesubjekti isikuandmete säilitamise tähtjast või säilitamise tähtaja määramise alustest. Seega on andmesubjektil õigus teada, millise perioodi vältel tema kohta käivaid isikuandmeid säilitatakse.

§ 22. Andmesubjektide eri kategooriate eristamine

Eelnõu §-s 22 on sätestatud direktiivi artiklist 6 tulenev põhimõte, mille kohaselt peab andmesubjekte selgelt eristama eri kategooriate kaupa. Tegemist on põhimõttega, mida varem isikuandmete kaitse seaduses või menetlusseadustikes ei olnud kehtestatud. Direktiivi põhjenduspunkti 31 kohaselt on kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö ja politseikoostöö käigus isikuandmete töötlemise puhul olemuslik, et töödeldakse eri kategooriatesse kuuluvate andmesubjektide isikuandmeid. Seetõttu, kui see on asjakohane, tuleks sellises ulatuses nagu võimalik selgelt eristada selliste andmesubjektide eri kategooriate isikuandmeid nagu:

- 1) kahtlusaluse;
- 2) süüteos süüdi mõistetud isikute;
- 3) süüteo ohvrite ning
- 4) muude isikute, nagu tunnistajad ja asjakohast teavet omavad isikud, ning kahtlustatavate ja süüdimõistetute kontaktisikute ja kaasosaliste andmed.

Eesti õiguses ei olnud nõuet eristada andmesubjektide kategooriaid varem kehtestatud. Andmesubjektide eri kategooriatena on eelnõu §-s 22 nimetatud kahtlustatavad, süüdistatavad, kannatanud ning tunnistajad, kes on KrMS § 16 lg 2 kohaselt menetlusosalised. Lisaks nimetab väärtemenetluse seadustiku § 16 menetlusosalisena menetlusalust isikut. Sellest tulenevalt on vastutaval töötlejal kohustus eristada asjakohasel juhul isikuandmete töötlemisel andmesubjektide eri kategooriatena menetlusalused isikud, kahtlustatavad, süüdistatavad, kannatanud ning tunnistajad juhul, kui see on võimalik. Vastutav töötleja peab seega kasutusele võtma meetmeid, mis võimaldavad andmesubjekte eristada, ning näiteks andmetöötlustoimikutes ning registrites selgelt märkima, millist rolli andmesubjekt menetluses täidab.

§ 23. Hinnangutel põhinevate isikuandmete eristamine

Direktiivi art 7 lõikest 1 tuleneb kohustus eristada faktidel põhinevaid isikuandmeid nii palju kui võimalik isiklikel hinnangutel põhinevatest isikuandmetest. Direktiivi põhjenduspunkti 47 kohaselt peaks füüsilisel isikul olema õigus teda käsitlevate ebaõigete isikuandmete parandamisele, eelkõige juhul, kui tegemist on faktiliste andmetega, ja kustutamisele, kui selliste andmete töötlemine rikub kõnesolevat direktiivi. Siiski ei tohiks andmete parandamise õigus mõjutada näiteks tunnistaja ütluse sisu. Seega on nõue eristada hinnangutel põhinevaid isikuandmeid seotud ka andmesubjekti õigusega nõuda teda käsitlevate ebaõigete isikuandmete parandamist. Andmesubjekti õigus nõuda andmete parandamist puudutab just faktidel põhinevaid isikuandmeid. Näiteks on raske ette kujutada olukorda, kus kahtlustatav nõuaks tema kohta käivate andmete parandamist kriminaaltoimikus, mis puudutab tunnistaja antud ütlusi. Seetõttu on vaja eristada ka faktidel ja hinnangutel põhinevaid isikuandmeid, et oleks võimalik sisustada andmesubjekti õigust nõuda isikuandmete parandamist. Näiteks on tunnistaja ülekuulamisprotokollis KrMS § 74 alusel selgelt eristatavad faktilised ja hinnangutel põhinevad isikuandmed. Nimelt KrMS § 74 lõike 1 punkti 1 alusel on tunnistaja

nimi, isikukood, kodakondsus, haridus, elu- ja töökoht või õppeasutuse nimetus faktidel põhinevad isikuandmed, mille õigus on võimalik kontrollida. Samas on KrMS § 74 lõike 1 punktis 3 nimetatud tunnistaja ütlused sellised, kus sisalduvad hinnangutel põhinevad isikuandmed.

§ 24. Automatiseeritud töötlemine

Eelnõu § 24 lõike 1 kohaselt on keelatud andmetöötlussüsteemi poolt selliste otsuste tegemine, mis toob andmesubjektile kaasa õiguslikke tagajärgi või mõjutab teda muul viisil märkimisväärselt. Direktiivi põhjenduspunkti 38 kohaselt peaks andmesubjektile olema õigus nõuda, et tema suhtes ei tehta üksnes isikuandmete automatiseeritud töötlemisele toetuvat isiklike aspektide hindamisel põhinevat otsust, millel on teda puudutavad negatiivsed õiguslikud tagajärjed või mis teda märkimisväärselt mõjutavad. Igal juhul tuleks sellise töötlemise korral kohaldada sobivaid kaitsemeetmeid, mis muu hulgas hõlmavad andmesubjektile konkreetse teabe andmist ja õigust otsesele isiklikule kontaktile, eelkõige õigust väljendada oma seisukohta, õigust saada selgitust otsuse kohta, mis tehti pärast sellist hindamist, ja õigust otsust vaidlustada. Ühe sobiva kaitsemeetmena on ette nähtud eelnõu § 24 lõikes 2 andmesubjekti õigus esitada vastutavale töötlejale vastuväiteid oma õigustatud huvi kaitseks. Selline andmesubjekti õigus on näiteks tagatud KrMS §-s 228 sätestatud uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevuse peale kaebamise võimalusega. Nimelt on KrMS §-s 228 sätestatud menetlusosalise ja menetlusvälise isiku õigus esitada prokuratuurile kaebus uurimisasutuse menetlustoimingu või määruse peale. See õigus tagab ka andmesubjektile võimaluse oma õigustatud huve kaitsta, kui ta leiab, et tema õigusi on automatiseeritud otsuse tegemisega rikutud.

3.3.3 Andmesubjekti õigused

§ 25. Andmesubjektile kättesaadavaks tehtav teave

Vastavalt eelnõu § 25 lõikele 1 on vastutav töötleja kohustatud avalikustama punktides 1–5 nimetatud teabe. Tegemist on andmesubjektile kättesaadavaks tehtava teabega, mis peaks võimaldama andmesubjektile oma õigusi teostada. See teave võimaldab andmesubjektile tutvuda, mis eesmärgil võib vastutav töötleja isikuandmeid töödelda ning milline on andmesubjekti õiguste teostamise kord. Samuti peab olema andmesubjektile lihtsasti kättesaadavad andmekaitse spetsialisti, vastutava töötleja ning Andmekaitse Inspektsiooni kontaktandmed. Selline teave võib olla avalikustatud näiteks vastutava töötleja veebisaidil või muul andmesubjektile hõlpsasti ligipääsetavas asukohas. Selleks et andmesubjektile oleks võimalik oma õigusi tõhusalt teostada, peaks teave olema ka kergesti arusaadav ning selgelt ja lihtsalt sõnastatud.

§ 26. Andmesubjekti teavitamisel antav teave

Eelnõu §-s 26 on ette nähtud kohustus anda andmesubjektile lõike 1 punktides 1–5 nimetatud teave sellisel juhul, kui seaduses on sätestatud kohustus teavitada andmesubjekti tema isikuandmete töötlemisest. Tegemist on andmesubjekti aktiivse teavitamise kohustusega, mida peab täitma vastutav töötleja ning selleks ei ole vaja andmesubjekti taotlust. Selliseks olukorraks on näiteks KrMS §-s 126¹³ sätestatud jälitustoimingust teavitamine, mille kohaselt teavitatakse isikut, kelle suhtes jälitustoiming tehti, ning isikut, kelle perekonna- või eraelu puutumatus jälitustoiminguga oluliselt riivati ja kes on menetluse käigus tuvastatud. Isiku

teavitamisel tuleb sellisel juhul anda andmesubjektile ka lõikes 1 punktides 1–5 nimetatud teave, et andmesubjektil oleks võimalik oma õigusi teostada.

Eelnõu § 26 lõikes 2 on ette nähtud teabe andmise piiramise õigus, mille kohaselt võib teabe andmesubjektile esitada hiljem, piirata selle esitamist või jätta selle esitamata punktides 1–3 sätestatud juhtudel. Andmesubjekti õiguste piiramisel tuleb kaaluda andmesubjekti huve ning teiselt poolt punktide 1–3 alusel kaitstavaid huve, milleks on süütegude tõkestamine, avastamine, menetlemine või karistuste täideviimine, teise isiku õigused ja vabadused ning riiklik julgeolek.

§ 27. Andmesubjekti õigus saada teavet ja enda kohta käivaid isikuandmeid

Sätte eesmärk on tagada, et füüsilisel isikul oleks võimalik teada, kas tema isikuandmeid töödeldakse, ja selleks et kontrollida sellise töötlemise seaduslikkust, õigus tutvuda andmetega, mis on tema kohta kogutud. Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel on käsitatav põhiõigusena tulenevalt Euroopa Liidu põhiõiguse harta artikli 8 lõikest 1, mis sätestab, et igal inimesel on õigus oma isikuandmete kaitsele. Selle põhiõiguse lahutamatuks osaks on andmesubjekti õigus tutvuda isikuandmetega.

Vastavalt § 27 lõikele 1 on andmesubjektil õigus esmalt saada vastutavalt töötlejalt kinnitus selle kohta, kas teda käsitlevaid isikuandmeid töödeldakse. Juhul kui isikuandmeid töödeldakse, sätestab § 27 lõige 2, millise teabe on vastutav töötleja kohustatud andmesubjekti soovil temale teatavaks tegema. Igal andmesubjektil peaks olema õigus teada isikuandmete töötlemise eesmärke, töötlemise ajavahemikku ja andmete vastuvõtjaid, sealhulgas kolmandates riikides, ning saada eelneva kohta teavet. Kui sellise teavitamise käigus antakse teavet isikuandmete päritolu kohta, et tohiks selline teave paljastada füüsiliste isikute identiteeti ega eelkõige konfidentsiaalseid allikaid. Kõnealuse õiguse tagamiseks piisab, kui andmesubjektil on olemas arusaadaval kujul nimetatud andmete täielik kokkuvõte ehk andmed kujul, mis võimaldab tal saada nendest andmetest teadlikuks ning kontrollida, et need on õiged ja neid töödeldakse isikuandmete kaitse seaduse kohaselt. Sellise kokkuvõtte võib esitada näiteks töödeldavate isikuandmete koopia.

Juurdepäas andmetele, mis sisalduvad kriminaaltoimikus, on reguleeritud KrMSi sätetega, mis reguleerivad juurdepääsu kriminaaltoimikule. Kriminaaltoimik on KrMS § 160¹ kohaselt kriminaalmenetluses kogutud dokumentide kogum, seega sisaldab kriminaaltoimik nii kriminaalmenetluses töödeldud andmeid kui ka andmetöötlust puudutavat teavet. KrMS §-de 224 ja 224¹ kohaselt on kahtlustataval, süüdistataval, kaitsjal, kannatanul ning tsiviilkostjal õigus tutvuda kriminaaltoimikuga. KrMSi kohaselt on selgelt piiritletud isikute ring, kellel on õigus toimikuga tutvuda. Samas võib toimikus sisalduda märkimisväärsel hulgal ka infot teiste isikute kohta, kellele aga ei ole võimaldatud juurdepääs toimikule ja sellest tulenevalt ka nende kohta kogutud isikuandmetele. Näiteks võib toimikus olla ulatuslikult teavet tunnistajate ja menetlusosaliste pereliikmete või tuttavate kohta, nende eraelu puudutavaid andmeid ja muu privaatsusõiguse kaitsealasse jääb teave. Siiski ei teki nendel isikutel toimikuga tutvumise õigust, kuivõrd see võib kahjustada kriminaalmenetlust. Kohtueelse menetluse andmete avaldamise tingimused on sätestatud KrMS §-s 214, mille lõike 1 kohaselt võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses ning paragrahvis 2 sätestatud tingimustel. Nimetatud olukord on vastavuses ka direktiivi 2016/680 artikliga 18, mille kohaselt võivad liikmesriigid ette näha, et kui

isikuandmed sisalduvad kohtuotsuses, karistusregistris või kriminaaluurimise ja -menetluse käigus töödeldavas toimikus, teostatakse andmesubjekti õigusi vastavalt liikmesriigi õigusele.

Tulenevalt valdkonna eripärast on andmesubjekti õiguste teostamine piiratud ning vastutav töötleja võib eelnõu § 27 lõikes 1 nimetatud teabe andmesubjektile esitada hiljem, piirata selle esitamist või keelduda selle väljastamisest, kui see võib takistada või kahjustada süüteo tõkestamist, avastamist, menetlemist või karistuste täideviimist, kahjustada teise isiku õigusi ja vabadusi ning juhul, kui teabe avaldamine andmesubjektile võib kahjustada riiklikku julgeolekut. Siiski peaks vastutav töötleja iga konkreetse juhtumi puhul eraldi ja individuaalselt hindama, kas isikuandmetega tutvumise õigust tuleks osaliselt või täielikult piirata, kui selline andmesubjekti õiguste piiramine on proportsionaalne.

Isikuandmetega tutvumisest keeldumise või selle piiramise korral tuleks andmesubjekti sellest teavitada ning seda põhjendada. Vastav põhjendus peaks sisaldama nii otsuse faktilisi kui ka õiguslikke aluseid. Juhul kui selliste põhjenduste andmine kahjustaks mõnda lõikes 2 nimetatud eesmärki, võib vastutav töötleja jätta põhjendused esitamata. Siiski tuleb teabe andmise piiramise või keeldumise otsuse faktilised ja õiguslikud alused vastutaval töötlejal dokumenteerida, et vajaduse korral teha kõnealune teave kättesaadavaks Andmekaitse Inspektsioonile.

§ 28. Andmesubjekti õigus nõuda isikuandmete parandamist ja kustutamist

Eelnõu § 28 sätestab andmesubjekti õiguse nõuda isikuandmete parandamist ja kustutamist. Andmesubjektil on õigus nõuda teda puudutavate ebaõigete isikuandmete parandamist, eelkõige juhul, kui tegemist on faktidel põhinevate andmetega. Siiski ei tohiks andmete parandamise õigus mõjutada näiteks tunnistaja ütluse sisu ehk hinnangutel põhinevaid isikuandmeid. Asjakohasel juhul peaks andmesubjektile olema õigus nõuda mittetäielike isikuandmete täiendamist. Näiteks kui tunnistaja ülekuulamise protokoll on jäänud lisamata andmesubjekti aadress.

Vastavalt eelnõu § 28 lõikele 3 on andmesubjektile õigus nõuda isikuandmete kustutamist, kui isikuandmete töötlemine ei ole seaduse alusel lubatud või rikub isikuandmete töötlemise põhimõtteid või on vajalik vastutava töötleja seaduses sätestatud kohustuse täitmiseks. Isikuandmete kustutamise asemel piirab vastutav töötleja nende töötlemist juhul, kui andmesubjekt vaidlustab isikuandmete õigsuse ning nende õigsust või ebaõigsust ei ole võimalik kindlaks teha või kui isikuandmeid tuleb säilitada tõendamise eesmärgil. Piiratud isikuandmeid tuleks sellisel juhul töödelda üksnes sel eesmärgil, mis takistas nende kustutamist. Isikuandmete töötlemise piiramise meetodid võivad muu hulgas hõlmata valitud andmete ümberpaigutamist teise töötlemissüsteemi, näiteks arhiveerimise eesmärgil, või valitud andmete muutmist kättesaamatuks. Automatiseeritud andmete kogumites tuleks isikuandmete töötlemise piiramine tagada üldjuhul tehniliste vahenditega. Asjaolu, et isikuandmete töötlemine on piiratud, tuleks süsteemis esitada nii, et isikuandmete töötlemisele seatud piirangu olemasolu oleks selge. Isikuandmete parandamisest, kustutamisest ja nende töötlemise piiramisest tuleks teavitada vastuvõtjaid, kellele isikuandmed on avaldatud, ning pädevaid asutusi, kellelt ebaõiged andmed pärinevad. Samuti peaksid vastutavad töötlejad hoiduma selliste andmete edasisest levitamisest. Piirangu kõrvaldamise korral on vastutav töötleja kohustatud andmesubjekti teavitama.

Kui vastutav töötleja keeldub isikuandmete parandamisest, kustutamisest või nende töötlemise piiramisest, teavitab vastutav töötleja andmesubjekti viivitamata selle põhjustest. Vastutav töötleja võib jätta põhjendused esitamata, kui sellise teabe andmine takistaks või kahjustaks süüteo tõkestamist, avastamist, menetlemist või karistuste täideviimist, kahjustaks teise isiku õigusi ja vabadusi või kahjustaks avalikku korda või riiklikku julgeolekut. Juhul kui vastutav töötleja teavitab andmesubjekti isikuandmete parandamisest või kustutamisest keeldumisest, teavitab ta ka õigusest pöörduda otsuse vaidlustamiseks Andmekaitse Inspeksiooni või kohtu poole.

§ 29. Vastutava töötleja kohustus teavitada isikuandmete parandamisest, kustutamisest ja nende töötlemise piiramisest

Eelnõu § 29 sätestab täiendavalt, millised on vastutava töötleja kohustused, kui ta parandab või kustutab isikuandmeid või piirab nende töötlemist vastavalt §-le 28. Sellisel juhul peab vastutav töötleja teavitama sellest pädevat asutust, kellelt isikuandmed saadi, et kõnealusel asutusel oleks samuti võimalik parandada või kustutada nende vastutuse alla kuuluvad isikuandmed või piirata nende töötlemist. Samuti on vastutav töötleja kohustatud teavitama isikuandmete vastuvõtjaid, kui selliseid isikuandmeid on edastatud.

§ 30. Andmesubjekti õiguste teostamise kord

Eelnõu §-s 30 on sätestatud üldine andmesubjekti õiguste teostamise kord, millest tuleb lähtuda andmesubjekti taotlustele vastamisel ja nende lahendamisel, sealhulgas §-des 27 ja 28 andmesubjektile sätestatud õiguste kasutamisel. Selleks et andmesubjektil oleks võimalik oma õigusi tõhusalt kasutada, peab vastutav töötleja vastama andmesubjekti taotlustele kokkuvõtlikus, arusaadavas ja hõlpsasti kättesaadavas vormis, kasutades selget ja lihtsat sõnastust. Võimaluse korral vastatakse andmesubjekti taotlusele tema soovitud viisil. Taotluse täitmiseks kaasnevate mõistlike kulude hüvitamist on vastutaval töötlejal võimalik küsida juhul, kui andmesubjekti taotlused on põhjendamatud või ülemäärased. Vastutav töötleja on iga taotluse puhul kohustatud hindama, kas taotlus on selgelt põhjendamatu või ülemäärane. Eelkõige on andmesubjekti taotlused põhjendamatud või ülemäärased, kui tegemist on korduva taotlusega. Sellisel juhul võib vastutav töötleja keelduda andmesubjekti taotletud meetmete võtmisest. Mõistlike kulude hüvitamiseks tuleb lähtuda seaduses, eelkõige avaliku teabe seaduses (AvTS) sätestatud teabenõude täitmise kulude katmise korrast.

§ 31. Andmesubjekti õigus pöörduda Andmekaitse Inspeksiooni poole

Andmesubjektil on õigus pöörduda Andmekaitse Inspeksiooni poole ning sellise õiguse tagamise eesmärk on saavutada võimalikult kiire ja andmesubjekti vähem koormav, kuid samas tõhus menetlus. Kui andmesubjekt on pöördunud kaebusega Andmekaitse Inspeksiooni poole, teavitab Andmekaitse Inspeksioon tema kaebuse alusel tehtud otsusest ning õigusest pöörduda Andmekaitse Inspeksiooni otsuse vaidlustamiseks kohtusse.

Lisaks on andmesubjektil eelnõu § 31 lõike 2 kohaselt õigus, et Andmekaitse Inspeksioon teavitaks teda haldusjärelevalve käigu tulemusest ehk otsusest, millele Andmekaitse Inspeksioon andmesubjekti taotluse lahendamisel jõudis.

Eelnõu § 31 lõike 3 kohaselt suunab Andmekaitse Inspeksioon andmesubjekti oma kaebuse esitamiseks teise Euroopa Liidu liikmesriigi pädeva järelevalveasutuse poole, kui kaebust on pädev teise liikmesriigi pädev järelevalveasutus. Sätte eesmärk on seotud andmesubjekti

õigusega esitada kaebus ühele järelevalveasutusele, mistõttu peab Andmekaitse Inspeksioon tagama selle, et andmesubjektil on võimalus esitada oma kaebus õigele pädevale järelevalveasutusele.

3.3.4. Vastutava ja volitatud töötleva kohustused

§ 32. Vastutav ja volitatud töötleva

Eelnõu § 32 lõige 1 sätestab vastutava töötleva üldised kohustused, mis on seotud vastutava töötleva olemusega. Nimelt määrab vastutav töötleva kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid. Seetõttu on vastutava töötleva kohustus rakendada asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, et tagada isikuandmete töötlemise nõuete täitmine isikuandmete töötlemisel, ning vajaduse korral peab ta tõendama selliste nõuete täitmist. Nimetatud põhimõte tuleneb direktiivi 2016/680 art 4 lõikest 4 ning art 19.

Volitatud töötleva töötleb isikuandmeid vastutava töötleva nimel, mistõttu on eelnõu § 32 lõikes 2 sätestatud, et vastutav töötleva annab volitatud töötlejale kohustuslikke juhiseid isikuandmete töötlemiseks ja vastutab selle eest, et volitatud töötleva täidab isikuandmete töötlemise nõudeid. Volitatud töötleva määramise õigus on üksnes vastutaval töötlejal, kellel lasub vastutus ka töötlemise nõuetekohase korraldamise eest, mistõttu volitatud töötlevate määramisel peab vastutav töötleva tagama, et volitatud töötleva suudab tagada isikuandmete töötlemisel isikuandmete kaitse piisava taseme ja vastavuse seaduse nõuetele.

Eelnõu § 32 lõikes 4 on üldine põhimõte, et volitatud töötleva võib isikuandmete töötlemise edasi volitada üksnes vastutava töötleva kirjalikul nõusolekul ning tingimusel, et ei ületata volitatud töötleva volituste mahtu. See tähendab, et volitatud töötleva ei saa töötlemisvolitusi edasi anda suuremas mahus, kui on tema enda volitused.

§ 33. Isikuandmete töötlemine vastutava töötleva nimel

Eelnõu §-s 33 on sätestatud kohustuslikud nõuded, mida tuleb täita volitatud töötleva määramisel. Nimelt võib volitatud töötleva määrata isikuandmeid töötleva seaduse, seaduse alusel antud õigusakti või lepingu alusel. Eelnõu § 33 lõikes 2 on sätestatud, millised kohustused tuleb volitatud töötlejale tema määramisel ette näha. Kui volitatud töötleva määratakse lepingu alusel, tuleb selline leping sõlmida kirjalikus vormis tsiviilseadustiku üldosa²⁰ § 78 tähenduses.

§ 34. Kaasvastutavad töötlevad

Eelnõu §-s 34 on sätestatud kaasvastutavate töötlevate mõiste ning vastutavate töötlevate vastutuse määramise kord sellises olukorras. Mitu vastutavat töötlevat võivad olla kaasvastutavad töötlevad juhul, kui nad määravad ühiselt kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid. See tähendab, et mõlemad vastutavad töötlevad määravad võrdsetel alustel isikuandmete töötlemise eesmärgid ning selle jaoks eraldatavad vahendid määratakse samuti ühiselt, näiteks ühisest eelarvest. Seda ei saa siiski samastada olukorraga, kus mitu isikuandmete töötlevat jagavad näiteks ühte andmebaasi. Kaasvastutavate töötlevate puhul on

²⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112032015106>.

oluline määrata vastutusvaldkondade selge jaotumine, tehes seda kaasvastutavate töötajate vahelise kokkuleppega.

§ 35. Isikuandmete töötlemine vastutava töötaja juhiste alusel

Eelnõu § 35 väljendab põhimõtet, et vastutaval töötajal lasub vastutus isikuandmete töötlemise nõuetekohase korraldamise eest, mistõttu peab igasugune isikuandmete töötlemine toimuma ainult vastutava volitatud töötaja juhiste alusel, välja arvatud eriseadustes sätestatud juhtudel.

§ 36. Lõimitud andmekaitse ja vaikimisi andmekaitse

Eelnõu §-s 36 on sätestatud kaks andmekaitse põhilist põhimõtet, milleks on lõimitud ja vaikimisi andmekaitse. Lõimitud andmekaitse põhimõtte kohaselt peab vastutav töötaja rakendama teaduse ja tehnoloogia viimaseid saavutusi ja tegema vajalikke kulutusi. Samuti peab vastutav töötaja isikuandmete töötlemisvahendite kindlaksmääramisel võtma arvesse isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke. Lisaks peab vastutav töötaja isikuandmete töötlemise ajal võtma asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, nagu pseudonüümimine, mis on vajalikud andmekaitse põhimõtete tõhusaks rakendamiseks ja vajalike kaitsemeetmete lõimimiseks isikuandmete töötlemisse. Nimetatud meetmed on vajalikud, et täita isikuandmete töötlemisele kohaldatavaid nõudeid ja kaitsta andmesubjektide õigusi.

Nimelt ei ole andmekaitse põhimõtete rakendamine ainult seaduses sätestatud nõuete järgimine, vaid isikuandmete töötlejad peavad igapäevaselt jälgima ka tehnoloogia arengusuundi, lisanduvaid uusi tooteid ja teenuseid. Lõimitud andmekaitse printsiipe võib rakendada igat tüüpi isikuandmete puhul. Rangemat tähelepanu nõuavad isikuandmete eriliigid, nagu näiteks inimese terviseandmed. Lõimitud andmekaitset iseloomustavad pigem ennetavad kui tagajärgedega tegelevad meetmed. Lõimitud andmekaitse põhimõtte rakendamine peaks ette nägema ja hoidma ära eraelu riivamise. Samuti peaks andmekaitse olema juba süsteemi vaikimisi sisse ehitatud ning olema selle süsteemi ülesehituse osa.

Vaikimisi andmekaitse põhimõtte kohaselt peab vastutav töötaja rakendama asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, millega tagatakse, et vaikimisi töödeldakse ainult isikuandmeid, mis on vajalikud töötlemise iga konkreetse eesmärgi saavutamiseks. Nimetatud kohustus kehtib kogutud isikuandmete hulga, töötlemise ulatuse, säilitamise tähtaja ja kättesaadavuse suhtes. Eelkõige tagatakse selliste meetmetega, et isikuandmeid ei tehta vaikimisi kättesaadavaks määramata füüsiliste isikute ringile ilma asjaomase isiku sekkumiseta.

§ 37. Isikuandmete töötlemise nõuded

Eelnõu §-s 37 on sätestatud isikuandmete töötlemise üldised nõuded, mida vastutav ja volitatud töötaja peavad isikuandmete töötlemisel täitma. Kehtiv isikuandmete kaitse seaduse § 24 sätestab samuti üldised isikuandmete töötlemise nõuded, mida nii vastutav kui ka volitatud töötaja on kohustatud järgima. Eelnõu § 37 punkt 1 on seotud isikuandmete töötlemise õigsuse põhimõttega, mille kohaselt isikuandmete töötaja on kohustatud tagama, et isikuandmed on õiged ehk selle tagamiseks parandama ebaõiged isikuandmed. Punkt 2 on seotud isikuandmete töötlemise seaduslikkuse põhimõttega, mille kohaselt peaks vastutav või volitatud töötaja kustutama isikuandmed, kui isikuandmete töötlemine ei ole seaduse alusel

lubatud. Samuti peaks isikuandmed kustutama, kui isikuandmete töötlemine rikub isikuandmete töötlemise põhimõtteid. Näiteks olukorras, kus isikuandmeid ei töödelda enam vastavalt algsele eesmärgile ning muul eesmärgil töötlemise alus puudub. Samuti olukorras, kus isikuandmeid on kogutud ülemääraselt ning nende töötlemine rikub isikuandmete kvaliteedi põhimõtet. Eelnõu § 36 punkt 3 sätestab, et vastutav või volitatud töötleja on kohustatud teavitama vastuvõtjat, kui isikuandmed on edastatud ebaseaduslikult või edastatud on ebaõigeid isikuandmeid. Nimetatud kohustus tagab isikuandmete töötlemise õigsuse põhimõtte rakendamise ning võimaldab vastuvõtjal ebaõiged isikuandmed parandada või kustutada. Selleks et tagada isikuandmete töötlemise nõuete järgimine ning andmekaitse kõrge tase, peab vastutav töötleja või volitatud töötleja tegema koostööd Andmekaitse Inspektsiooniga.

§ 38. Isikuandmete edastamise nõuded

Eelnõu §-s 38 on sätestatud konkreetsed nõuded, mida tuleb järgida isikuandmete edastamisel, mille eesmärk on tagada isikuandmete töötlemisel nende õigsus ning vähendada võimalusi, et isikuandmete edastamisel võivad isikuandmed muutuda ebaõigeks. Eelnõu § 38 lõikes 2 on sätestatud, et vastutav töötleja lisab võimaluse korral vajaliku teabe, mis võimaldab hinnata isikuandmete õigsust, täielikkust, usaldusväärsust ja ajakohasust. Selliseks teabeks on näiteks informatsioon selle kohta, millal isikuandmed on kogutud või kellelt isikuandmed pärinevad. See võimaldab isikuandmete vastuvõtjal hinnata, kuivõrd usaldusväärsed kõnealused isikuandmed on. Eelnõu § 38 lõike 3 kohaselt peab vastutav töötleja teavitama ka sellistest eritingimustest, mida kohaldatakse isikuandmete töötlemisele. Näiteks võib selliseks eritingimuseks olla teatud tehniline kaitsemeede, mida kohaldatakse kõnealuste isikuandmete töötlemisel, näiteks isikuandmete krüpteerimine või muud protseduurireedid, mida isikuandmete töötlemisele kohaldatakse.

§ 39. Logimine

Eelnõu § 39 lõikest 1 tuleneb kohustus pidada logisid automatiseeritud töötlussüsteemides tehtavate teatud isikuandmete töötlemise toimingute kohta, mis on toodud eelnõu § 39 lõike 1 punktides 1-7 ning lõikes 2 on täpsustatud, mida kõnealuste logide pidamisel peab olema võimalik tuvastada. Logide pidamise eesmärk on tagada isikuandmete töötlemisel töötlemistoimingute läbipaistvus ning võimaldada läbi viia nii sisemist kontrolli kui ka võimaldada Andmekaitse Inspektsioonil teostada tõhusalt järelevalvet isikuandmete töötlemise nõuete täitmise üle. Kuna ka logid on isikuandmeteks, tuleb säilitamise põhimõtte täitmiseks kehtestada logide säilitamise tähtajad ning need säilitamise tähtaja möödumisel jäädavalt kustutada.

§ 40. Isikuandmete töötlemise toimingute registreerimine

Eelnõu §-s 40 sätestatu eesmärk on tagada, et isikuandmete töötlemisega seonduv teave oleks ülevaatlik ning kättesaadav eelkõige eesmärgil, et kontrollida isikuandmete töötlemise toimingute vastavust isikuandmete töötlemisega seonduvatele nõuetele. Tegemist on isikuandmete töötlemise toiminguid kajastava ülevaatliku teabega ning sätte eesmärk ei ole koostada iga isikuandmete töötlemise toimingu kohta eraldi dokumenti, mis sisaldab § 40 lõikes 1 või 2 nimetatud teavet. Isikuandmete registreerimise nõue tähendab, et vastutaval ja volitatud töötlejal peab olema ülevaade sellest, milliseid isikuandmeid ning millisel eesmärgil töödeldakse. Isikuandmete töötlemise toimingud võib registreerida kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Siinkohal on oluline, et nimetatud dokumendid oleks võimalik

Andmekaitse Inspeksioonile vajaduse korral kättesaadavaks teha. Näiteks võib selleks olla ka isikuandmete töötlemise jaoks loodud eraldi programm, milles kajastub §-s 40 nimetatud teave ning samuti võib selliseid dokumente pidada ka paberil.

§ 41. Andmekaitsealane mõjuhindang

Andmekaitsealase mõjuhindangu läbiviimise kohustus teatud tingimustel tuleneb direktiivi artiklist 27 ning vastab oma sisult andmekaitsealase mõjuhindangu läbiviimisele üldmääruse 2016/679 artikli 35 alusel. Andmekaitsealase mõjuhindangu läbiviimine andmine on eelnõu § 40 lõike 1 kohaselt kohustuslik, kui isikuandmete töötlemise tulemusena ning töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke arvesse võttes võib kaasneda suur oht füüsilise isiku õigustele ja vabadustele. Üldmääruse 2016/679 artikli 35 lõige 3 sätestab kindlad juhud, millal on andmekaitsealase mõjuhindangu tegemine nõutav:

- 1) toimub isiklike aspektide süstemaatiline ja ulatuslik hindamine, mis põhineb automatiseeritud töötlemisel, sealhulgas profiilianalüüsil, ja millel põhinevad otsused, millel on isiku jaoks õiguslikud tagajärjed või mis samaväärselt mõjutavad oluliselt isikut;
- 2) määruse nr 2016/679 artikli 9 lõikes 1 sätestatud isikuandmete eriliikide või artiklis 10 sätestatud süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud andmete ulatuslik töötlemine;
- 3) avalike kohtade ulatuslik süstemaatiline jälgimine.

Seega võib järeldada, et nimetatud juhtudel võib kaasneda alati suur oht füüsilise isiku õigustele ja vabadustele. Samuti võib tõenäoliselt kaasneda suur oht juhul, kui võetakse kasutusele uusi tehnoloogiaid isikuandmete töötlemiseks. Erineva tõenäosuse ja tõsidusega ohud füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele võivad tuleneda isikuandmete töötlemisest, mille tulemusel võib tekkida füüsiline, materiaalne või mittemateriaalne kahju, eelkõige juhul, kui töötlemine võib põhjustada diskrimineerimist, identiteedivargust või -pettust, rahalist kahju, maine kahjustamist, ametisaladusega kaitstud isikuandmete konfidentsiaalsuse kadu, pseudonüümimise loata tühistamist või mõnda muud ulatuslikku majanduslikku või sotsiaalset kahju. Samuti juhul, kui andmesubjekt võib jääda ilma oma õigustest ja vabadustest või kontrollist oma isikuandmete üle. Suur oht võib tõenäoliselt kaasneda ka juhul, kui töödeldakse isikuandmeid, mis paljastavad rassilist ja etnilist päritolu, poliitilisi vaateid, religioosseid või filosoofilisi veendumusi ning ametiühingusse kuulumist, samuti geneetilisi andmeid, andmeid tervise, seksuaalelu ning süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegude ning nendega seotud turvameetmete kohta või kui hinnatakse isiklike aspekte, eelkõige töötulemuste, majandusliku olukorra, tervise, isiklike eelistuste või huvide, usaldusväärsuse või käitumise, asukoha või liikumisega seotud aspektide analüüsimisel või prognoosimisel, et luua või kasutada isiklike profiile. Samuti võib oht esineda olukorras, kus töödeldakse kaitsetute füüsiliste isikute, eriti laste isikuandmeid. Suure ohu tõenäosus võib olla seotud ka isikuandmete töötlemisega ehk kui töötlemine hõlmab suurt hulka isikuandmeid ning mõjutab paljusid andmesubjekte.

Mõjuhindang peaks konkreetsemalt sisaldama kavandatavaid meetmeid, kaitsemeetmeid ja mehhanisme, et tagada isikuandmete kaitse ja tõendada vastavust isikuandmete töötlemise nõuetele. Mõjuhindangud peaksid hõlmama isikuandmete töötlemise toimingute asjaomaseid süsteemi ja menetlusi, kuid mitte üksikjuhtumeid.

Teatud juhtudel võib olla mõistlik ja säästlik hõlmata andmekaitsealase mõjuhinnanguga rohkem kui üht projekti, näiteks juhul, kui avaliku sektori asutused või organid kavatsesid kasutusele võtta ühise rakenduse või töötlemisplatvormi või mitu vastutavat töötajat kavatsesid kasutusele võtta ühise rakenduse või töötlemiskeskonna kogu tööstusharus või allharus või laialdaselt kasutatava horisontaalse tegevuse puhul. Eraldi mõjuhinnangu koostamine ei ole kohustuslik, kui eelnevalt on läbiviidud mõni andmetöötlmist ettevalmistamistav ametlik dokument, näiteks seaduse eelnõu seletuskiri või muu eelnõud ettevalmistav dokument. Sellisel juhul peab nimetatud dokument kajastama piisavalt siiski eelnõu § 40 lõikes 2 nimetatud teavet.

Mõju hindamise kohustus ei laiene sellisele töötlemisele, sh infosüsteemidele, mida rakendatakse kuni direktiivi ülevõtmise tähtaja saabumiseni. Nimelt täpsustab direktiivi põhjenduspunkt 96, et liikmesriigid peavad viima andmetöötluse kooskõlla direktiivi sätetega, kuid seejuures tuleb arvestada, et selliste kohustuste täitmine, mis puudutab eelnevat konsulteerimist järelevalveasutusega, ei ole nõutav, kui andmetöötlus on õiguspärane ning kooskõlas kuni direktiivi jõustumiseni kehtinud õigusnormidega. Ühtlasi näeb üldmääruse 2016/679 art 35 lõige 10 ette, et juhul, kui mõjuanalüüsi sarnane analüüs on riigisisest õigusest tulenevalt juba läbi viidud, ei pea mõjuanalüüsi uuesti tegema. Eeltoodust tulenevalt on justiitsministeerium seisukohal, et juba kasutuses olevatele infosüsteemide puhul ei ole eraldi mõjuhinnangut vaja ning sellisele tõlgendusele on viidanud ka Euroopa Komisjon.

§ 42. Eelnev konsulteerimine Andmekaitse Inspeksiooniga

Eelneva konsulteerimise kohustus tuleneb direktiivi artiklist 28 ning samasisuline kohustus on sätestatud ka üldmääruse 2016/679 artiklis 36. Kui andmekaitsealane mõjuhinnang näitab, et töötlemise tulemusena tekiks ohu leevendamise kaitsemeetmete ning turvameetmete ja - mehhanismide puudumise korral suur oht füüsilise isiku õigustele ja vabadustele, ning vastutav töötaja leiab, et seda ohtu ei ole võimalik kättesaadava tehnoloogia ja rakendamiskulude seisukohast mõistlike meetmetega leevendada, tuleks enne isikuandmete töötlemise toimingute alustamist konsulteerida järelevalveasutusega. Selline suur oht tekib tõenäoliselt isikuandmete teatud liiki töötlemise ning töötlemisulatus ja -sageduse tulemusena, mille tagajärjel võivad ka kahjustuda füüsilise isiku õigused ja vabadused või sekkutakse nendesse.

Eelnõu § 42 lõikest 6 tulenevalt võib Andmekaitse Inspeksioon koostada loetelu isikuandmete töötlemise toimingutest, mille puhul on eelnev konsulteerimine vajalik. See tähendab, et Andmekaitse Inspeksioonil on võimalik anda juhiseid selles osas, millised on isikuandmete töötlemise toimingud, mille puhul eelnev konsulteerimine võiks olla vajalik.

3.3.5. Andmekaitse spetsialist

§ 43. Andmekaitse spetsialisti määramine

Vastavalt eelnõu §-le 42 on õiguskaitseasutusel kohustus määrata andmekaitse spetsialist, kuid sellisest kohustusest on vabastatud kohtud õigusemõistmise funktsiooni täites. Direktiiv 2016/680 art 32 ning üldmääruse 2016/679 art 37 kasutab inglise keeles sõnastust *data protection officer*. Eesti keelde on see termin tõlgitud kui „andmekaitseametnik“. Nimetatud tõlge tekitab vastuolu avaliku teenistuse seadusega (ATS), kus sätestatakse ametniku õiguslik

seisund. Andmekaitse spetsialist ei pea olema ametnik ATS tähenduses, mistõttu selguse huvides kasutatakse nimetust *andmekaitse spetsialist*.

Andmekaitse spetsialisti määramise kohustus tuleneb direktiivi 2016/680 artiklist 32. Vastav kohustus on kooskõlas ka määruse 2016/679 art 37 lõike 1 punktiga a, kuivõrd kõik õiguskaitseasutused on ka avaliku võimu kandjad. Seega on nii määruse 2016/679 kui ka kõnesoleva eelnõu 3. peatüki kohaldamisalasse jääva tegevuse puhul andmekaitse spetsialisti puudutav regulatsioon ühtne ning andmekaitse spetsialisti käsitlevad sätted ei erine eelnõu 3. peatükis sätestatust. Seetõttu võib üks andmekaitse spetsialist olla määratud nii määruse 2016/679 kui ka kõnesoleva eelnõu 3. peatüki kohaldamisalasse jääva isikuandmete töötlemise nõuete täitmise järele kontrollimiseks. Eesmärk on tagada andmekaitseametnikku puudutava regulatsiooni ühtsus ning samuti vähendada halduskoormust, mis kaasneks olukorras, kui isikuandmete töötlemise üldmääruse kohaldamisalasse ja direktiivi kohaldamisalasse jäävate isikuandmete töötlemise toimingute jaoks oleks ühe asutuse piires vaja määrata kaks erinevat andmekaitseametnikku. Lisaks on võimalik eelnõu § 43 lõike 2 kohaselt õiguskaitseasutusel määrata mitme asutuse või organi jaoks üks andmekaitse spetsialist olenevalt nende asutuste organisatsioonilisest struktuurist ja suuruselt.

§ 44. Andmekaitse spetsialisti ülesanded

Eelnõu §-s 44 on sätestatud andmekaitse spetsialisti ülesanded, mida ta on kohustatud täitma kõnesoleva eelnõu 3. peatüki kohaldamisalasse jääva isikuandmete töötlemise toimingute puhul. Seega olukorras, kus on määratud üks andmekaitse spetsialist nii määruse 2016/679 kui ka kõnesoleva eelnõu 3. peatüki kohaldamisala jaoks, tulenevad andmekaitse spetsialisti ülesanded nii määruse 2016/679 artiklist 39 kui ka eelnõu §-st 44.

Eelnõu § 44 lõike 2 kohaselt ei täida kohtu andmekaitse spetsialist selle paragrahvi lõikes 1 nimetatud ülesandeid kohtu õigusemõistmisega seotud tegevuste suhtes. Kohtu õigusemõistmisega seotud tegevuse piiritlemisel tuleb lähtuda Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 146 sätestatud õigusemõistmise tähendusest. Tavapäraselt mõistetakse õigusemõistmise all vaidluste lahendamist ja kuriteo või väärteo toime pannud isikute süü kindlakstegemist ja nendele karistuste mõistmist. Õigusemõistmise sisu hõlmab põhiseaduse ja seadustega kohtule antud pädevuse. Põhiseadus annab kohtule järgmise pädevuse, mida võib pidada õigusemõistmiseks:

- 1) seaduse ja muude õigustloovate aktide põhiseadusele vastavuse kontroll (§-d 15 ja 152);
- 2) avaliku võimu asutuse või ametiisiku sellise õigusakti või toimingu kontroll, mis rikub põhiseaduses sätestatud õigusi või vabadusi või on muul viisil põhiseadusega vastuolus (§ 15);
- 3) isikult vabaduse võtmise otsustamine (§-d 20 ja 21);
- 4) kuriteos süüdi tunnistamine (§ 22);
- 5) sundvõõrandamise seaduslikkuse üle otsustamine ning hüvitise suuruse määramine (§ 32);
- 6) loa andmine sekkumiseks sõnumite saladuse õigusesse (§ 43);
- 7) ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetamine õigusrikkumise eest, samuti trahvi määramine nimetatud ühendustele (§ 48);
- 8) otsustamine, kas Riigikogu liige või Vabariigi President on kehtvalt võimetu oma ülesandeid täitma (§-d 64 ja 68);

- 9) otsustamine, kas anda nõusolek Riigikogu esimehele Vabariigi Presidendi ülesannetes kuulutada välja Riigikogu erakorralised valimised või keelduda seadust välja kuulutamast (§ 83);
- 10) õiguskantsleri ja kohtuniku ametist tagandamine (§-d 140 ja 147).²¹

Eespool nimetatud tegevusi saab käsitada kohtu õigusemõistmise teostamiseks ning sellise tegevuse suhtes ei täida kohtu andmekaitsepetsialist oma ülesandeid.

Lisaks on kohtutele pandud ülesandeid, mis ei ole seotud õigusemõistmisega. Maakohtus asub kinnistusosakond, mis peab kinnistusraamatuid ja abieluvararegistrit; registriosakond, kus peetakse äriregistrit, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kommertsandiregistrit ja laevakinnistusraamatut; kriminaalhooldusosakond, mis valvab kriminaalhooldusaluste käitumise ja neile kohtu pandud kohustuste täitmise järele. Kuna nimetatud tegevus ei ole käsitatav õigusemõistmisena, on andmekaitsepetsialist pädev täitma temale pandud ülesandeid.

§ 45. Andmekaitsepetsialisti ametiseisund

Andmekaitsepetsialisti ametiseisund vastab üldmääruse 2016/679 artiklis 38 sätestatule ning eelnõu 3. peatükis ei tehta erisusi andmekaitsepetsialisti ametiseisundi osas, mis jääb eelnõu 3. peatüki kohaldamisalasse. Seetõttu kohaldatakse ka määruse 2016/679 artikli 38 lõigetes 3, 4, 5 ja 6 sätestatut.

3.3.6. Isikuandmete töötlemise turvameetmed ja isikuandmetega seotud rikkumisest teavitamine

§ 46. Isikuandmete töötlemise turvameetmed

Isikuandmete töötlemise turvameetmed on sätestatud kehtivas IKS §-s 25 ning on eelnõus säilinud põhisas muutmata kujul. Lisandunud on andmetöötlussüsteeme puudutavad täiendavad nõuded. Nimelt on eelnõu § 46 punktis 9 sätestatud uus kohustus võtta turvameetmeid tagamaks, et andmetöötlussüsteeme oleks võimalik katkestuse korral taastada, ning punktis 10 on sätestatud kohustus tagada andmetöötlussüsteemi toimimine ja selles ilmnevatest toimimisvigadest teavitamine. Samuti on vastutav ja volitatud töötleja kohustatud võtma turvameetmeid eelnõu § 46 punkti 11 alusel, et ära hoida isikuandmete moonutamine süsteemirikete tagajärjel.

§ 47. Andmekaitse Inspektsiooni teavitamine isikuandmetega seotud rikkumisest

Direktiivi artiklist 30 tuleneb uus kohustus teavitada järelevalveasutust isikuandmetega seotud rikkumisest, mida kehtivas IKS-s ei ole kehtestatud. Selline kohustus on sätestatud ka määruse 2016/679 artiklis 33. Eelnõu § 47 lõike 1 kohaselt on teavitamine kohustuslik, kui rikkumine kujutab endast tõenäoliselt ohtu füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele. Nimelt võib isikuandmetega seotud rikkumine, kui seda asjakohaselt ja õigel ajal ei käsitleta, põhjustada füüsilistele isikutele füüsilist, varalist või mittevaralist kahju, nagu näiteks kontrolli kaotamine oma isikuandmete üle või õiguste piiramine, diskrimineerimine, identiteedivargus või pettus, rahaline kahju, pseudonüümimise loata lõpetamine, maine

²¹ Eesti Vabariigi põhiseadus, § 146. Kommenteeritud väljaanne, 2017.

kahjustamine, ametisaladusega kaitstud isikuandmete konfidentsiaalsuse kadu või mõni muu ulatuslik majanduslik või sotsiaalne kahju asjaomasele füüsilisele isikule. Seetõttu, niipea kui vastutav töötleja saab teada, et toimunud on isikuandmetega seotud rikkumine, mis kujutab endast vastutava töötleja hinnangul ka tõenäoliselt ohtu füüsilise isiku õigustele ja vabadustele, peab ta eelnõu § 47 lõike 1 kohaselt viivitamata ja võimaluse korral 72 tunni jooksul pärast selle teada saamist teavitama rikkumisest Andmekaitse Inspeksiooni. Juhul kui volitatud töötleja saab teabe isikuandmetega seotud rikkumisest, on ta kohustatud sellest viivitamata teavitama vastutavat töötlejat, kes saab omakorda teavitada Andmekaitse Inspeksiooni. Eelnõu § 47 lõike 4 kohaselt peab hiljem kui 72 tunni jooksul teavitamise korral esitama põhjenduse, miks ei olnud võimalik rikkumisest teavitada õigel ajal.

§ 48. Andmesubjekti teavitamine isikuandmetega seotud rikkumisest

Lisaks eelnõu §-s 47 sätestatud kohustusele teavitada Andmekaitse Inspeksiooni isikuandmetega seotud rikkumisest, on vastutav töötleja kohustatud viivitamata teavitama sellisest rikkumisest ka andmesubjekti. Kohustus teavitada andmesubjekti isikuandmetega seotud rikkumisest tuleneb ka üldmääruse 2016/679 artiklist 34.

Vastutav töötleja peaks ilma põhjendamatu viivitusega teavitama andmesubjekti isikuandmetega seotud rikkumisest, kui rikkumise tulemusena tekib tõenäoliselt suur oht füüsilise isiku õigustele ja vabadustele, et võimaldada andmesubjektil võtta vajalikke ettevaatusabinõusid. Teade tuleks saata andmesubjektile nii kiiresti kui mõistlikkuse piires võimalik ning tihedas koostöös järelevalveasutusega, pidades kinni tema või muude asjakohaste asutuste, nagu õiguskaitseasutuste suunistest. Näiteks kahju tekkimise otsese ohu leevendamise vajadus eeldaks andmesubjekti kohest teavitamist, samal ajal kui vajadus rakendada asjakohaseid meetmeid isikuandmetega seonduvate rikkumiste jätkumise või samalaadsete isikuandmetega seonduvate rikkumiste ärahoidmiseks võib õigustada hilisemat teavitamist. Erinevalt Andmekaitse Inspeksiooni teavitamisest, võib andmesubjekti jätta teavitamata, kui on täidetud mõni eelnõu § 47 lõikes 3 sätestatud tingimustest. Eelnõu § 47 lõige 3 punkt 3 võimaldab jätta teavitamata konkreetse andmesubjekti, kui teavitamine tooks kaasa ebaproportsionaalsed kulud. Näiteks võib selline olukord esineda, kui isikuandmetega seotud rikkumisega on seotud suur hulk andmesubjekte. Sellisel juhul peab olema isikuandmetega seotud rikkumisest teavitatud siiski üldsust. Selline teavitamine võib toimuda näiteks teadaande esitamisega Ametlikes Teadaannetes või mõnes üleriigilises päevalehes.

Erinevalt määruse artiklist 34 on eelnõu § 48 lõikes 5 sätestatud alused, millal võib andmesubjekti teavitada hiljem, teavitada piiratud ulatuses või jätta ta teavitamata. Nimetatud alused on seotud valdkonna eripäraga ning andmesubjekti teavitamise piiramisel tuleb kaaluda andmesubjekti huve ja teiselt poolt eelnõu § 48 lõikes 5 sätestatud aluseid iga üksiku isikuandmetega seotud rikkumise puhul eraldi.

3.3.7. Isikuandmete edastamine kolmandale riigile ja rahvusvahelisele organisatsioonile

Direktiivi 2016/680 artiklid 35–40 sätestavad piiriülese andmevahetuse reeglid. Kuivõrd EL on kõrge andmekaitsetasemega piirkond, rakendatakse isikuandmete edastamisel väljapoole ELi eritingimusi, mille eesmärgiks on tagada isikuandmete kaitse ning andmesubjekti õiguste tõhus rakendamine. Praegusel ajal on isikuandmete edastamine väljapoole ELi reguleeritud

näiteks IKS §-s 18, aga ka KrMS §-dega 489³–489⁵ ning politsei ja piirivalve seaduse §-s 7⁴⁶. Nimetatud sätted on direktiivi ülevõtmisel koondatud kõnesoleva eelnõu 3. peatükki.

§ 49. Isikuandmete kolmandale riigile ja rahvusvahelisele organisatsioonile edastamise üldtingimused

Eelnõu §-s 48 on sätestatud isikuandmete edastamise üldtingimused, millest tuleb lähtuda igakordsel isikuandmete edastamisel kolmandale riigile ja rahvusvahelisele organisatsioonile ning millega võetakse üle direktiivi 2016/680 artikkel 35. Eelnõu § 48 lõike 1 punktis 4 on sätestatud, et isikuandmete edastamine on lubatud, kui Euroopa Komisjon on vastu võtnud kaitse piisavuse otsuse või selle puudumisel on võetud eelnõu §-s 50 nimetatud kaitsemeetmed ning mõlema eelpool nimetatud aluse puudumisel on võimalik isikuandmeid edastada § 51 alusel eriolukorras. Samuti peavad isikuandmete edastamisel olema täidetud kõigi nende kolme aluse puhul muud eelnõu §-s 49 lõike 1 punktides 1, 2, 3 ja 5 sätestatud tingimused. Seega on üldreegli kohaselt vaja mitme tingimuse üheaegset esinemist, et edastada andmed kolmandale riigile või rahvusvahelisele organisatsioonile. Siiski on erandeid, mis andmeedastust lubavad. Nimelt on eelnõu § 49 lõike 2 kohaselt võimalik edastada andmeid saatnud Euroopa Liidu liikmesriigi nõusolekuta juhul, kui see on vajalik riigi või kolmanda riigi avalikku korda ähvardava vahetu ja tõsise ohu vältimiseks või riigi olulise huvi kaitseks. Eelnõu jätab siinkohal lahtiseks muu olulise huvi mõiste ning see sisustatakse vastavalt konkreetsest juhtumist. Näiteks saab oluliste huvide alla paigutada riigi kriitilise infrastruktuuri ja teenuste toimise, majandus- ja finantssüsteemi kaitse. Selle sättega kaetakse erandolukorrad, mille puhul on vaja kiiresti reageerida ja tegutseda ning ei ole võimalik hankida vajalikku nõusolekut. Seejuures tuleb aga arvestada, et sellisest andmevahetusest tuleb viivitamata informeerida andmed edastanud riiki. Ohu hindamine jääb seejuures andmeid töötleva ja andmeedastuse üle otsustava riigi (st kõnealusel juhul Eesti) ülesandeks.

§ 50. Isikuandmete edastamine asjakohaste kaitsemeetmete kohaldamisel

Üldreeglina on isikuandmete edastamiseks vajalik Euroopa Komisjoni kaitse piisavuse otsus, kuid eelnõu § 50 kohaselt on andmete edastamine lubatud, kui kohaldatud on piisavaid kaitsemeetmeid, mis on sätestatud eelnõu § 50 punktides 1 ja 2. Sellised kaitsemeetmed võivad punkti 1 kohaselt sisalduda õiguslikult siduvas aktis, nagu näiteks kahepoolses rahvusvahelises lepingus, mida rakendatakse riikide õiguskorras ning mida võivad jõustada nende andmesubjektid, tagades andmekaitsemeetmete täitmise ja andmesubjektide õiguste kaitse, mis hõlmab õigust tõhusale haldus- või õiguskaitsele. Euroopa Komisjon on selgitanud, et näiteks isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon²² ei ole selline õiguslikult siduv akt, mille alusel on isikuandmete edastamine punkti 1 alusel lubatud, sest sätestatud nõuded on liiga üldise tasemega ega sisalda kaitsemeetmeid, mida andmesubjektid võiksid tõhusalt jõustada. Siiski võib konventsiooni täitmise ja kohaldamise asjaolusid kõnealusel riigis arvesse võtta kaitsemeetmete hindamisel eelnõu § 50 punkti 2 alusel. Nimelt võimaldab eelnõu § 50 punkt 2 isikuandmete edastamist, kui vastutav töötleja on hinnanud kõiki edastamisega seotud asjaolusid ning leidnud, et võetud on kõik isikuandmete kaitse seisukohast asjakohased kaitsemeetmed. Andmete edastamist puudutavate kõigi asjaolude hindamiseks peaks vastutav töötleja võtma arvesse Europoli või Eurojusti ja kolmandate

²² Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon. <https://www.riigiteataja.ee/akt/78300>.

riikide vahel sõlmitud koostöökokkuleppeid, mis võimaldavad isikuandmete vahetamist. Vastutav töötleja peaks võtma arvesse ka asjaolu, et isikuandmete edastamisele kohaldatakse konfidentsiaalsuse kohustust ja sihtotstarbelisuse põhimõtet, millega tagatakse, et andmeid ei töödelda muul kui edastamisega seotud eesmärgil. Lisaks peaks vastutav töötleja võtma arvesse seda, et isikuandmeid ei kasutata selleks, et taotleda surmanuhtlust või muud julma ja ebainimlikku kohtlemist, anda selleks käsk või viia see täide. Kuigi kõnealuseid tingimusi võib lugeda asjakohasteks kaitsemeetmeteks, mis võimaldavad andmete edastamist, peaks vastutav töötleja saama nõuda täiendavaid kaitsemeetmeid.

§ 51. Isikuandmete edastamine eriolukordades

Juhul kui Euroopa Komisjon ei ole võtnud vastu kaitse piisavuse otsust või puuduvad eelnõu §-s 50 sätestatud asjakohased kaitsemeetmed, on erandkorras isikuandmete edastamine lubatud eelnõu § 51 lõike 1 punktides 1–5 sätestatud vajaduse esinemisel. Eelnõu § 51 alusel võivad edastamistoimingud toimuda üksnes eriolukordades ning kõnealuseid erandeid tuleks tõlgendada kitsalt ning need ei tohiks võimaldada isikuandmete sagedast, ulatuslikku ja struktuurset edastamist ega andmete suuremahulist edastamist, vaid peaks piirduma rangelt vajalike andmetega. Samuti tuleb eelnõu § 51 lõike 2 kohaselt kaaluda andmesubjekti õigusi. Lõike 1 punktides 4 ja 5 sätestatud juhtudel ning olukorras, kus andmesubjekti õigused on kaalukamad, ei ole selline isikuandmete edastamine lubatud.

§ 52. Isikuandmete edastamine kolmandas riigis asuvale vastuvõtjale

Isikuandmete edastamine reeglina toimub pädevate õiguskaitseasutuste ja ametlike kanalite kaudu. Siiski võib konkreetsel üksikjuhtudel juhtuda, et tavapärased menetlused, mis nõuavad ühenduse võtmist sellise kolmanda riigi asutusega, ei ole mõjusad või asjakohased, eelkõige seetõttu, et andmeid ei saaks edastada õigel ajal, või seetõttu, et kõnealune kolmanda riigi asutus ei austa õigusriigi põhimõtet või rahvusvahelisi inimõiguste norme ja standardeid, mistõttu liikmesriikide pädevad asutused võiksid otsustada edastada isikuandmed otse kõnealustes kolmandates riikides asuvatele vastuvõtjatele. Selline olukord võib tekkida siis, kui isikuandmeid on vaja edastada kiiresti, et päästa süüteo ohvriks langemise ohus oleva isiku elu või hoida ära lähiajal toimepandav kuritegu, sealhulgas näiteks terrorikuritegu. Andmete edastamise lubatavust ja põhjendatust peab hindama Eesti pädev asutus, kes soovib välisriigilt saadud andmeid edastada vahetult vastuvõtjale. Isikuandmete edastamine on lubatud sellises olukorras üksnes juhul, kui on täidetud kõik eelnõu § 52 punktides 1–5 sätestatud tingimused.

§ 53. Andmekaitse Inspektsiooni teavitamine ja isikuandmete edastamise dokumenteerimine

Direktiivi art 37 lõike 2 ning art 39 lõike 3 kohaselt peab edastav pädev asutus teatama isikuandmete edastamisest järelevalveasutust. Direktiivis sätestatud nõue on üle võetud eelnõu § 53 lõikes 1, mille kohaselt peab vastutav töötleja andma ülevaate Andmekaitse Inspektsioonile kõnesoleva seaduse § 50 lõike punkti 2 ja § 52 alusel toimunud isikuandmete edastamisest vähemalt üks kord aastas. Sellisest ülevaatest peab selguma, millistel alustel on vastutav töötleja hinnanud eelnõu § 50 punkti 2 alusel kolmanda riigi või rahvusvahelise organisatsiooni tagatavaid kaitsemeetmeid. Nimetatud ülevaade ei pea sisaldama igal üksikul juhul isikuandmete edastamise põhjuseid, vaid võib olla esitatud kokkuvõtlikul kujul, mille alusel on järelevalveasutusel võimalik teostada järelevalvet isikuandmete edastamise seaduslikkuse järele.

Eelnõu § 53 lõige 2 võtab üle direktiivi art 37 lõikes 3, art 38 lõikes 3 ning art 39 lõikes 4 sätestatu. Nimelt kui isikuandmed edastatakse kõnesoleva seaduse § 50 punkti 2, § 51 lõike 1 või § 52 alusel, dokumenteerib vastutav töötaja sellise edastamise, sealhulgas edastamise kuupäeva ja kellaaja, vastuvõtva pädeva asutuse andmed, edastamise selgituse ja edastatud isikuandmed. Dokumentide pidamise eesmärk on tagada võimalus kontrollida isikuandmete edastamise nõuetele vastavust kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetega.

3.4. Riiklik ja haldusjärelevalve

3.4.1. Sõltumatu järelevalveasutus

Suur enamus Andmekaitse Inspektsiooni tegevusest, ennekõike see, mis puudutab tema ülesandeid, pädevust ja volitusi, on reguleeritud üldmääruse artiklites 51–59, mis on otsekohaldava iseloomuga, mille tõttu nende küsimuste reguleerimine uues seaduses ei ole asjakohane ega ka lubatud. Võrreldes kehtiva IKS-ga, mis nimetatud küsimusi reguleerib, ajakohastatakse sätteid, et ühtlustada üldist õiguslikku raami nimetatud küsimustes ennekõike nii avaliku teenistuse seaduse kui ka vabariigi valitsuse seaduse seisukohast.

§ 54. Sõltumatu järelevalveasutuse moodustamine

Üldmääruse artikkel 51 näeb ette, et liikmesriigis peab isikuandmete töötlemisega seonduvate küsimuste õiguspärasuse üle järelevalvet teostama sõltumatu järelevalveasutus. Praegu kehtiva IKS-i kehtetuks tunnistamisega tunnistatakse kehtetuks ka 6. peatükk, mis reguleerib riiklikku ja haldusjärelevalvet, sealhulgas tervikuna Andmekaitse Inspektsiooni kui järelevalveasutuse tegevust.

Eelnõu paragrahvi 53 kohaselt on sõltumatu järelevalveasutus Andmekaitse Inspektsioon, kes oma ülesannete täitmisel on sõltumatu ja kes tegutseb, lähtudes uuest seadusest, üldmäärusest ning muudest seadustest ja nende alusel kehtestatud õigusaktidest.

§ 55. Andmekaitse Inspektsiooni juhi ametisse nimetamiseks nõutav kvalifikatsioon

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga sätestatakse eelnõus nõutava kvalifikatsioonina see, et Andmekaitse Inspektsiooni juht peab olema juhtimiskogemusega kõrgharidusega isik, kellel on teadmised isikuandmete kaitse õiguslikust regulatsioonist ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogiast, sealhulgas infosüsteemidest. Nimetatud säte täpsustab kehtivat regulatsiooni selles küsimuses, samas kaotab ära nõuded, mis on kehtestatud praegu kehtiva IKS paragrahvi 34 lõigetes 2 ja 3. Kehtiv õigusraam katab nii avaliku teenistuse seaduse kui ka vabariigi valitsuse seaduse mõttes need küsimused.

§ 56. Andmekaitse Inspektsiooni juhi ametisse nimetamine ja ametist vabastamine

Üldmääruse artikkel 54 näeb ette, et liikmesriik peab kehtestama järelevalveasutuse juhi maksimaalse ametiaja pikkuse, millega soovitakse kaasa aidata järelevalveasutuse sõltumatuse tagamisele. Eelnõu käesoleva paragrahvi lõike 2 kohaselt võib Andmekaitse Inspektsiooni juhi ametisse nimetada maksimaalselt kaheks ametiajaks.

§ 57. Andmekaitse Inspektsiooni pädevus andmekaitse spetsialisti kvalifitseerimisel

Andmekaitse Inspektsiooni ülesanded on küll otsekohalduvad tulenevalt üldmäärusest, siiski kehtestatakse eelnõu kõnesolevas paragrahvis Andmekaitse Inspektsiooni pädevus korraldada üldmääruse artiklis 37 sätestatud andmekaitseametniku (andmekaitse spetsialist) puhul teadmiste ja kutseoskuste eksameid.

§ 58. Andmekaitse Inspektsiooni pädevus sertifitseerimisasutuse akrediteerimisel

Üldmääruse art 43 lõige 1 ja art 55 näevad ette, et liikmesriik peab kehtestama asutuse, kes on pädev akrediteerima sertifitseerimisasutusi, millel on andmekaitse vallas asjakohased teadmised.

3.4.2. Riikliku ja haldusjärelevalve teostamine

§ 59. Andmekaitse Inspektsiooni pädevus riikliku ja haldusjärelevalve teostamisel

Võrreldes kehtiva IKS-ga täiendatakse nimetatud küsimust ulatuses, mis on vajalik, et tagada kooskõla üldmääruses sätestatuga.

Eelnõu kõnesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatakse, et uues seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktides, teistes seadustes direktiivi 2016/680 ülevõtmiseks kehtestatud nõuete täitmise üle, määruses nr 2016/679 sätestatud nõuete ning muudes seadustes isikuandmete töötlemisele kehtestatud nõuete täitmise üle teostab riiklikku ja haldusjärelevalvet Andmekaitse Inspektsioon. Nimetatud sättega täidab Eesti seadusandja üldmääruse artiklist 57 tuleneva kohustuse, andes vastava pädevuse Andmekaitse Inspektsioonile.

Andmekaitse Inspektsioon teostab riiklikku ja haldusjärelevalvet kõnesolevas ja selle alusel kehtestatud õigusaktides ning muudes seadustes isikuandmete töötlemisele kehtestatud nõuete täitmise üle. Seega on Andmekaitse Inspektsioon pädev järelevalveasutus direktiivi 2016/680 artikli 41 mõttes. Seetõttu täiendab eelnõu § 58 lõikes 2 sätestatud Andmekaitse Inspektsiooni pädevus kõnesoleva eelnõu 3. peatüki kohaldamisalasse jääva tegevuse puhul määruse nr 2016/679 artiklis 57 sätestatut.

§ 60. Riikliku järelevalve erimeetmed

Võrreldes kehtiva IKS paragrahviga 32¹, täiendatakse eelnõu kõnesolevat paragrahvi korrakaitse seaduse paragrahvidega 44, 52, 53.

§ 61. Riikliku järelevalve erisused

Eelnõu nimetatud sättes kehtestatakse Andmekaitse Inspektsiooni õigus rakendada üldmääruse artiklis 58 sätestatud meetmeid riikliku järelevalve teostamiseks.

§ 62. Haldusjärelevalve erisused

Eelnõu paragrahvis 61 nähakse ette haldusjärelevalve erisused, mis seisnevad järgmises:

- 1) haldusjärelevalve teostamisel antud Andmekaitse Inspektsiooni ettekirjutuse täitmata jätmise korral võib Andmekaitse Inspektsioon pöörduda ettekirjutuse saanu kõrgemalseisva asutuse, isiku või kogu poole teenistusliku järelevalve korraldamiseks või ametniku suhtes distsiplinaarmenetluse algatamiseks;

2) teenistusliku järelevalve teostaja või distsiplinaarmenetluse algatamise õigust omav isik on kohustatud taotluse läbi vaatama selle saamisest alates ühe kuu jooksul ja esitama oma põhjendatud arvamus Andmekaitse Inspeksioonile. Teenistusliku järelevalve või distsiplinaarmenetluse algatamise korral on järelevalve teostajal või distsiplinaarmenetluse algatamise õigust omaval isikul kohustus teavitada Andmekaitse Inspeksiooni viivitamata selle tulemustest.

Ettekirjutuse all tuleb mõista üldmääruse art 58 sätestatud korraldust.

§ 63. Sunniraha määr

Eelnõu paragrahviga 63 kehtestatakse sunniraha ülemmääraks 30 000 eurot.

§ 64. Kaebuse läbivaatamise tähtaeg

Eelnõu §-ga 64 kehtestatakse tähtaeg, mis aja jooksul peab Andmekaitse Inspeksioon lahendama kaebuse, mille on talle esitanud andmesubjekt.

Tegemist regulatsiooniga, mis on sarnane praegu kehtiva IKS §-ga 38.

3.5. Vastutus

Eelnõu 5. peatükis on sätestatud vääriteokoosseisud, mis tulenevad üldmääruse artiklist 83 tulenevast kohustusest määrata trahvid üldmääruse 2016/679 sätete rikkumise eest. Eesti õigussüsteem ei võimalda määrata trahve (*administrative fines*) üldmääruse sätestatud üldkorra kohaselt, kuna haldustrahve Eesti õiguses ei eksisteeri. Sellest tulenevalt on võimalus üldmääruse 83 lg-st 9 tulenevalt kohaldada trahve selliselt, et Eestis määrab trahvi järelevalveasutus (Andmekaitse Inspeksioon). Ka üldmääruse põhjenduspunktis 151 on selgelt välja toodud Eesti õigussüsteemi eripära, mille kohaselt ei võimalda Eesti õigussüsteem määrata trahve üldmääruses sätestatu kohaselt. Sellest tulenevalt on märgitud, et trahve käsitlevaid eeskirju saab kohaldada selliselt, et Eestis määrab trahvi järelevalveasutus vääriteomenetluse raames, tingimusel et eeskirjade sellisel kohaldamisel nimetatud liikmesriikides on samaväärne toime nagu järelevalveasutuse määratud trahvidel.

Kõnesoleva eelnõu 5. peatükk haakub karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (väärteokaristuste reform, ELi õigusest tulenevad rahatrahvid) eelnõuga²³, mille justiitsministeerium on esitanud kooskõlastamiseks 18.08.2017. Nimetatud eelnõuga luuakse võimalus Euroopa Liidu õiguses sätestatud haldustrahvide kohaldamiseks vääriteomenetluses ning võimaldab ette näha teatud rikkumiste eest senisest oluliselt suurema rahatrahvi ülemmääraga väärteokaristusi.

Eelnõu 5. peatükis on sätestatud vääriteokoosseisud üldmääruse artikli 83 lõike 4 punktidest a–c, lõike 5 punktidest a–e ja lõikest 6 tulenevalt.

²³ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (väärteokaristuste reform, ELi õigusest tulenevad rahatrahvid) eelnõu: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/495deed0-3944-4bd9-b817-469ce0ad2845>.

Määruse nr 2016/679 artikli 83 lõike 2 kohaselt tuleb igal konkreetsel juhul trahvi määramise ja selle suuruse üle pöörata tähelepanu sama lõike punktides a–k nimetatud asjaoludele. Näiteks rikkumise laadile, raskusele, kestusele ja samuti mõjutatud andmesubjektide hulgale ja neile tekitatud kahju suurusele. Üldmääruse artikli 83 lõigetes 3 ja 4 sätestatud trahve kohaldatakse vääртеomenetluses. See tähendab, et üldmääruse artiklis 83 lõikes 2 nimetatud asjaolud on sellised, mis võimaldavad hinnata VTMS § 3¹ alusel, kas vääртеomenetluse alustamine on toimepandud vääртеo asjaolusid arvesse võttes põhjendatud, vajalik ja mõistlik. Rahatrahvide kohaldamise ühtse praktika tagamiseks on kohtuvälise menetleja juhul võimalik kasutada VTMS § 10 lg-s 2¹ sätestatud võimalust anda kõrgendatud ülemmääraga rahatrahvi kohaldamiseks üldiseid juhiseid.

Üldmääruse 2016/679 art 4 ja 5 näevad ette, et trahvi määratakse protsendina (vastavalt 2% või 4%) ettevõtja eelneva majandusaasta ülemaailmsest aastasest kogukäibest. Üldmääruses 2016/679 ei ole täpsustatud käibe arvutamiseks täiendavaid juhiseid. Sellest tulenevalt on mh juriidilise käibe kindlaksmääramisel asjakohane eelnimetatud karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu punkt 5, millega täiendatakse karistusseadustiku (KarS) üldosa §-ga 47¹ järgmiselt:

„§ 47¹. Kõrgendatud ülemmääraga rahatrahv

(1) Põhjendatud juhul, eelkõige kui see on vajalik Eestile siduva rahvusvahelise kohustuse täitmiseks, võib käesolevas seadustikus või muus seaduses vääртеo eest ette näha kõrgendatud ülemmääraga rahatrahvi. Sellisel juhul võib kohus või kohtuvälise menetleja vääртеo eest kohaldada rahatrahvi kuni:

1) 20 000 000 eurot või
2) kolmekordses vääртеo tulemusel teenitud kasule või ära hoitud kahjule vastavas summas, kui sellist kasu või kahju on võimalik kindlaks teha.

(2) Juriidilisele isikule võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud juhul kohus või kohtuvälise menetleja vääртеo eest kohaldada rahatrahvi kuni:

1) 20 000 000 eurot;
2) kolmekordses vääртеo tulemusel teenitud kasule või ära hoitud kahjule vastavas summas, kui sellist kasu või kahju on võimalik kindlaks teha, või
3) 15 protsenti juriidilise isiku käibest. 2

(3) Kui käesoleva seadustiku eriosas või muus seaduses ei sätestata teisiti, on käesoleva paragrahvi lõike 2 punktis 3 sätestatud käibeks juriidilise isiku käive vääртеomenetluse alustamise aastale vahetult eelneval majandusaastal või kui isik on tegutsenud alla aasta, siis vääртеomenetluse alustamise aastal.“

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu terminoloogia toetub üldmääruse artiklis 4 sätestatud terminitele, mis on liikmesriikidele otsekohalduvad. Eelnõu 3. peatükis on õiguskaitsesutuste direktiivi ülevõtmisel paragrahviga 18 samuti üle võetud üldmääruse artiklis 4 sätestatu.

Eelnõu paragrahvis 4 kehtestatakse uus termin – *avaliku võimu kandja*.

Direktiivi ülevõtmisest tulenevalt kasutatakse uute terminitena järgmisi:

eelnõu paragrahvi 18 lõike 1 punktis 1 määratletakse *eriliiki isikuandmed*, mis tugineb üldmääruse art 9 lõikele 1;

eelnõu paragrahvi 18 lõike 1 punktis 2 määratletakse *õiguskaitseasutus*;

eelnõu 3. peatüki 5. jaos määratletakse termin *andmekaitse spetsialist*, mis vastab sisult üldmääruse 4. peatüki 4. jaos sätestatud terminile *andmekaitseametnik*.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Praegu reguleerib isikuandmete kaitse õigust üldseadusena IKS, millega on üle võetud direktiiv 95/46/EÜ. Alates 25. maist 2018 tunnistatakse direktiiv 95/46/EÜ kehtetuks, mida asendab otsekohaldav üldmäärus. Kuna IKS-ga on üle võetud direktiiv, mis tunnistatakse kehtetuks, siis tuleb riigisiselt tunnistada kehtetuks ka IKS. Alates 25. maist 2018 reguleerib isikuandmete kaitse õigust liikmesriigis otsekohaldav üldmäärus ning uus IKS, millega täpsustatakse ja täiendatakse üldmääruse küsimusi ulatuses, milles liikmesriikidele on see õigus antud.

Direktiiviga 2016/680 tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK. Direktiivi ülevõtmise kohta on seletuskirja lisana lisatud võrdlustabel.

6. Seaduse mõjud

Vastavalt hea õigusloome ja normitehnika eeskirjale tuleb seletuskirjas anda ülevaade seaduse jõustumisega kaasnevatest mõjudest. Andmekaitser reformi kontekstis tuleneb aga suur osa muudatustest – ja seega ka mõjudest – Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsekohaldavast määrusest, mille puhul ei ole formaalset kohustust riigisiseseks mõjude hindamiseks²⁴. Paraku ei ole eelnõust ja määrusest tulenevate mõjude üksteisest eristamine võimalik ega ka otstarbekas. Sestap on mõjuanalüüsis valitud lähenemine, et kirjeldada andmekaitser reformi mõjusid tervikuna, pöörates mõnevõrra suuremat rõhku muudatustele, mille osas on määrus liikmesriikidele otsustusruumi jätnud või mis on olemuselt ulatuslikuma mõjuga. Arvestades muudatuste hulka, ei pruugi mõjuanalüüsis olla kajastatud ka väga vähese mõjuga muudatused.

6.1. Andmesubjekti õigusi ja isikuandmete töötlemise lubatavust puudutavad muudatused

Võrreldes praegu kehtiva IKS-iga sätestab üldmäärus oluliselt detailsemalt andmesubjekti õigused ning vastutava ja volitatud töötleja kohustused. Lisaks tuleneb määrusest täiendavaid kohustusi, mida kehtiv seadus ei reguleeri. Järgnevalt on antud ülevaade peamistest sisulistest muudatustest, mis puudutavad andmesubjekti õigusi ja isikuandmete töötlemise lubatavust:

- a) Täpsustatakse isikuandmete töötlemise seaduslikkuse aluseid. Muu hulgas sätestatakse seadusliku alusena ka vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused (art 6 lg 1 p f). Lisaks sätestab eelnõu ka isikuandmete töötlemise erialused: töötlemine ajakirjanduslikel eesmärkidel, teadusuuringu või riikliku statistika vajadusteks, avalikes huvides toimuva arhiveerimise eesmärgil ning akadeemilise, kunstilise või

²⁴ Euroopa Komisjoni poolt koostatud esialgne mõjuanalüüs (ei sisalda hiljem EL-i nõukogu töörühmas tehtud muudatusi): http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/sec_2012_72_en.pdf (25.10.2017)

kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks. Nimetatud erialustest esimesed kaks on samasugusel kujul ka kehtivas seaduses.

- b) Isikuandmete töötlemise põhimõttena sätestatakse piirang isikuandmete säilitamisele. Kuigi iseenesest ei ole tegemist uue piiranguga (kehtiva IKS § 24 kohaselt on isikuandmete töötleja kohustatud eesmärkide saavutamiseks mittevajalikud isikuandmed viivitamata kustutama või sulgema, kui seadus ei näe ette teisiti), siis suunab üldmäärus hindama andmete säilitamise vajadust juba töötlemise algusfaasis. Näiteks tuleb säilitamise ajavahemik või selle kriteeriumid määrata juba isikuandmete kogumise ajal (art 13 lg 2 p a), samuti isikuandmete töötlemise toimingute registreerimisel, kui see on võimalik (art 30). Selle kohustuse täitmine on senises praktikas olnud problemaatiline.
- c) Reguleeritakse isikuandmete töötlemine muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmed on kogutud. Artikli 6 lõige 4 sätestab tingimused, mida peab isikuandmete töötleja arvesse võtma, et teha kindlaks, kas edasine töötlemine on kooskõlas esialgse eesmärgiga. Kehtivas IKS-is ei ole edasine töötlemine selgelt reguleeritud.
- d) Täiendatakse nõudeid teabele, mis andmetöötleja peab esitama andmesubjektile isikuandmete saamisel. Kehtiv seadus sätestab, et teave tuleb esitada andmesubjektilt nõusoleku küsimise ajal või enne seda (IKS § 12 lg-d 1 ja 3), üldmäärus, et isikuandmete saamise ajal (art 13 lg 1). Järgnevalt on toodud kehtiva ja uue regulatsiooni võrdlustabel.

Tabel 1. Nõudeid teabele, mis vastutav töötleja peab andma andmesubjektile isikuandmete saamisel

Kehtiv regulatsioon (IKS § 12)	Uus regulatsioon (artikkel 13)
<ul style="list-style-type: none"> • Isikuandmete töötleja või tema esindaja nimi, töötleja aadress ja kontaktandmed; • andmed, mille töötlemiseks luba antakse; • töötlemise eesmärk; • isikud, kellele andmete edastamine on lubatud; • kolmandatele isikutele edastamise tingimused; • andmesubjekti õigused edasise töötlemise osas; • delikaatsete isikuandmete puhul selgitus, et tegemist on delikaatsete isikuandmetega. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vastutava töötleja ning kui kohaldatav, siis vastutava töötleja esindaja nimi ja kontaktandmed; • Asjakohasel juhul andmekaitseametniku kontaktandmed; • isikuandmete töötlemise eesmärk ja õiguslik alus; • kui isikuandmete töötlemine toimub töötleja õigustatud huvi alusel (art 6 lg 1 p f), siis teave vastutava töötleja või kolmanda isiku huvide kohta; • asjakohasel juhul teave isikuandmete vastuvõtjate või vastuvõtjate kategooriate kohta; • asjakohasel juhul teave isikuandmete edastamise kohta kolmandale riigile või rahvusvahelisele organisatsioonile; • isikuandmete säilitamise ajavahemik või selle määramise kriteeriumid; • teave andmesubjekti õiguste kohta (õigus taotleda juurdepääsu oma isikuandmetele, õigus nõuda nende parandamist, kustutamist või töötlemise piiramist, õigus esitada vastuväide, õigus andmete ülekandmisele); • teave andmesubjekti õiguse kohta nõusolek igal ajal tagasi võtta (kui töötlemine toimub nõusoleku alusel); • teave õiguse kohta esitada kaebus järelevalveasutusele; • teave selle kohta, kas isikuandmete esitamine on õigusaktist või lepingust tulenev kohustus ning kas andmesubjekt on kohustatud isikuandmeid esitama; • teave automatiseeritud otsuste, sh profiilialüüsi tegemise kohta.

Täienevad ka nõuded teabele, mis tuleb esitada juhul, kui andmed ei ole saadud andmesubjektilt (IKS § 15 vs. artikkel 14).

- e) Kehtestatakse vanuseline alampiir, mille puhul on lapse nõusolek isikuandmete töötlemiseks infoühiskonna teenuste pakkumisel seaduslik (14 eluaastat). Kui laps on noorem kui 14-aastane, on töötlemine seaduslik üksnes sellisel juhul ja sellises ulatuses, milleks on nõusoleku andnud lapse seaduslik esindaja. Vastutav töötleja peab tegema mõistlikud pingutused, et kontrollida, et nõusoleku on andnud lapse seaduslik esindaja.
- f) Sätestatakse asjaolud, mille puhul on isikuandmete eriliikide (siiani delikaatsete isikuandmete) töötlemine lubatud (artikkel 9). Kehtivas IKS-is sellised tingimused puuduvad. Tulenevalt liikmesriikidele jäetud otsustusõigusest sätestatakse täiendavad alused eriliiki isikuandmete töötlemiseks ka eelnõu §-s 7. Eelduslikult ei kaasne muudatusega praktikas märkimisväärset mõju.
- g) Piiratakse isikute ringi, kellel on õigus pärast andmesubjekti surma anda luba andmesubjekti isikuandmete töötlemiseks. Praegu on see õigus andmesubjekti pärijal, abikaasal, alanejal või ülenejal sugulasel, õel või vennal, edaspidi üksnes andmesubjekti füüsilisest isikust pärijal.
- h) Säilib andmesubjekti õigus saada teavet enda isikuandmete töötlemise kohta. Uus regulatsioon täiendab loetelu teabest, mis tuleb vastutaval töötajal teatavaks teha:

Tabel 2. Andmesubjekti õigus tutvuda andmetega – nõuded teabele, mis vastutav töötleja peab esitama andmesubjektile andmesubjekti soovil

Kehtiv regulatsioon (IKS § 19 lg 1)

Uus regulatsioon (artikkel 15)

Kehtiv regulatsioon (IKS § 19 lg 1)	Uus regulatsioon (artikkel 15)
• Andmesubjekti kohta käivad isikuandmed;• isikuandmete töötlemise eesmärgid;• isikuandmete koosseis ja allikad;• kolmandad isikud või nende kategooriad, kellele isikuandmete edastamine on lubatud;• kolmandad isikud, kellele isikuandmed on edastatud;• isikuandmete töötleja või tema esindaja nimi ning isikuandmete töötleja aadress ja muud kontaktandmed.	• Töötlemise eesmärk;• Asjaomaste isikuandmete liigid;• Vastuvõtjad või vastuvõtjate kategooriad, kellele isikuandmed on avalikustatud või avalikustatakse, eelkõige kolmandates riikides olevad vastuvõtjad või rahvusvahelised organisatsioonid;• Kavandatav isikuandmete säilitamise ajavahemik või selle määramise kriteeriumid;• Teave õiguse kohta taotleda isikuandmete parandamist, kustutamist või piiramist või esitada vastuväide sellisele isikuandmete töötlemisele;• Teave õiguse kohta esitada kaebus järelevalveasutusele (AKI-le);• Teave automatiseeritud otsuste, sealhulgas profiilialalüüsi tegemise kohta;• Kui isikuandmed edastatakse kolmandale riigile või rahvusvahelisele organisatsioonile, siis teave kehtestatavatest kaitsemeetmetest.
i) Täiesti uue nõudena sätestatakse andmesubjekti õigus andmete ülekandmisele ühe vastutava töötleja juurest teise juurde. Ülekandmise õigus kohaldub, kui töötlemine põhineb andmesubjekti nõusolekul, lepingu täitmisel või kui andmeid töödeldakse automatiseeritult (vt täpsemalt artikkel 20). Kui see on tehniliselt teostatav, võib andmesubjekt nõuda, et vastutav töötleja edastab andmed otse teisele vastutavale töötlejale. Muudatusega võib kaasneda mõningane halduskoormuse suurenemine erasektori isikuandmete töötlejatele.	

- j) Sätestatakse selgelt andmesubjekti õigus esitada vastuväide teda puudutavate isikuandmete töötlemisele, mis toimub avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks, avaliku võimu teostamiseks või vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi alusel. Kui vastuväide esitatakse otseturunduse eesmärgil toimuva töötlemise suhtes, siis ei tohi isikuandmeid sellisel eesmärgil enam töödelda.

Sihtrühm I – andmesubjektid

Andmekaitse reform puudutab suuremal või vähemal määral kõiki andmesubjekte ehk kõiki Eestis elavaid inimesi. 1. jaanuari 2017 seisuga on sihtrühma suuruseks seega 1 315 635 inimest. Andmekaitse üldmääruse ja direktiivi 2016/680 sihtrühmaks on Euroopa tasandil üle 510 miljoni inimese.²⁵

Andmesubjektidele kaasneb muudatustega positiivne sotsiaalne mõju tõhusama isikuandmete kaitse kaudu. Suureneb informatsiooni hulk, mis andmesubjektile tuleb kättesaadavaks teha nii andmete saamisel kui ka hiljem andmesubjekti soovil, paraneb andmesubjekti võimalus kontrollida, kuidas ja kelle poolt tema isikuandmeid töödeldakse ja kellele edastatakse, ning esitada töötlemise suhtes vastuväiteid. Täiesti uue õigusena sätestatakse õigus andmete ülekandmisele ühe töötleja juurest teise juurde, mis füüsiliste isikute jaoks võib lihtsustada näiteks teenusepakkuja vahetust (telekommunikatsiooniteenused, kommunaalteenused jm). Üldmääruses rõhutatakse korduvalt põhimõtet, et andmesubjekti tuleb informeerida selges ja lihtsas keeles – see puudutab näiteks töötlemiseks nõusoleku küsimist, teabe esitamist ning andmesubjekti teavitamist rikkumise toimumisest. Ei ole võimalik hinnata, kui palju on andmesubjektid seni oma õigusi seoses isikuandmete töötlemisega kasutanud ega kui palju hakatakse seda tegema pärast eelnõu ja üldmääruse jõustumist. Rolli mängivad siinkohal näiteks elanikkonna teadlikkus uuest regulatsioonist ning üldine usaldus avaliku ja erasektori vastu.

Uueks muudatuseks on alampiiri kehtestamine lapse vanusele, mille puhul on lapse nõusolek isikuandmete töötlemiseks infoühiskonna teenuste pakkumisel seaduslik. Eestis on kavas kehtestada alampiiriks 14 eluaastat²⁶. Kuigi andmekaitse reformiga ei kaasne andmesubjektidele üldjuhul mingeid kohustusi ega täiendavat halduskoormust, siis edaspidi suureneb lastevanemate vastutus lapse isikuandmete töötlemisel internetikeskkonnas (võib hõlmata kasutajaprofiili loomist, isikuandmete kogumist, otseturundust). Sõltuvalt teenusepakkujast võib see tähendada ka täiendavaid tegevusi vanemliku vastutuse tõendamiseks. Positiivne mõju seisneb lapse isikuandmete kuritarvitamise võimaluste vähenemises internetikeskkonnas, mis lisaks kuritegelikule tegevusele hõlmab ka sotsiaalseid probleeme (nt libakontod, veebikiusamine). Statistikaameti andmetel elas 1. jaanuari 2017 seisuga Eestis 201 191 alla 14-aastast last.

Andmesubjekti õigusi puudutavate muudatuste sihtrühm on suur (100% elanikkonnast) ning ka mõjude esinemise sagedus tõenäoliselt suur – isikuandmeid töödeldakse paljudes

²⁵ Elanikkonna andmed Eesti Statistikaameti ja Eurostati andmebaasidest.

²⁶ Lapse nõusolekut isikuandmete töötlemiseks, sh liikmesriikide senist praktikat, on analüüsinud Macenaite ja Kosta (2017): <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13600834.2017.1321096> (02.11.2017).

erinevates valdkondades nii avalikus kui erasektoris. Mõju ulatus on enamikel juhtudel pigem väike. Andmekaitsereformiga kaasnevat mõju andmesubjektidele võib tervikuna hinnata oluliseks (HÕNTE § 46 tähenduses).

Sihtrühm II – isikuandmete töötajad

Isikuandmete töötajad võivad olla füüsilised või juriidilised isikud, avaliku sektori asutused või muud organid. Võib eeldada, et isikuandmeid töötleb enamik ettevõtjatest (kui mitte põhitegevuse raames, siis seoses tööõigusega või turunduslikel eesmärkidel), samuti valitsusasutused, kohalikud omavalitsused ja nende asutused, muud riigiasutused, avalikõiguslikud juriidilised isikud ning kolmanda sektori vabaihendused. Seega on sihtrühm väga suur.

Statistikaameti andmetel oli 2016. aasta lõpus Eestis ligi 160 000 majanduslikult aktiivset majandusüksust. Võttes aluseks majandusüksuste institutsionaalsete sektorite klassifikaatori, siis valitsemissektorisse kuuluvaid asutusi ja avaliku sektori osalusega ettevõtteid oli nende hulgas 3125²⁷. Majanduslikult aktiivseid ettevõtteid tegutseb Eestis üle 120 000 ning mittetulundusühinguid ja sihtasutusi ligi 32 000²⁸ – suurt osa neist mõjutavad andmekaitsereformiga kaasnevad muudatused.

Tabel 3. Valitsemissektori asutused ja ettevõtted põhitegevusalade lõikes 2016. aastal

EMTAK	Tegevusala	Asutuste arv	%
Valitsemissektor			
P85	Haridus	1223	39%
R91	Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus	511	16%
O84	Avalik haldus ja riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus	456	15%
R93	Sportitegevus ning lõbustus- ja vaba aja tegevused	325	10%
Q87	Hoolekandeesutuste tegevus	113	4%
Q88	Sotsiaalhoolekanne majutuseta	67	2%
D35	Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	63	2%
E36	Veekogumine, -töötlus ja -varustus	51	2%
Q86	Tervishoid	49	2%
L68	Kinnisvaraala tegevus	47	2%
M71	Arhitekti- ja inseneritegevused	25	1%
M72	Teadus- ja arendustegevus	22	1%
R90	Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus	22	1%
M70	Peakontorite tegevus, juhtimisalane nõustamine	15	0%
H52	Laondus ja veondust abistavad tegevusalad	13	0%
E38	Jäätmekogumine, -töötlus ja -kõrvaldus, materjalide taaskasutusele võtmine	12	0%
	Muud tegevusalad	111	4%
Ettevõtted			
G	Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	21 625	18%
M	Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	16 334	14%

²⁷ Arvestatud on valitsemissektori asutusi (klassifikaatorid S1311-S1314) ja avaliku sektori mittefinantsettevõtteid (S11001), arvestatud ei ole registrist kustutatud üksuseid. Andmed statistikaameti kodulehelt: <http://www.stat.ee/majandusüksuste-klassifitseerimise-abiinfo> (seisuga 09.11.2017).

²⁸ Andmed statistikaameti andmebaasist (majandus – majandusüksused) seisuga 09.11.2017.

A	Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	12 041	10%
F	Ehitus	11 848	10%
C	Töötlev tööstus	8811	7%
H	Veondus ja laondus	8470	7%
L	Kinnisvaraalane tegevus	7446	6%
S	Muud teenindavad tegevused	7123	6%
J	Info ja side	6448	5%
N	Haldus- ja abitegevused	6054	5%
	Muud tegevusalad	14 250	12%

Andmesubjekti õigusi puudutavad muudatused – erinevalt vastutava töötaja kohustusi puudutavatest muudatustest (vt alapunkt 6.2.) – on andmetöötlejatele eelkõige töökorraldusliku mõjuga (teabe esitamise kohustus, lapsevanema nõusoleku küsimine, edasise töötlemise lubatavus, andmete ülekandmine), kuid teatud juhtudel kaasneb ka otsene rahaline mõju. Kulud võivad kaasneda näiteks seoses infosüsteemide arendamisega, et tagada isikuandmete säilitamine vaid piiratud ajavahemikus, või andmete ülekandmiseks vajalike arendustega. Puudub täpne ülevaade, kui paljusid riigi, kohaliku omavalitsuste või avalikke ülesandeid täitvate eraõiguslike isikute andmekogude infosüsteeme tuleb andmekaitse reformi valguses muuta ning millises ulatuses. Vajaduse üle otsustab andmekogu vastutav töötaja. Riigi infosüsteemi haldussüsteemis RIHA on praegu registreeritud üle 1500 infosüsteemi ja andmekogu. Üksnes erasektoris kasutuses olevaid infosüsteeme isikuandmete töötlemiseks on kindlasti rohkem.

Andmesubjekti õigusi puudutavate muudatuste mõju andmetöötlejatele on keskmise ulatusega – muudatustega kohanemine ei ole liigselt koormav ning ei piira andmetöötlejate põhitegevust ebaproportsionaalselt. Kohanemine uute nõuetega võib olla aja- ja ressursikulukam ettevalmistusperioodil, s.o enne üldmääruse jõustumist, vähenedes aja jooksul. Mõju esinemise sagedus varieerub andmetöötlejate lõikes ning sõltub näiteks sellest, kas andmeid töödeldakse põhitegevuse või toetavate tegevuste raames. Ebasoovitava riskina võib välja tuua ohu, et teatud erandjuhtudel võib andmetöötlejatele kaasneda ebaproportsionaalselt suur koormus, võrreldes andmesubjekti õiguste kaitsest tuleneva kasuga (näiteks isikuandmete ülekandmine ühe vastutava töötaja juurest teise juurde, kui see on tehniliselt teostatav, kuid ressursimahukas).

Muudatustega kaasneb halduskoormuse kasv ettevõtjatele ning töökoormuse kasv avaliku sektori asutustele. Sihtrühma suurist arvestades võib muudatuste mõju tervikuna hinnata HÕNTE § 46 mõistes oluliseks.

6.2. Vastutava töötaja kohustusi puudutavad muudatused

Vastutava ja volitatud töötaja kohustused on suures osas sätestatud üldmääruse IV peatükis²⁹. Muudatused on üldjoontes suunatud isikuandmete töötaja kohustuste ja vastutuse suurendamisele, et tagada isikuandmete turvaline ja läbipaistev töötlemine. See toob paratamatult kaasa halduskoormuse suurenemise ja täiendava ressursikulu. Kokkuvõtte peamistest vastutava töötaja kohustusi puudutavatest muudatustest:

²⁹ Info olulisemate muudatuste kohta koos rakendamist puudutavate selgitustega on kättesaadav Andmekaitse Inspeksiooni veebilehel: <http://www.aki.ee/et/andmekaitse-reform/andmetootleja-kohustused> (02.11.2017).

- a) Võimaldatakse isikuandmete töötlemine kaasvastutavate töötlejate poolt, kes on ühiselt kindlaks määranud isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid (artikkel 26). Kaasvastutavad töötlejad peavad määrama vastutusvaldkonnad üldmääruse kohaste kohustuste täitmisel. Muudatusega kaasnev mõju on väike nii isikuandmete töötlejatele kui andmesubjektidele.
- b) Kuigi tegemist ei ole uue muudatusega, siis rõhutab üldmäärus senisest enam vajadust rakendada asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, mis on vajalikud andmekaitsepõhimõtete tõhusaks rakendamiseks ja kaitsemeetmete lõimimiseks isikuandmete töötlemisse (nt võimalikult väheste andmete kogumine, üksnes eesmärgipärane töötlemine). Artiklis 32 tuuakse välja nimekiri võimalikest tehnilistest ja korralduslikest meetmetest, et tagada töötlemise turvalisus:
- isikuandmete pseudonümiseerimine ja krüpteerimine;
 - võime tagada isikuandmeid töötlevate süsteemide ja teenuste kestev konfidentsiaalsus, terviklus, kättesaadavus ja vastupidavus;
 - võime taastada õigeaegselt isikuandmete kättesaadavus ja juurdepääs andmetele füüsilise või tehnilise vahejuhtumi korral;
 - tehniliste ja korralduslike meetmete tõhususe korrapärase testimise ja hindamise kord.
- c) Väljaspool Euroopa Liitu asuvale isikuandmete töötlejale, kes töötleb liidus asuvate andmesubjektide isikuandmeid, kehtestatakse kohustus määrata oma esindaja liidus (vt täpsemalt artikkel 27).
- d) Oluliselt detailsemalt sätestatakse nõuded lepingule või õigusaktile, millega vastutav töötleja volitab isikuandmete töötlemise volitatud töötlejale (vt artikkel 28).
- e) Isikuandmete töötlejal tuleb edaspidi registreerida tema vastutusel tehtavad isikuandmete töötlemise toimingud ning pidada sellekohast registrit (vt artikkel 30). Kohustust ei kohaldata vähem kui 250 töötajaga ettevõtjale või organisatsioonile, välja arvatud juhul, kui töötlemine kujutab tõenäoliselt ohtu andmesubjekti õigustele või vabadustele, töötlemine ei ole juhtumipõhine või töödeldakse isikuandmete eriliike või süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud andmeid.
- f) Kehtestatakse vastutava töötleja kohustus teavitada Andmekaitse Inspeksiooni isikuandmetega seotud rikkumisest. Teavitada tuleb põhjendamatu viivitusega ja võimaluse korral 72 tunni jooksul. Teavitama ei pea, kui rikkumine ei kujuta endast tõenäoliselt ohtu füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele. Teatud juhtudel on kohustus teavitada ka andmesubjekti.
- g) Edaspidi tuleb enne kõrge riskiga isikuandmete töötlemise alustamist teha andmekaitsealane mõjuhinnang (artikkel 35). Mõjuhinnangu peavad tegema kõik need andmetöötlejad, kelle isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke arvesse võttes tekib tõenäoliselt suur oht füüsilistele isikute õigustele ja vabadustele. AKI hinnangul tehakse kõrge riskiga andmetööstustoiminguid paljudes eri valdkondades³⁰, mistõttu on muudatusest mõjutatud isikute ring suur. Kui mõjuanalüüs kinnitab suure ohu riski, tuleb enne isikuandmete töötlemist konsulteerida Andmekaitse Inspeksiooniga (artikkel 36).
- h) Isikuandmete töötleja on tulevikus kohustatud määrama andmekaitse spetsialisti, kui:

³⁰ AKI koostatud loetelu valdkondadest, kus tehakse kõrge riskiga andmetööstustoiminguid: <http://www.aki.ee/et/andmekaitse-reform/mis-andmekaitsealane-mojuhinnang> (02.11.2017)

- isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus või organ (avaliku võimu kandja);
- töötleva põhitegevuse moodustavad isikuandmete töötlemise toimingud, mille laad, ulatus ja/või eesmärk tingivad ulatusliku andmesubjektide korrapärase ja süstemaatilise jälgimise, või
- töötleva põhitegevuse moodustab andmete eriliikide ulatuslik töötlemine või süüteasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud isikuandmete ulatuslik töötlemine.

Muudatus mõjutab suurt hulka isikuandmete töötlejaid ning toob enamiku jaoks kaasa täiendava rahalise kulu seoses andmekaitsepetsialisti määramise, koolitamise või teenuse ostmisega. Andmekaitsepetsialist peab olema oma ülesannete täitmisel vaba ning alluma kõrgeimale juhtimistasandile, andmetöötleva peab tagama huvide konflikti vältimise.

- i) Kaovad ära kohustused registreerida delikaatsete isikuandmete töötlemine ning määrata isikuandmete kaitse eest vastutav isik (IKS 5. ptk). Viimast hakkab sisuliselt asendada andmekaitsepetsialisti ametikoht.
- j) Artikkel 40 sätestab võimaluse, et andmetöötlejaid esindavad ühendused võivad koostada toimimisjuhendeid, mis täpsustavad näiteks isikuandmete õiglast ja läbipaistvat töötlemist, isikuandmete kogumist, pseudonümiseerimist, teavitamist jm aspekte. Akrediteeritud asutus võib teostada järelevalvet, et toimimisjuhendi täitmise kohustuse võtnud andmetöötleva seda ka täidab.
- k) Kehtestatakse regulatsioon andmekaitsealase sertifitseerimise võimaldamiseks. Sertifitseerimine on vastutavatele ja volitaud töötlejatele vabatahtlik, kuid aitab suurendada isikuandmete töötlemise läbipaistvust, tõendada üldmääruse nõuete järgimist ning annab signaali andmesubjektile, et tema isikuandmeid töödeldakse turvaliselt. Sertifikaadi saab väljastada sertifitseerimisasutus, mille on akrediteerinud Andmekaitse Inspeksioon .
- l) Senisest detailsemalt sätestatakse tingimused, mille korral võib isikuandmeid edastada kolmandatele riikidele või rahvusvahelistele organisatsioonidele. Võrreldes kehtiva regulatsiooniga (IKS § 18) suureneb mõnevõrra vastutava või volitatud töötleva vastutus veendumaks ja tõendamaks, et vastuvõtja töötleb isikuandmeid turvaliselt. Muudatuse mõju andmetöötlejatele on peamiselt töökorralduslik, andmete edastamist kolmandatele riikidele ei piirata senisest suuremas ulatuses, kuid tuleb selgemalt tõendada kaitse piisavus.

Sihtrühm I – isikuandmete töötlevad

Nagu punktis 6.1. selgitatud, siis isikuandmete töötlevate sihtrühm on tervikuna suur – Eestis on ligi 160 000 majanduslikult aktiivset majandusüksust, kellest enamikku mõjutavad isikuandmete töötleva kohustusi puudutavad muudatused. Mõju on tõenäoliselt suurem neile, kellel tuleb edaspidi määrata andmekaitsepetsialist, koostada andmekaitsealaseid mõjuhinnanguid või registreerida tema vastutusel tehtavad isikuandmete töötlemise toimingud.

Artikkel 37 lg 1 sätestab, et andmekaitsepetsialisti peavad määrama kõik avaliku sektori asutused, välja arvatud õigust mõistvat funktsiooni täitvad kohtud. Käesoleva seaduse § 4 võtab kasutusele avaliku võimu kandja termini, millest tuleks lähtuda ka avaliku sektori asutuse mõiste sisustamisel, sh ka andmekaitsepetsialisti määramise kohustuse

kindlakstegemisel. Valitsemissektorisse kuuluvaid asutusi ja avaliku sektori osalusega ettevõtteid on Eestis 3125, kuid lisaks neile laieneb andmekaitse spetsialisti määramise kohustus ka füüsilistele või eraõiguslikele juriidilistele isikutele, kes teostavad avalikku võimu või täidavad avalikke ülesandeid (nt halduslepingu alusel). Avaliku võimu kandjad võivad mitme asutuse või organi jaoks määrata ühe andmekaitse spetsialisti olenevalt nende organisatsioonilisest struktuurist või suuruselt (artikkel 37 lg 3). Sellisteks näideteks võib olla kohaliku omavalitsuse juures asuv andmekaitse spetsialist, kes täidab andmekaitse spetsialisti ülesandeid ka kohalikele raamatukogule ja lasteaiale.

Erasektorile üldine andmekaitse spetsialisti määramise kohustus ei laiene. Küll aga tekib kohustus siis, kui töötaja põhitegevuse moodustavad isikuandmete töötlemise toimingud, mille laad, ulatus või eesmärk tingivad ulatusliku andmesubjektide korrapärase ja süstemaatilise jälgimise. Andmekaitse spetsialisti kohustus kaasneb ka eriliiki andmete ulatusliku töötlemisega. Kuna tegemist ei ole üheselt defineeritud kriteeriumidega, siis peab selle üle otsustama iga andmetöötaja ise lähtudes Andmekaitse Inspeksiooni ja Euroopa komisjoni juhistest³¹.

Registriandmete tuginedes saab üldistatult välja tuua äriühingud (tegevusalade kaupa), kellele võib rakenduda andmekaitseametniku määramise kohustus, st nende põhitegevus võib hõlmata andmesubjektide ulatuslikku, korrapärast ja süstemaatilist jälgimist või andmete eriliikide ja süütegudega seotud isikuandmete töötlemist. Tegemist on informeeriva, kuid kindlasti mitte täpse ega ammendava loeteluga (tabel 4).

Tabel 4. Äriühingute arv, kelle põhitegevus võib hõlmata isikuandmete ulatuslikku, korrapärast ja süstemaatilist jälgimist³²

Põhitegevusala	N	Hõlmatud EMTAK koodid
Kinnisvaraala tegevus (sh kinnisvarabürood, kinnisvara haldus)	5043	6831, 68311, 6832, 68321, 68322, 68329
Finants- ja kindlustustegevus (sh investeerimine, laenuandmine, pangad, finantsnõustamine, kindlustus, fondide valitsemine jm)	3822	64191, 64301, 6492, 64921, 64929, 65111, 65121, 65301, 66111, 6612, 66121, 66129, 6619, 66191, 66199, 66211, 66221, 66291, 66301
Jaemüük posti või interneti teel	3182	47911
Haldus- ja abitegevused (sh tööhõiveagentuurid, reisibürood, turvatöö, inkassoteenused jm)	2655	78101, 78201, 78301, 79111, 79121, 80101, 80201, 80301, 82911
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne (sh üldarstiabi, hambaravi, õendusabi jm)	2412	86101, 8621, 86211, 86231, 8690, 86901, 86902, 86903, 86904, 86905, 86906, 86909, 87101, 8720, 87201, 87301, 879, 8790, 87901, 87909
Info ja side (sh andmetöötlus, veebihosting, veebiportaalid, telekommunikatsioon, ajakirjade kirjastamine jm)	2407	58121, 58131, 58141, 6110, 61101, 61109, 6120, 61201, 61209, 61301, 61901, 63111, 63121
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus (sh teadus ja arendus biotehnoloogia vallas, reklaami vahendamine, turu-uuringud ja küsitlused)	1126	72111, 7312, 73121, 73201
Majutus (sh hotellid, motellid, külalistemajad)	584	5510, 55101, 55102, 55103

³¹ AKI suunised andmekaitse spetsialisti määramise osas: <http://www.aki.ee/et/andmekaitse-reform/kes-peavad-maarama-andmekaitse spetsialisti> (09.11.2017)

³² Äriregistri andmed majanduslikult aktiivsete äriühingute kohta (st andmed ei sisalda MTÜ-sid, SA-id ja riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklikusse registrisse kuuluvaid asutusi, 02.02.2017).

Vastavalt üldmääruse artikli 37 lõikele 6 võib andmekaitseametnik olla andmetöötleva koosseisuline töötaja või täita ülesandeid teenuslepingu alusel. Üks andmekaitseametnik võib töötada mitme andmetöötleva heaks, samuti võib kontsern määrata ühise andmekaitse spetsialisti, tingimusel et ta on hõlpsasti kättesaadav kõikidest tegevuskohtadest. Huvirühmadega konsulteerimisel on avaldatud arvamust, et andmekaitse spetsialist peab ettevõtet ja selle tööprotsesse väga hästi tundma, mistõttu võiks tegemist olla pigem ettevõttesisesega töötajaga. AKI hinnangul vastab andmekaitseametniku ametikohale tänases Eesti seaduses ettenähtud isikuandmete töötlemise eest vastutav isik, keda on seni määratud üle 1100³³. Tuleb märkida, et andmekaitse spetsialisti määramise kohustus ei ole Euroopa mõistes uus regulatsioon – näiteks Saksamaal töötab juba praegu hinnanguliselt 90% ettevõtete juures andmekaitseametnik.

Lähtudes andmekaitse spetsialisti ülesannetest ja kompetentsidest, on huvirühmade hinnangul uue ametikohaga võrreldavaks tegevusalaks auditeerimine. Ühe suurema töövahendusportaali andmetel on audiitori keskmine netokuupalk 1559 eurot³⁴ (palgakulu tööandjale 2642 eurot kuus ja 31 704 eurot aastas). Kulud kaasnevad ka andmekaitse spetsialisti koolitamisega – kõrgkoolide juures pakutavate andmekaitse spetsialisti koolituste hind jääb eelnõu koostamise ajal vahemikku 1400–2400 eurot. Milliseks kujuneb andmekaitse spetsialisti teenuse hind, selgub tõenäoliselt turukonkurentsi olukorras.

Täiesti uuteks kohustusteks andmetöötlevatele on ka isikuandmete töötlemise toimingute registreerimine (artikkel 30) ja andmekaitsealase mõjuhinnangu koostamine (artikkel 35). Registreerimise kohustus tekib enam kui 250 töötajaga ettevõtjatele, samuti ettevõtjatele, kelle teostatav töötlemine kujutab tõenäoliselt ohtu andmesubjekti õigustele ja vabadustele, töötlemine ei ole juhtumipõhine või töödeldakse eriliiki isikuandmeid või süütegudega seotud andmeid. Kuigi üle 250 töötajaga ettevõtted moodustavad Eestis kõigest 0,2% ettevõtetest³⁵, siis teistest tingimustest tulenevalt puudutab nõue tõenäoliselt suuremat hulka andmetöötlevaid (näiteks süstemaatilise andmete töötlemise puhul). Mõjuhinnangu peavad tegema kõik need andmetöötlevad, kelle isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke arvesse võttes tekib tõenäoliselt füüsilistele isikute õigustele ja vabadustele suur oht. Üldmäärus täpsustab juhte, millal mõjuhinnangu tegemine on nõutav ning muu hulgas sätestab järelevalveasutuse (AKI) kohustuse koostada ja avalikustada loetelu andmetöötlevate toimingutest, mille suhtes nõuet kohaldatakse.

Eelnõu koostaja hinnangul avaldavad isikuandmete töötleva kohustusi puudutavad muudatused sihtrühmale ulatuslikku ja sagedast mõju, paljudel juhtudel läbi otsese rahalise kulu. Kogukulude hindamine nii era- kui avalikule sektorile eeldaks mitmete eelduste püstitamist ning ka siis oleks hinnang väga ligikaudne – mitmete nõuete kohaldamise ja selle ulatuse üle otsustab andmetöötleva ise tulenevalt enda andmetöötlevuse eripärast.

³³ Andmekaitse Inspeksiooni peadirektori ülevaade, lk 10: http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/ylevaade_reformist_14102016.pdf.

³⁴ Palgaandmed ametikohtade järgi: <http://www.palgad.ee/salaryinfo>. Tegemist on valimi põhjal saadud tulemusega, mis ei pruugi olla üldistatav üldkogumile.

³⁵ Statistikaameti andmetel tegutses Eestis 2016. aastal 196 ettevõtet, kus oli 250 või rohkem töötajat.

Sihtrühmad II – tulevased andmekaitseametnikud, teenust osutama hakkavad ettevõtted, ülikoolid ja teised koolitajad, sertifitseerimisasutused, andmesubjektid

Andmekaitse spetsialist regulatsiooniga tekib tööturul vajadus uue, praegu puuduva, ametikoha järele, mis eeldab ka vastava kvalifikatsiooniga töötajate olemasolu. Turul on tekkinud nii nõudlus kui pakkumine erinevate andmekaitsega seotud koolituste, sh ka andmekaitse spetsialisti koolituste järele. Teenuseid pakuvad näiteks ülikoolid, advokaadibürood ning koolitus- ja konsultatsioonifirmad. Esimesed teenusepakkujad on hakanud pakkuma ka andmekaitse teenuseid, et aidata klientidel üldmääruse jõustumise ajaks enda andmetöötlamine nõuetega kooskõlla viia. Paraku ei ole võimalik täpselt hinnata, kui paljusid ettevõtteid regulatsioon otseselt või kaudselt puudutama hakkab või milline saab olema mõju turuosalistele ja tööjõuturule.

Tõendamaks, et andmetöötleja isikuandmete töötlemise toimingud vastavad üldmäärusele, võib akrediteeritud sertifitseerimisasutus, Andmekaitse Inspeksioon või andmekaitse nõukogu väljastada andmetöötlejale sellekohase sertifikaadi. Sertifitseerimine on andmetöötlejatele vabatahtlik, küll aga on liikmesriik kohustatud välja töötama sertifitseerimisasutuste akrediteerimisprotsessi ning julgustama sertifitseerimismehhanismide ja andmekaitsepiisrite ja -märgiste kasutuselevõttu. Võimalikeks sertifitseerimisasutusteks võivad tulevikus olla erialaliidud, mis oskaksid arvestada valdkonna ettevõtete andmetöötluse vajaduste ja eripäradega. Riigiportaali www.eesti.ee andmetel tegutseb Eestis 55 erialaliitu³⁶. Sertifitseerimisasutustele antakse akrediteering maksimaalselt viieks aastaks. Andmetöötlejate seisukohast on sertifitseerimisel ja heakskiidetud toimimisjuhendi kasutamisel signaalseeriv efekt – selle kaudu saab tõendada andmesubjektidele (nt klientidele) toodete või teenuste andmekaitse taset ja seega suurendada isikuandmete töötlemisega seotud usaldusvärsust. Teisest küljest saab sertifitseerimisega tõendada üldmääruse erinevate sätete järgimist ja nõuetele vastavust. Andmetöötleja tegevusele saab anda andmekaitse sertifikaadi maksimaalselt kolmeks aastaks.

Muudatustel on tervikuna positiivne mõju ka andmesubjektidele – paremini on tagatud nende õigus isikuandmete kaitsele ning isikuandmetega seotud rikkumistele reageerimine. Nõuete efektiivne rakendamine avaliku võimu kandjate poolt suurendab elanike üldist usaldust avalikus sektoris toimuva andmetöötluse vastu.

6.3. Andmekaitse Inspeksiooni tegevusega seotud muudatused

Eestis määratakse sõltumatuks järelevalveasutuseks üldmääruse artikli 51 mõistes Andmekaitse Inspeksioon (eelnõu § 53), kes vastutab määruse kohaldamise järelevalve eest, et kaitsta füüsiliste isikute põhiõigusi ja -vabadusi seoses nende isikuandmete töötlemisega ning hõlbustada isikuandmete vaba liikumist liidus. Andmekaitse Inspeksiooni tegevust mõjutab hulk muudatusi:

- a) Täpsustatakse ja täiendatakse loetelu Andmekaitse Inspeksiooni ülesannetest (vt tabel 5). Lisaks sätestab eelnõu § 58 lg 2 täiendavad pädevused eelnõu raames reguleeritavas osas.

³⁶ Erialaliitude loetelu: https://www.eesti.ee/est/kontaktid/erialaliidud_1 (31.01.2017).

Tabel 5. Andmekaitse Inspeksiooni ülesanded kehtiva ja uue regulatsiooni valguses

Kehtiv regulatsioon (IKS § 33 lg 1)	Uus regulatsioon (artikkel 57)
<p>Andmekaitse Inspeksioon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kontrollib IKS-is sätestatud nõuete täitmist; • rakendab haldussundi; • algatab väärtomenetluse ja kohaldab karistust; • teeb koostööd välisriikide pädevate asutustega; • annab soovituslikke juhiseid; • täidab muid seadusest tulenevaid ülesandeid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jälgib määruse kohaldamist ja tagab selle; • suurendab üldist teadlikkust töötlemise ohtudest, normidest, kaitsemeetmetest ja õigustest; • nõustab parlamenti, valitsust ja teisi institutsioone; • edendab andmetöötajate teadlikkust; • annab andmesubjektile teavet tema õiguste kohta; • käsitleb ja menetleb andmesubjekti nimel esitatud kaebusi; • teeb koostööd teiste järelevalveasutustega; • toimetab uurimisi määruse kohaldamise kohta; • jälgib suundumusi, mis mõjutavad isikuandmete kaitset (info- ja sidetehnoloogiad, kaubandustavad); • võtab vastu vastutavat ja volitatud töötajat omavahel siduva lepingu tüüptingimused ning standardsed andmekaitseklauslid andmete edastamiseks asjakohaste kaitsemeetmete kohaldamisel; • koostab ja avalikustab töötlemise toimingute tüüpide loetelu, mille puhul on andmekaitsealane mõjuhinnang kohustuslik; • eelneva konsulteerimise käigus annab nõu seoses kavandatud isikuandmete töötlemisega; • ergutab toimumisjuhendite koostamist ja kiidab heaks toimumisjuhendite kavandid; • ergutab andmekaitse sertifikaatide kehtestamist ja kiidab heaks sertifitseerimise kriteeriumid; • vaatab korrapäraselt läbi AKI poolt väljastatud sertifikaadid; • koostab ja avaldab toimumisjuhendite järelevalvet teostava asutuse ja sertifitseerimisasutuse akrediteerimise tingimused; • akrediteerib toimumisjuhendite järelevalvet teostavad asutused ja sertifitseerimisasutused; • kinnitab lepinguklauslid või -sätteid, millega sätestatakse asjakohased kaitsemeetmed isikuandmete edastamiseks kolmandatesse riikidesse; • kiidab heaks kontsernisiseseid eeskirjad; • panustab andmekaitse nõukogu tegevusse; • peab registrit määruse rikkumiste ja võetud meetmete kohta; • täidab mis tahes muid isikuandmete kaitsega seotud ülesandeid.
<p>b) Kuna andmekaitse spetsialisti määranud vastutaval või volitatud töötlejal tekib kohustus teavitada sellest järelevalveasutust, siis tuleb AKI-l lisaks tabelis 5 loetletud ülesannetele ka registreerida andmekaitse spetsialistide kontaktandmed.</p>	

- c) AKI-le antakse õigus korraldada andmekaitse spetsialisti teadmiste ja kutseoskuste hindamise eksameid (vähemalt esialgu, vt eelnõu § 56).
- d) AKI teostab riiklikku ja haldusjärelevalvet isikuandmete töötlemiseks kehtestatud nõuete üle. Täiendatakse loetelu AKI poolt kohaldatavatest riikliku järelevalve erimeetmetest (lisanduvad viibimiskeeld, vallasasja hoiulevõtmine ja hoiulevõetud vallasasja müümine või hävitamine) ning riikliku järelevalve erisusena sätestatakse üldmääruse artiklis 58 loetletud uurimisvolitused.
- e) Reguleeritakse liikmesriikide järelevalveasutuste omavahelist koostööd, vastastikust abistamist, ja ühisoperatsioone, et tagada määruse ühetaoline ja efektiivne kohaldamine Euroopa Liidus (artiklid 60–62).
- f) Andmekaitse Inspeksioonile kaasneb kohustus teha koostööd Euroopa Andmekaitseinspeksiõnõukoguga, sh teatud juhtudel saata kinnitamiseks enda otsuste eelnõusid ja muud asjakohast teavet (vt artikkel 64).
- g) Sunniraha määr, mida võib AKI ettekirjutuse täitmata jätmise korral rakendada, suureneb 9600 eurolt 30 000 euroni.
- h) Võrreldes kehtiva IKS-iga, suurenevad oluliselt isikuandmete töötlemisega seotud rikkumiste eest määratavad karistused (vt tabel 6). Kehtiva IKS-i kohaselt saab isikuandmete töötlemise nõuete rikkumise eest karistada füüsilist isikut rahatrahviga kuni 1200 eurot ning füüsilist isikut kuni 32 000 eurot. AKI peab tagama, et trahvi määramine oleks tõhus, proportsionaalne ja heidutav. Määrus sätestab konkreetsed aspektid, mida järelevalveasutus peab kaaluma karistuse üle otsustamisel.

Tabel 6. Vastutus üldmääruse nõuete rikkumise eest

Rikkumine	Artiklid	Trahv füüsilisele isikule (eurod)	Trahv juriidilisele isikule
Vastutava või volitatud töötaja kohustuste rikkumine	8, 11, 25–39, 42, 43	kuni 10 000 000	kuni 10 000 000 eurot või kuni 2% aastakäibest
Sertifitseerimise korra rikkumine	42, 43	kuni 10 000 000	kuni 10 000 000 eurot või kuni 2% aastakäibest
Toimimisjuhendi järgimise üle järelevalve teostamise korra rikkumine	art 41 lg 4	kuni 10 000 000	kuni 10 000 000 eurot või kuni 2% aastakäibest
Isikuandmete töötlemise põhimõtete rikkumine, sh andmesubjekti nõusoleku andmise korra rikkumine	5–7, 9	kuni 20 000 000	kuni 20 000 000 eurot või kuni 4% aastakäibest
Andmesubjekti õiguste rikkumine	12–22	kuni 20 000 000	kuni 20 000 000 eurot või kuni 4% aastakäibest
Isikuandmete edastamise korra rikkumine	44–49	kuni 20 000 000	kuni 20 000 000 eurot või kuni 4% aastakäibest
Isikuandmete töötlemise korra rikkumine eriolukordades	eelnõu §-d 9–12	kuni 20 000 000	kuni 20 000 000 eurot või kuni 4% aastakäibest
Andmekaitse inspeksiõoni korralduse täitmata jätmine	art 58 lg 2	kuni 20 000 000	kuni 20 000 000 eurot või 4% aastakäibest
Andmekaitse inspeksiõoni juurdepääsu võimaldamise rikkumine	art 58 lg 1	kuni 20 000 000	kuni 20 000 000 eurot või 4% aastakäibest

Sihtrühm I – Andmekaitse Inspeksiõon

Mõju AKI-le on peamiselt töökorralduslik, kuid tulenevalt suurenevast töökoormusest kasvavad ka kulud. AKI-s töötab praegu 18 ametnikku, sh peadirektor.

AKI on hinnanud, et asutuse töökoormus hüppab üles eelkõige uue andmekaitseõiguse rakendamise eel ning sellele järgnevalt. Koormus tuleneb eelkõige selgitus- ja teavitustööst, samuti rikkumisteadete käitlemisest, andmekaitse spetsialistide registreerimisest ning väärtemenetluste läbiviimisest. Töökoormusega toimetulekuks on vähendatud ajutiselt omaalgatusliku järelevalvetöö mahtu (vt tabel 8) ning plaanitakse uuendada infosüsteemi.³⁷ AKI prognoosib enda kuludeks seoses üldmääruse rakendamisega 18 kuu jooksul kokku üle 112 000 euro, mis sisaldab kahe täistöökoormusega ametikoha personalikulud, majandamiskulusid ja välislähetusi.

Tabel 7. Isikuandmete kaitse üldmääruse rakendamise prognoositavad kulud Andmekaitse Inspeksioonile, 2018–2019 (eurod)

	2018 (12 kuud)	2019 (6 kuud)	Kokku (18 kuud)
Personalikulud	61 013	30 506	91 519
Majandamiskulud	10 840	10 320	21 160
Kokku	71 853	40 826	112 679

AKI on juba praegu enda veebilehel kättesaadavaks teinud suure hulga informatsiooni, mis puudutab uue andmekaitseõigusega kaasnevat peamisi muudatusi, abistamiseks isikuandmete töötlejaid uue regulatsiooniga ettevalmistumisel. Koostatud on juhendmaterjale, mis aitavad andmetöötajatel hinnata, millised andmekaitsealased kohustused neile rakenduvad, ning AKI ja kõrgkoolide omavahelises koostöös on välja töötatud spetsiaalsed andmekaitse spetsialisti täiendkoolituse programmid. Seega võib praktilist ettevalmistust määruse ja direktiivi jõustumiseks hinnata heaks.

Muudatuste mõju AKI-ile kui sihtrühmale on HÕNTE § 46 mõistes oluline: mõju avaldub sageli (igapäevatöö käigus) ning on ulatuslik – kohanemine eeldab suunatud ja planeeritud tegevusi pikema perioodi vältel. Ebasoovitavaks riskiks on töökoormuse kasv oodatust suuremas ulatuses, mille tagajärjel võib halveneda järelevalve või muude ülesannete kvaliteet. Muudatuste mõju mõnevõrra väheneb kohanemisperioodi möödudes. Positiivseks

Sihtrühm II – isikuandmete töötlejad

Isikuandmete töötled peavad senisest enam koostööd tegema AKI-ga. Näiteks teavitama AKI-it andmekaitse spetsialisti määramisest, teatud juhtudel küsima luba isikuandmete edastamiseks kolmandasse riiki, andma teada isikuandmetega seotud rikkumistest jm. Üheks enim kõneainet pakkunud muudatuseks on aga andmekaitsealaste rikkumiste eest määratavate trahvide suurenemine.

Millised mõjud kaasnevad selle muudatusega praktikas, ei ole võimalik ette prognoosida, kuid on tõenäoline, et mõningane suurenemine trahvisummades võrreldes senisega toimub. Siiani on AKI kui kohtuvälise menetleja poolt määratud trahvid olnud suhteliselt väikesed – 2015. aastal määrati väärtetrahv 14 korral, neist suurim trahvisumma oli 160 eurot, väiksem 16 eurot. Algatatud väärtemenetlused puudutasid kohalike omavalitsuste veebilehti (avalikku dokumendiregistrit), meditsiinitöötajaid, kes vaatasid ilma õigusliku aluseta isikute

³⁷ Andmekaitse Inspeksioon on selgitanud uue andmekaitseõiguse rakenduskulusid ja võimalikke riske: http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/memo-rakendusculud.pdf (13.11.2017).

terviseandmeid tervise infosüsteemis ning politsei infosüsteemi ja rahvastikuregistri väärkasutamist.³⁸ Arvestades, et uus andmekaitseregulatsioon on senisest oluliselt detailsem ning andmesubjekti õigusi rohkem kaitsev, siis võib suurenda ka rikkumiste arv ning väärteomenetluste hulk. 2016. aastal esitati AKI-le 390 kaebust, vaiet või väärteoteadet (tabel 8).

Tabel 8. AKI järelevalvetöö statistika, 2012–2016³⁹

	2012	2013	2014	2015	2016
Ringkirjad (ilma järelevalvet algatamata)				5	5
Võrdlevad seired	4	4	6	14	9
Kaebused, vaided, väärteoteated (esitatud)	404	550	413	446	390
Omaalgatuslikud järelevalveasjad (algatatud)	191	171	152	384	86
Kontrollkäigud (järelevalves)	23	15	48	35	33
Soovitused ja ettepanekud (järelevalves)				299	56
Ettekirjutused (reeglina eelneb ettepanek; reeglina sisaldab sunniraha hoiatust)	187	120	86	77	59
Väärteoasjad (lõpetatud)	43	29	11	16	16
Määratud trahvid ja rakendatud sunniraha	39	22	8	15	16

Muudatuste mõju isikuandmete töötlejatele on enamasti vähese ulatusega, st kohanemine on kerge ja ei vaja spetsiaalseid ümberkorraldusi. Erandiks võivad olla olukorrad, kus rikkumise menetlemiseks algatatakse väärteomenetlus, millega võib kaasneda senisest oluliselt suurem trahv (ulatuslik rahaline mõju). Andmetöötajatel, kes määravad andmekaitse spetsialisti, on andmekaitse spetsialist esmaseks ja peamiseks kontaktpunktiks suhtlemisel AKI-ga.

6.4. Mõju õiguskaitseasutustele

Muudest andmetöötajatest eraldi käsitletakse andmekaitse reformi mõju õiguskaitseasutustele, kuna isikuandmete töötlemist süütegude tõkestamisel, avastamisel, menetlemisel ja karistuste täideviimisel reguleerib kavandatava eelnõu kolmas peatükk, mitte üldmäärus. Eelnõu kolmanda peatükiga võetakse üle direktiiv 2016/680. Tuleb rõhutada, et eelnõu kolmas peatükk kohaldub isikuandmete töötlemisele õiguskaitseasutustes alates väärteomenetluse alustamisest.

Olulisemad muudatused võrreldes praegu süütegude menetlemisele kehtiva regulatsiooniga on järgmised:

- Isikuandmete säilitamise tähtaja kehtestamine. Isikuandmeid tohib isikustatud kujul säilitada üksnes seni, kuni see on vajalik selle eesmärgi täitmiseks, milleks andmed koguti.
- Isikuandmete eri kategooriate eristamine ning hinnangutel põhinevate isikuandmete eristamine.
- Sätetatakse andmesubjekti õigus teabele (kättesaadavaks tehtav teave, teavitamisel antav teave, andmesubjekti nõudmisel esitatav teave) ning õigus isikuandmete

³⁸ AKI ülevaade „Avaliku teabe seaduse ja isikuandmete kaitse seaduse täitmisest 2015. aastal“ http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/AASTARAAMAT.pdf (14.11.2017)

³⁹ Andmed Andmekaitse Inspeksiooni veebilehelt: <http://www.aki.ee/et/inspeksioon/statistika> (14.11.2017)

parandamisele ja kustutamisele. Võrreldes üldmäärusega on jäetud rohkem ruumi nende õiguste piiramiseks tulenevalt valdkonna eripärast.

- d) Andmetöötleja kohustus lõimitud ja vaikimisi andmekaitseks.
- e) Sätestatakse sõnaselgelt, milliste isikuandmete töötlemise toimingute kohta tuleb pidada logisid.
- f) Isikuandmete töötlemise toimingute registreerimine.
- g) Andmekaitsealise mõjuhinnangu kohustus ja eelnev konsulteerimine AKI-ga.
- h) Andmekaitse spetsialisti määramise kohustus kõigile õiguskaitseasutustele.
- i) AKI ja andmesubjekti teavitamine isikuandmetega seotud rikkumisest.
- j) Reguleeritakse isikuandmete edastamist kolmandale riigile või rahvusvahelisele organisatsioonile. Teatud juhtudel kaasneb edastamisega kohustus teavitada AKI-t.

Eestis tegelevad süütegude menetlemise ja karistuse täitmisele pööramisega järgnevad asutused:

- Andmekaitse Inspeksioon	- Politsei- ja Piirivalveamet
- Finantsinspeksioon	- Prokuratuur
- I ja II astme kohtud	- Põllumajandusamet
- Justiitsministeerium	- Päästeamet
- Kaitsepolitsei amet	- Rahandusministeerium
- Kaitseressursside Amet	- Raviamet
- Kaitsevägi	- Riigikohus
- Keeleinspeksioon	- Tarbijakaitseamet
- Keskkonnainspeksioon	- Tehnilise Järelevalve Amet
- kohalikud omavalitsused	- Terviseamet
- Konkurentsiamet	- Tööinspeksioon
- Lennuamet	- vanglad ja kriminaalhooldusosakonnad
- Maanteeamet	- Veeteede Amet
- Maksu- ja Tolliamet	- Veterinaar- ja Toiduamet
- Muinsuskaitseamet	

Direktiivi kohaldamise tulemusel muutub süütegudega seotud isikuandmete töötlemine senisest mõnevõrra rangemaks. Kuna töötlemine toimub üldjuhul elektrooniliselt, siis tuleb seaduse rakendamisel erilist tähelepanu pöörata infosüsteemide arendamisele. See puudutab näiteks isikuandmete kustutamist säilitustähtaja saabudes (eelnõu § 20 lg 3), andmesubjektide eri kategooriate eristamist (eelnõu § 21) ning logide pidamise kohustust (eelnõu § 38). Muudatustega võib kaasneda vähemalt järgmiste infosüsteemide arendamise vajadus:

- kriminaalmenetluse register;
- vangiregister;
- kinnipeetavate isikute register;
- väärteomenetluse portaal/E-toimiku väärteomenetluse liides;
- kohtuekspertiisi infosüsteem;
- jälitustoimingute infosüsteem.

Direktiivi ülevõtmisega kaasneb sihtrühmale peamiselt töökorralduslikku laadi mõju. Otsene rahaline mõju kaasneb infotehnoloogiliste lahenduste arendamisega ning seoses andmekaitse spetsialisti regulatsiooniga (palga- ja koolituskulud, atesteerimine). Rahalist

kulu püütakse hinnata täpsemalt eelnõu edasise väljatöötamise käigus. Muudatuste mõju on sihtrühmale keskmise ulatusega, kuid sage ning HÕNTE § 46 mõistes oluline.

7. Rakendamisega seotud kulud

Andmekaitse Inspeksioon on prognoosinud enda täiendavateks kuludeks seoses uue andmekaitseõiguse rakendamisega 112 679 eurot järgneva kahe aasta jooksul. Kui ilmneb, et inspeksiooni töökoormuse kasv on püsiv, siis tõenäoliselt kasvavad asutuse kulud ka järgnevatel aastatel.

Teiseks oluliseks rakendamisega seotud kuluks on andmekaitse spetsialisti regulatsiooniga kaasnevad kulud. Suurest määramatusest tulenevalt ei ole võimalik kogukulu usaldusväärselt hinnata – avaliku võimu kandjad võivad mitme asutuse peale määrata ühise andmekaitse spetsialisti, samuti võivad kõik andmetöötajad teenust sisse osta või määrata andmekaitse spetsialistiks juba olemasoleva töötaja või üksuse. Oluliseks kuluks andmetöötajatele on ka koolituskulud, olenemata sellest, kas andmekaitse spetsialist määratakse või mitte.

Kolmas kulude aspekt seondub infotehnoloogiliste arenduste vajadusega. Tervikpilti kuludest ei ole võimalik ka siinkohal prognoosida, sest muudatused puudutavad suurt hulka avalikus ja erasektoris kasutusel olevatest andmekogudest ja infosüsteemidest.

8. Rakendusaktid

Käesoleva seadusega nähakse ette volitusnorm eelnõu § 42 lõikes 6, mille kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega loetelu isikuandmete töötlemise toimingutest, mille puhul on eelnev konsulteerimine kohustuslik.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub määrusega ühel ajal ehk 25. mail 2018.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon.

Eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks ministeeriumidele ja arvamuse avaldamiseks järgmistele asutustele ja organisatsioonidele:

- 1) Õiguskantsleri Kantselei;
- 2) Riigikohus;
- 3) Andmekaitse Inspeksioon;
- 4) Tarbijakaitseamet;
- 5) Eesti Linnade Liit;
- 6) Eesti Maaomavalitsuste Liit;
- 7) MTÜ Lastekaitse Liit;
- 8) SA Kutsekoda;
- 9) Pangaliit;
- 10) Tartu Ülikooli õigusteaduskond;
- 11) Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut;
- 12) Tallinna Ülikooli õigusakadeemia;
- 13) Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit;
- 14) Eesti E-Kaubanduse Liit;
- 15) Eesti Haiglate Liit;
- 16) Eesti Kaupmeeste Liit;
- 17) Eesti Kindlustusseltside Liit;
- 18) Eesti Turvaettevõtete Liit;

- 19) Eesti Ajakirjanike Liit;
- 20) Riigiprokuratuur;
- 21) Registrate ja Infosüsteemide Keskus;
- 22) Politsei ja Piirivalveamet;
- 23) Eesti Kohtuekspertiisi Instituut;
- 24) Eesti Advokatuur.

Algatab Vabariigi Valitsus